

SUOMEN
ILMASTOPANEELI
The Finnish Climate
Change Panel

KANSALAISTEN KOKEMUKSET SUOMEN
ILMASTOPOLITIIKAN OIKEUDENMUKAISUUDESTA

Annukka Vainio, Jukka Käyhkö, Tikli Loivaranta, Piia Lundberg, Oona
Honkanen

Suomen ilmastopaneeli
Raportti 2/2023

© Suomen ilmastopaneeli

Julkaistu [CC BY 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/) -lisenssillä.

Suomen ilmastopaneelin raportti 2/2023

Kansalaisten kokemukset Suomen ilmastopolitiikan oikeudenmukaisuudesta

Tekijät:

Annukka Vainio, Jukka Käyhkö, Tikli Loivaranta, Piia Lundberg, Oona Honkanen

ISSN: 2737-0666

ISBN: 978-952-7457-19-1

DOI: <https://doi.org/10.31885/9789527457191>

Viittausohje:

Vainio A., Käyhkö J., Loivaranta T., Lundberg P. & Honkanen O. 2023. Kansalaisten kokemukset Suomen ilmastopolitiikan oikeudenmukaisuudesta. Suomen ilmastopaneelin raportti 2/2023.

Suomen ilmastopaneeli edistää tieteen ja politiikan välistä vuoropuhelua ilmastokysymyksissä. Se antaa suosituksia hallituksen ilmastopoliittiseen päätöksentekoon ja vahvistaa monitieteellistä otetta ilmastotieteissä. Ilmastopaneelin selvitykset ja kannanotot tehdään tieteellisin perustein.

info@ilmastopaneeli.fi

www.ilmastopaneeli.fi

 @Ilmastopaneeli1

SISÄLLYS

JOHTOPÄÄTÖKSIÄ	III
TIIVISTELMÄ	V
SUMMARY	VII
SAMMANDRAG	IX
1. JOHDANTO	1
2. TUTKIMUKSEN TAUSTA	2
2.1. ILMASTOPOLITIIKAN OIKEUDENMUKAISUUDEN ULOTTUVUUDET	2
2.2 TUNNUSTAVA OIKEUDENMUKAISUUS JA HAAVOITTUVUUSTEKIJÄT	3
2.3. AIEMMAT ILMASTOAIHEISET KYSELYT SUOMESSA	4
3. AINESTOT JA MENETELMÄT	6
3.1. KYSELYN TAUSTAA	6
3.2. AINEISTON KUVAUS	7
3.3. ANALYYSIMENETELMÄT	8
4. TULOKSET	9
4.1. ILMASTOPOLITIIKAN KOETTU OIKEUDENMUKAISUUS	9
4.1.1. Ilmastopolitiikan koettu oikeudenmukaisuus yleisellä tasolla	9
4.1.2. Ilmastopoliittisten hillintätoimien koettu tärkeys ja koetut vaikutukset	12
4.1.3. Ilmastopolitiikan jako-oikeudenmukaisuus	13
4.1.4. Koettu menettelytapojen oikeudenmukaisuus	20
4.1.5. Koettu tunnustava oikeudenmukaisuus	26
4.2. ILMASTOPOLITIIKAN KOETTUUN OIKEUDENMUKAISUUTEEN VAIKUTTAVIA TEKIJÖITÄ	28
4.2.1. Haavoittuvat ryhmät	28
4.2.2. Tietämys ilmastopolitiikasta	29
4.2.3. Uhkan kokemukset liittyen puutteelliseen ilmastomuutokseen varautumiseen ja ilmastomuutoksen hillintätoimiin	32
5. YHTEENVETO	36
5.1. ILMASTOPOLITIIKAN OIKEUDENMUKAISUUSPERIAATTEET HYVÄKSYTÄÄN, MUTTA NYKYINEN ILMASTOPOLITIIKKA KOETAAN OIKEUDENMUKAISUUDELTAAN KESKINKERTAISEKSI	36
5.2. HAAVOITTUVAT RYHMÄT KOKEVAT ENEMMÄN EPÄOIKEUDENMUKAISUUTTA JA ILMASTOTOIMIEN KIELTEISIÄ VAIKUTUKSIA	37
5.3. ILMASTOPOLITIIKAN TIETÄMYS HEIKKOA JA YHTEYDESSÄ OIKEUDENMUKAISUUDEN KOKEMUKSEEN	38
5.4. TULOSTEN TULKINNASSA HUOMIOITAVIA SEIKKOJA	39
6. KIITOKSET	40
LÄHTEET	41
LIITTEET	45
LIITE A	45
LIITE B	58

JOHTOPÄÄTÖKSIÄ

- Kansalaiskyselyn vastaajien selvä enemmistö tukee nykyistä ripeämpiä ilmastotoimia tulevien sukupolvien oikeuksien turvaamiseksi.
- Vastaajien enemmistön mielestä eriarvoistumisen välttäminen ja saastuttaja maksaa -periaate ovat oikeudenmukaisia vastuiden ja vaikutusten jakautumisen periaatteita.
- Suurin osa vastaajista katsoo, että ilmastopolitiikassa tulee ottaa huomioon tulevien sukupolvien ja Suomen eri alueiden sekä erilaisten ryhmien, kuten eri sukupuolten, lasten ja nuorten, vammaisten ja vanhusten, tarpeet.
 - ➔ Kansalaiskyselyn tulokset tukevat Ilmastopaneelin Ilmastopolitiikan oikeudenmukaisuus –hankkeen havaintoa, että tunnustava oikeudenmukaisuus tulee huomioida nykyistä paremmin niin sopeutumis- kuin hillintätoimissa (Kivimaa ym. 2023).
- Oikeudenmukaisuuden kokemus ei jakautunut vastaajien kesken tasaisesti. Keskimäärin vastausten perusteella ilmastopolitiikka koettiin keskinkertaisen oikeudenmukaiseksi. Oikeudenmukaisuuden kokemukseen vaikuttavat monet taustatekijät, kuten asuinpaikka, ikä, sukupuoli, koulutustausta ja tietämys ilmastopolitiikasta.
 - ➔ Havainto korostaa oikeudenmukaisuusarvioinnin kehittämisen tärkeyttä - Ilmastopaneelin hankkeessa hahmotellut arviointikysymykset (Kivimaa ym. 2023) voivat auttaa.
- Vastaajat, joilla oli enemmän tietoa Suomen ilmastopolitiikasta, kokivat sen keskimäärin oikeudenmukaisemmaksi kuin muut.
- Useat ilmastopolitiikkaan liittyvät käsitteet, esimerkiksi oikeudenmukainen siirtymä, eivät olleet vastaajille kovin tuttuja. Lisäksi kyselyn vastauksissa esiintyi väärinkäsityksiä esimerkiksi energiantuotannon ja muun teollisuuden päästökehitykseen liittyen. Myös ilmastopolitiikan kustannusvaikutuksista oli epäselvyyttä.
 - ➔ Virheellisiä uskomuksia tulisi korjata aktiivisesti. Tarvitaan tavoittavampaa viestintää siitä, mitä ilmastotoimia tehdään ja miksi. Viestiminen onnistuneista toimista voisi auttaa lisäämään ilmastopolitiikan hyväksyttävyyttä.
- Harvaan asutuilla seudulla arvioitiin (tiheään rakennettuja) kaupunkialueita useammin, että hillintätoimilla voi olla kielteisiä vaikutuksia tulevaisuudessa. Pohjois-Pohjanmaalla koettiin helsinkiläisiä enemmän, että hillintätoimilla voi olla kielteisiä vaikutuksia.
 - ➔ Toimenpiteet tulisi suunnitella eri alueiden erityispiirteet huomioiden. Niistä tulisi myös viestiä alueellisesti kohdennetusti ja paikallisia viestintäkanavia ja -lähteitä käyttämällä tiedon lisäämiseksi. Tämä voisi lisätä myös oikeudenmukaisuuden kokemusta.
- Epäoikeudenmukaisuuden kokemus oli yleisintä niiden väittämien kohdalla, joissa viitattiin hillintätoimien myötä lisääntyviin kotitalouksien kustannuksiin.
 - ➔ Tieto politiikkatoimien todellisista kustannusvaikutuksista voisi lievittää epäoikeudenmukaisuuden kokemusta. Tämä korostuu tilanteissa, joissa ilmastotoimien vaikutus kustannusten kohoamiseen on maltillista verrattuna muihin kustannuksiin kohottaviin tekijöihin.
- Vain hieman yli puolet vastaajista on osallistunut ilmastopolitiikkaan, ja osallistumisen vaikutus koettiin rajalliseksi. Noin puolet koki, että tietoa ilmastopolitiikasta sekä osallistumismahdollisuuksista on melko huonosti saatavilla.
 - ➔ Monipuolinen, eri kanavia käyttävä ja eri alueille kohdennettu viestintä ilmastopolitiikasta ja osallistumismahdollisuuksista voisi lisätä oikeudenmukaisuuden kokemusta.
 - ➔ Oikeudenmukaisuuden kokemusta voisi lisätä, jos kansalaisille luodaan mahdollisuuksia havaita osallistumisen vaikutukset päätöksentekoon. Myös osallistuminen politiikan seurantaan ja jälkiarviointiin tulisi mahdollistaa.
 - ➔ Osallistumisesta tulisi tehdä saavutettavaa myös niille, jotka nyt osallistuvat vähemmän. Eri syistä (esim. asuinpaikka, kieli, sosioekonominen asema) eri asemassa olevien ryhmien tavoittaminen voi vaatia kohdennettuja osallistumisen keinoja.
 - ➔ Kohdennetut kyselyt tai haastattelut muuta kuin suomea tai ruotsia äidinkielenään puhuville Suomessa asuville henkilöille olisivat tarpeen, sillä heitä ei tällä kyselyllä tavoitettu kattavasti.

Ilmastopaneelin Ilmastopoliitiikan oikeudenmukaisuus -hanke

Ilmastopoliitiikan oikeudenmukaisuus –hankkeessa (2021–2023) pyritään lisäämään ymmärrystä siitä, mitä oikeudenmukaisuudella tarkoitetaan ilmastopoliitiikan yhteydessä. Oikeudenmukaisuutta jäsenetään perus- ja ihmisoikeuksien sekä tutkimuskirjallisuudesta johdettujen eri oikeudenmukaisuuden ulottuvuuksien eli jako-oikeudenmukaisuuden, tunnustavan ja menettelytapojen oikeudenmukaisuuden kautta. Jako-oikeudenmukaisuus tarkastelee ilmastotoimista aiheutuvien hyötyjen ja haittojen jakautumista. Osana jako-oikeudenmukaisuutta tarkastellaan myös hyvittävän oikeudenmukaisuuden kysymyksiä eli toteutuneiden haittojen kompensointia tai haittavaikutusten lievittämistä. Tunnustava oikeudenmukaisuus kohdistaa huomionsa siihen, miten ihmisten erilaiset asemat ja esimerkiksi sosiokulttuuriset tekijät vaikuttavat ilmastopoliitiikan seurausten kohdentumiseen. Menettelytapojen oikeudenmukaisuuden avulla tarkastellaan sitä, miten reiluja erilaiset poliittisen päätöksenteon vaiheet ovat.

- Ilmastopoliitiikan oikeudenmukaisuuden arviointi –raportissa (Kivimaa ym. 2023) esitellään arviointikysymyksiä, joita voidaan hyödyntää ilmastopoliitiikan oikeudenmukaisuuden arvioinnin kehittämisessä. Raportin tueksi toteutettiin sidosryhmätyöpajojen sarja, joista löytyy lisätietoa raportin liitteestä.
- Oikeudenmukainen energiasiirtymä aluetasolla –muistiossa (Lund 2023) tarkastellaan energiasiirtymän vaikutuksia aluetasolla Suomessa. Näkökulmana ovat energia- ja taloudelliset vaikutukset, sekä miten muutoksessa mahdollisesti syntyvää alueellista taloudellista epäoikeudenmukaisuutta voitaisiin korjata.
- Sopeutumiseen keskittyneessä työpaketissa muodostettiin yhteensä 16 oikeudenmukaisen sopeutumisen indikaattoria, joiden avulla analysoitiin eri maiden ja kaupunkien sopeutussuunnitelmia. Analyysin tulokset löytyvät Juhola ym. (2022) artikkelista. Suomeksi lisätietoa myös Ilmastopaneelin blogissa.
- Kansalaisten näkemyksiä Suomen ilmastopoliitiikan oikeudenmukaisuudesta selvitettiin kansalaiskyselyn avulla. Aineisto kerättiin sähköisenä kyselynä kesäkuussa 2022 kolmelta valitulta tutkimusalueelta: Helsingistä, Pohjois-Pohjanmaalta ja Varsinais-Suomesta. Kyselyn vastaukset analysoitiin käyttäen määrällisiä, laadullisia ja paikkatietomenetelmiä. Kyselyn tuloksia esitellään Kansalaisten kokemukset Suomen ilmastopoliitiikan oikeudenmukaisuudesta -raportissa (Vainio ym. 2023).
- Saamelaisten erityiskysymyksiä ilmastonmuutoksen sopeutumis- ja hillintäpolitiikassa tarkastellaan työpaketissa Oulun yliopiston ympäristöterveyden ja keuhkosairauksien tutkimuskeskuksessa CERH:ssä. Työpaketista tullaan julkaisemaan muistio vielä myöhemmin keväällä 2023.

Hankkeen raportit ja muut julkaisut löytyvät [Ilmastopaneelin verkkosivuilta](#).

TIIVISTELMÄ

Ilmastopolitiikan oikeudenmukaisuus -hankkeessa toteutetun kyselytutkimuksen avulla selvitettiin kansalaisten näkemyksiä Suomen ilmastopolitiikan oikeudenmukaisuudesta yleisellä tasolla sekä jako-oikeudenmukaisuuden, menettelytapojen oikeudenmukaisuuden ja hyvittävän oikeudenmukaisuuden näkökulmista. Tarkastelu tehtiin sekä alueellisesta että haavoittuvuuteen vaikuttavien tekijöiden näkökulmasta. Aineisto kerättiin sähköisenä kyselynä kesäkuussa 2022. Kyselyyn vastasi 1487 henkilöä kolmelta valitulta tutkimusalueelta: Helsingistä, Pohjois-Pohjanmaalta ja Varsinais-Suomesta. Aineisto edustaa näiden kolmen tutkimusalueen aikuisväestöstä asuinalueittain, sukupuolen ja iän suhteen. Suljettuja ja avoimia kysymyksiä sisältävän kyselyn vastaukset analysoitiin käyttäen määrällisiä, laadullisia ja paikkatietomenetelmiä.

Kokonaisuudessaan vastaajat arvioivat Suomen nykyisen ilmastopolitiikan keskinkertaisen oikeudenmukaiseksi. Toisten mielestä ilmastopolitiikka on liian kunnianhimoista, ja toisten mielestä sen pitäisi olla kunnianhimoisempaa. Enemmistö piti kuitenkin oikeudenmukaisena, että pyritäisiin nykyistä ripeämpiin hillintätoimiin. Vastauksissa havaittiin tilastollisesti merkitseviä eroja erilaisten vastaajaryhmien välillä. Suurimmat erot löytyivät eri alueiden välillä niin yleisessä oikeudenmukaisuuden kokemuksessa kuin ilmastopolitiikan vaikutusten jakautumisen ja ilmastopolitiikkaan osallistumisen suhteen. Eroja koetussa oikeudenmukaisuudessa löytyi myös itsearvioidun taloudellisen tilanteen ja poliittisen suuntauksen suhteen. Oikeudenmukaisimpana ilmastopolitiikkaa kokivat kaupungissa asuvat, korkeasti koulutetut ja poliittisesti vasemmalle sijoittuvat vastaajat.

Ilmastopolitiikan jako-oikeudenmukaisuuden kohdalla suurin osa vastaajista piti oikeudenmukaisena, että hillintätoimien aiheuttamaa taloudellista ja alueellista eriarvoistumista vähennetään. Epäoikeudenmukaisuuden kokemus oli yleisintä niiden väittämien kohdalla, joissa viitattiin hillintätoimien myötä lisääntyviin kotitalouksien kustannuksiin. Toisaalta vähemmistö vastaajista piti epäoikeudenmukaisena, että eniten saastuttavat maat ottaisivat päävastuun ilmastopäästöjen hillitsemisen kustannuksista tai että Suomi vähentäisi päästöjään riippumatta muiden maiden toimista. Myös tunnustavan oikeudenmukaisuuden kohdalla vastaajien enemmistö koki, että eri ryhmien ja äänettömien tahojen (kuten eläinten, luonnon tai tulevien sukupolvien) erityistarpeet tulee ottaa huomioon. Jako- ja tunnustavan oikeudenmukaisuuden ulottuvuudesta poiketen menettelytapojen oikeudenmukaisuutta arvioivat vastaukset olivat jakautuneempia: korkeintaan vain noin puolet vastaajista oli niitä koskevien väittämien kanssa ainakin jokseenkin samaa mieltä ja erimielisiä oli väittämästä riippuen vajaa kolmasosa tai jopa yli puolet. Eri ulottuvuuksia koskevien vastausten erot johtuvat todennäköisesti siitä, että kahden ensimmäisen oikeudenmukaisuuden ulottuvuuden väittämät liittyivät siihen, minkälaista Suomen ilmastopolitiikka tulisi olla, kun taas menettelytapoja mittaavat väittämät kuvasivat Suomen ilmastopolitiikkaa tällä hetkellä. Tulokset osoittavat, että valtaosa kansalaisista hyväksyy ilmastopolitiikan oikeudenmukaisuuden periaatteet, mutta näkemykset oikeudenmukaisuuden toteutumisesta Suomen ilmastopolitiikassa ovat jakautuneita.

Harvaan asutulla seudulla asuminen näyttäisi olevan jako-oikeudenmukaisuuden kannalta eniten haavoittuvuuden kokemuksia lisäävä tekijä, erityisesti liittyen kokemuksiin liikkumismahdollisuuksien kapenemisesta. Koulutustausta sen sijaan oli yhteydessä koettuihin osallistumismahdollisuuksiin: korkeimmin koulutetut kokivat osallistumismahdollisuutensa muita paremmiksi. Suomalaisten osallistuminen ilmastopolitiikkaan on heikkoa: lähes 40 prosenttia ei ole koskaan osallistunut siihen millään tavalla. Tietoa osallistumismahdollisuuksista koettiin olevan melko huonosti saatavilla, eikä osallistumisella koettu olevan paljon vaikutusta. Korkeasti koulutetut vastaajat kokivat osallistumismahdollisuutensa muita paremmiksi. Helsingiläiset kokivat osallistuneensa ilmastopolitiikkaan aktiivisemmin kuin muut.

Tutkimuksen perusteella vastaajien yleinen tietämys ilmastopolitiikasta oli keskimäärin heikkoa, eikä ilmastopolitiikkaan liittyviä toimia tai käsitteitä tunnettu hyvin. Tietämyksessä oli alueellisia eroja: Helsingissä asuvien tietämys oli muita parempi. Ilmastopolitiikan tietämyksen ja oikeudenmukaisuuden

kokemuksen välillä havaittiin yhteys: ilmastopoliitikasta enemmän tietävät kokivat ilmastopoliitiikan oikeudenmukaisemmaksi.

Kyselyllä ei yrityksestä huolimatta tavoitettu riittävästi kielivähemmistöjä. Ilmastopoliitiikan suunnittelussa tulisi pohtia keinoja saada ääni kuuluviin niistäkin ryhmistä, joita on hankalampi tavoittaa.

SUMMARY

A survey was conducted in the “Justice in climate change policy” project to discover citizens’ views about justice in Finland’s climate policy in general, as well as from the perspective of distributional justice, procedural justice and compensatory justice. The survey was carried out from a regional perspective and by examining factors affecting vulnerability. The material was collected through an electronic survey in June 2022. A total of 1,487 people from the following three selected research areas responded to the survey: Helsinki, Northern Ostrobothnia and Southwest Finland. The material represents the adult population of the research areas in terms of the type of residential area, gender and age. The responses to the survey, which included both closed and open-ended questions, were analysed using quantitative, qualitative and spatial data methods.

Overall, the respondents considered Finland’s current climate policy to be moderately just. Some of the respondents considered that the climate policy was too ambitious, while some felt that it should be more ambitious. However, the majority considered it as only seeking more rapid mitigation measures. Statistically significant differences were found between the different respondent groups. The biggest differences were found between regions, both in their overall experience of justice, as well as in the distribution of the impacts of climate policy and participation in it. Differences in perceived justice were also found regarding the self-assessed economic situation and political orientation. Respondents considering climate policy most just were characterised by a high level of education, a left-leaning political orientation and living in cities.

Regarding the justice of climate policy, the majority of the respondents considered it merely to reduce the economic and regional inequality caused by mitigation measures. The experience of injustice was most common for statements referring to increased household costs as a result of mitigation measures. On the other hand, a minority of the respondents considered it unjust that countries that polluted the most would bear the main responsibility for the costs of mitigating climate emissions, or that Finland would reduce its emissions regardless of the actions of other countries. A majority of the respondents also felt that the special needs of different groups and silent parties (such as animals, nature or future generations) should be taken into account. Contrary to the dimension of distributional and recognitive justice, the responses assessing the justice of the procedures were more divided: at most, only about half the respondents agreed at least somewhat with the statements concerning the procedures, and slightly less than one third or even more than half disagreed with the statements, depending on the statement. The differences between the responses concerning the various dimensions are probably due to the fact that the statements of the first two dimensions of justice were related to what Finland’s climate policy should be like, while the statements measuring the procedures described what Finland’s climate policy is currently like. The results show that the majority of citizens agree with the principles of justice in climate policy, but are divided in terms of views about how justice is realised in Finland’s climate policy.

Living in a sparsely populated area seems a factor that increases the experiences of vulnerability most in view of distributional justice, especially regarding experiences of narrower mobility opportunities. In turn, educational background was connected with perceived opportunities to participate: the most highly educated felt their opportunities to participate were better compared with other respondents. The participation of Finns in climate policy is poor: almost 40 per cent had never participated in it in any way. The availability of information on participation opportunities was considered rather poor, and participation was not perceived to have much impact. Highly educated respondents felt that their opportunities to participate were better compared with other respondents. Helsinki’s residents felt they had been more actively involved in climate policy compared with other respondents.

According to the survey, the respondents’ general knowledge of climate policy was on average poor, and the actions or concepts related to climate policy were not well known. There were regional differences in knowledge: the knowledge of those living in Helsinki was better than that of others. A

connection was found between climate policy knowledge and the experience of justice: those who knew more about climate policy felt climate policy was more just.

Despite attempts to do so, the survey did not reach enough linguistic minorities. The planning of climate policy should also consider ways of making the voice of those groups that are more difficult to reach heard.

SAMMANDRAG

Projektet Rättvisa i klimatpolitiken har genomfört en enkät för att undersöka medborgarnas syn på rättvisan i den finländska klimatpolitiken på ett allmänt plan, och med utgångspunkt i distributiv rättvisa, erkännande rättvisa och procedurrell rättvisa. Analysen gjordes både ur regionalt perspektiv och ur sårbarhetsperspektiv. Uppgifterna samlades in genom en digital enkät i juni 2022. I enkäten deltog 1 487 personer från Helsingfors, Norra Österbotten och sydvästra Finland. Materialet representerar den vuxna befolkningen i de tre undersökningsområdena med avseende på bostadsområde, kön och ålder. Svaren på de slutna och öppna frågorna i enkäten analyserades med hjälp av kvantitativa och kvalitativa metoder och metoder för geografiska data.

Överlag ansåg respondenterna att Finlands nuvarande klimatpolitik är mediokert rättvis. Vissa ansåg att klimatpolitiken är för ambitiös, andra att den borde vara mer ambitiös. Majoriteten ansåg att det vore rättvist att sträva efter snabbare begränsningsåtgärder. Statistiskt signifikanta skillnader i svaren kunde identifieras mellan olika respondentgrupper. De största regionvisa skillnaderna gällde den allmänna uppfattningen om rättvisa, fördelningen av klimatpolitikens effekter samt deltagande i klimatpolitiken. Uppfattningarna om rättvisa gick också isär beroende på respondentens självupplevda ekonomiska situation och politiska inriktning. Klimatpolitiken upplevdes som mest rättvis av högutbildade, politiskt vänsterorienterade personer i städer.

I fråga om klimatpolitikens distributiva rättvisa ansåg majoriteten av respondenterna att det är rättvist att minska de ekonomiska och regionala ojämlikheterna som orsakas av begränsande klimatåtgärder. Upplevelsen av orättvisa var vanligast vid påståenden om ökade hushållskostnader som berodde på begränsande klimatåtgärder. En minoritet av respondenterna ansåg att det är orättvist att de mest förorenande länderna ska bära huvudansvaret för kostnaderna för att minska klimatutsläppen, eller att Finland ska minska sina utsläpp oberoende av andra länders åtgärder. Även i fråga om erkännande rättvisa ansåg majoriteten av respondenterna att man bör ta hänsyn till särskilda behov hos olika grupper och tysta berörda parter (t.ex. djur, natur eller kommande generationer). Till skillnad från frågorna kring distributiv rättvisa och erkännande rättvisa var svaren på frågorna kring procedurrell rättvisa mer splittrade: som mest höll ungefär hälften av respondenterna med om påståendena till viss del, medan nästan en tredjedel eller till och med över hälften inte höll med, beroende på påståendet. Skillnaderna i svaren kring de olika formerna av rättvisa beror troligen på att påståendena kring de två första formerna av rättvisa handlade om hurdan Finlands klimatpolitik borde vara, medan påståendena kring procedurrell rättvisa gällde Finlands nuvarande klimatpolitik. Resultaten visar att majoriteten av medborgarna accepterar principerna om rättvis klimatpolitik, medan åsikterna går isär om hur rättvis den finländska klimatpolitiken borde vara.

I fråga om distributiv rättvisa verkar glesbygdsboende vara den största orsaken till upplevd sårbarhet, särskilt när det gäller uppfattningen om att möjligheterna till rörlighet minskar. Utbildningsbakgrunden var kopplad till hur möjligheterna att delta upplevdes: de högst utbildade upplevde sina möjligheter att delta som bättre än andra. Finländarnas deltagande i klimatpolitiken är lågt: nästan 40 procent av finländarna har aldrig engagerat sig i frågan på något sätt. Informationen om hur man kan delta uppfattades som rätt svårtillgänglig, och ett deltagande uppfattades inte ha någon större inverkan. Högutbildade respondenter uppfattade sina möjligheter att delta som bättre än andra. De som bodde i Helsingfors upplevde sig vara mer aktivt involverade i klimatpolitiken än andra.

Undersökningen visade att respondenternas allmänna kunskaper om klimatpolitiken i genomsnitt var svaga och att deras kännedom om klimatpolitiska åtgärder eller begrepp var begränsade. Regionala skillnader förekom i fråga om kunskaperna: de som bodde i Helsingfors hade bättre kunskaper om klimatpolitiken än andra. Det gick också att konstatera ett samband mellan kunskaperna om klimatpolitiken och upplevelsen av rättvisa: de som hade mer kunskap om klimatpolitiken upplevde den som mer rättvis.

Trots försök nådde enkäten inte tillräckligt många språkliga minoriteter. När klimatpolitiken utformas bör man utreda hur svårnådda grupper kan höras.

1. JOHDANTO

Ilmastopolitiikan oikeudenmukaisuus -hankkeessa toteutetun kyselytutkimuksen tavoitteena oli selvittää kansalaisten kokemuksia ilmastopolitiikan oikeudenmukaisuudesta niin alueellisten kuin ilmastopolitiikalle haavoittuvuutta lisäävien tekijöiden näkökulmasta. Suomessa on viime vuosina selvitetty kansalaisten ilmastoasenteita erilaisin kyselyin, mutta aiemmissa kyselyissä koettuun oikeudenmukaisuuteen liittyvät kysymykset eivät ole olleet keskiössä. Oli siis selkeä tarve uuden kyselyaineiston keräämiseen. Suomen eri alueiden erityispiirteissä on huomattavia eroja niin ilmastomuutoksen hillintätoimien vaikutusten jakautumisessa kuin ilmastomuutoksen sopeutumistoimien tarpeissa. Alueellisten erojen tavoittamiseksi kyselytutkimuksessa tutkittiin kansalaisten kokemuksia ilmastopolitiikan oikeudenmukaisuudesta Helsingissä, Varsinais-Suomessa ja Pohjois-Pohjanmaalla. Kyselyä laadittaessa pyrkimyksenä oli kattaa Ilmastopolitiikan oikeudenmukaisuus -hankkeessa aiemmin hahmotetut ilmastopolitiikan oikeudenmukaisuuden kolme ulottuvuutta ja tunnistaa mahdollisia ilmastopolitiikalle haavoittuvuutta lisääviä tekijöitä (Kivimaa ym. 2021, luku 2.1).

Tavoitteena oli myös tunnistaa haasteita oikeudenmukaisuuden toteutumiselle sekä tilanteita, joissa ilmastopolitiikka voi johtaa epäoikeudenmukaisuuden kokemukseen. Pyrimme löytämään näihin haasteisiin ratkaisukeinoja tarkastelemalla vastaajien kokemuksia Suomen ilmastopolitiikan oikeudenmukaisuudesta, erityisesti jako-oikeudenmukaisuudesta, menettelytapojen oikeudenmukaisuudesta ja tunnustavasta oikeudenmukaisuudesta. Lisäksi tarkastelimme tekijöitä, jotka voivat vaikuttaa ilmastopolitiikan oikeudenmukaisuuden kokemuksiin: vastaajien tietämystä ilmastopolitiikasta ja ilmastomuutoksesta, koettua uhkaa liittyen puutteelliseen ilmastomuutoksen hillintään ja ilmastomuutokseen sopeutumistoiimiin sekä haavoittuviin ryhmiin kuulumista.

Raportin luvussa 2 kuvataan tutkimuksen taustaa. Luvussa 3 kuvataan kyselyaineisto ja analyysimenetelmät. Luvussa 4 esitellään keskeiset tulokset. Luvussa 5 tehdään yhteenveto.

2. TUTKIMUKSEN TAUSTA

2.1. Ilmastopolitiikan oikeudenmukaisuuden ulottuvuudet

Suomen ilmastopaneelin Ilmastopolitiikan oikeudenmukaisuus -hankkeessa tarkastellaan ilmastopolitiikan oikeudenmukaisuutta käsitteellisen kehikon avulla, jossa oikeudenmukaisuus jaetaan kolmeen ulottuvuuteen: jako-oikeudenmukaisuuteen, tunnustavaan oikeudenmukaisuuteen ja menettelytapojen oikeudenmukaisuuteen. Nämä ulottuvuudet puolestaan on laajalti tunnistettu oikeudenmukaisuustutkimuksessa (Schlosberg 2007, Jenkins ym. 2016, Sovacool ym. 2019, Williams ja Doyon 2019, Smaal ym. 2020):

1. Jako-oikeudenmukaisuus tarkastelee politiikkatoimien hyötyjen ja haittojen jakautumista yhteiskunnassa. Siihen kuuluu olennaisten hyötyjen ja haittojen tunnistaminen; niiden ryhmien tunnistaminen, joiden välillä hyödyt ja haitat jakautuvat, sekä jakautumisen oikeudenmukaisien perusteiden tarkastelu (Sovacool ym. 2019, Doyon 2019, Kivimaa ym. 2021).
2. Menettelytapojen oikeudenmukaisuudessa tarkastellaan päätöksentekoprosessien reilua. Epäkohtien esiin tuomisen mahdollisuus sekä mahdollisuus vaikuttaa omaa yhteisöä koskeviin päätöksiin ovat menettelytapojen oikeudenmukaisuuden ydinkysymyksiä (Schlosberg 2007, Kivimaa ym. 2021). Esimerkiksi osallistumismahdollisuuksien tasapuolisuus, päätöksenteon läpinäkyvyys ja päätöksentekijöiden vastuuvollisuus kuuluvat menettelytapojen oikeudenmukaisuuteen (Kivimaa ym. 2021).
3. Tunnustavassa oikeudenmukaisuudessa huomioidaan ihmisryhmien sosiokulttuuriset erot, erilaiset asemat yhteiskunnassa, sekä näistä johtuvat erityiset tarpeet ja haavoittuvuudet (Kivimaa ym. 2021). Tunnustavan oikeudenmukaisuuden tavoitteena on tasapuolinen mahdollisuus osallistua yhteiskunnan toimintaan, sekä politiikan vaikutusten jakautuminen oikeudenmukaisesti eri ihmisten tarpeet ja haavoittuvuudet huomioiden.

Näiden lisäksi Ilmastopolitiikan oikeudenmukaisuus -hankkeen käsitteellinen kehikko sisältää kolme poikkileikkaavaa ulottuvuutta: 1) skaala paikallisesta globaaliin, 2) perus- ja ihmisoikeuksien yhtäläisyyden näkökulma sekä 3) ylisukupolvisuus.

Ihmisten kokemukset oikeudenmukaisuudesta ovat väistämättä ainakin jossain määrin tilanne-, arvo- ja kulttuurisidonnaisia, joten ne vaihtelevat ihmisten ja ihmisryhmien välillä (Graham ym. 2009, Kim ja Leung, 2007). Oikeudenmukaisuus ei kuitenkaan ole täysin subjektiivista, koska maailmassa on olemassa tiettyjä laajalti tunnustettuja kriteerejä, joiden avulla oikeudenmukaisuutta voidaan arvioida (Graham ym. 2009, Vainio 2015). Tämän vuoksi on tärkeää erottaa oikeudenmukaisuuden subjektiivinen kokemus objektiivisiin kriteereihin arvioidusta oikeudenmukaisuudesta. Samasta syystä koettua oikeudenmukaisuutta ei myöskään tule tarkastella jossain tilanteessa toteutuneen oikeudenmukaisuuden indikaattorina.

Kansalaisten oikeudenmukaisuuden kokemukset ovat tärkeitä, koska ne ovat yhteydessä poliittisten päätösten hyväksyntään, päätösten parempaan noudattamiseen sekä kansalaisten kokemaan hyvinvointiin (Clayton 2018; Vainio ja Paloniemi 2021). Oikeudenmukaisuuden kokemuksiin voidaan vaikuttaa mm. moniarvoisella (eri arvopohjat huomioon ottavalla) viestinnällä (Day ym. 2014) ja valmiuksien ja muutoskyvykkyyden kehittämisellä, jotka kietoutuvat täten menettelytapojen oikeudenmukaisuuteen. Ilmastopoliittisessa päätöksenteossa kansalaisten kokema ilmastopolitiikan oikeudenmukaisuus voi indikoida, missä määrin kansalainen kokee päätöksenteon, päätöksentekijöiden ja päätösten arvomaailman olevan samankaltaisia omien arvojensa kanssa (Kitt ym. 2021), missä määrin kansalaisilla mahdollisuuksia, tietoa ja taitoja osallistua ja vaikuttaa sekä missä määrin hän kokee osallistumisensa vaikuttaneen poliittisiin päätöksiin.

2.2 Tunnustava oikeudenmukaisuus ja haavoittuvuustekijät

Tunnustavaa oikeudenmukaisuutta on ehdotettu jako- ja menettelytapojen oikeudenmukaisuuden edellytykseksi (Bulkeley ym. 2014, Juhola ym. 2022). Tunnustava oikeudenmukaisuus huomioi yksilöiden ja ryhmien sosiokulttuuriset erot, erilaiset asemat yhteiskunnassa, sekä näistä johtuvat erityiset tarpeet ja haavoittuvuudet (Kivimaa ym. 2023, Williams ja Doyon 2019). Tunnustavan oikeudenmukaisuuden taustalla voidaan nähdä kaksi pyrkimystä: yhtäältä välttää tiettyjen sosiokulttuuristen ryhmien dominointia sekä toisaalta edistää haavoittuvassa asemassa olevien oikeuksien toteutumista (Kivimaa ym. 2023, Fraser 2000). Tässä raportissa on keskitytty haavoittuvuustekijöihin ja niiden tunnistamiseen.

Heikommassa yhteiskunnallisessa asemassa olevat ihmiset ovat usein haavoittuvampia sekä ilmastonmuutoksen (Juhola 2019) että ilmastopolitiikan seurausten suhteen (Markkanen ja Anger-Kraavi 2019, Kivimaa ym. 2021). Ilmastopolitiikassa haavoittuvuus voi ilmetä epätasa-arvoisina mahdollisuuksina tulla kuulluksi päätöksenteossa tai reagoida ilmastopolitiikan toimiin. Erilaiset haavoittuvuustekijät voivat rajoittaa yksilön mahdollisuuksia monella eri yhteiskunnan osa-alueella. Lisäksi yksittäiseen ihmiseen voi samanaikaisesti vaikuttaa useampi haavoittuvuutta lisäävä tekijä, jolloin näiden yhteisvaikutuksesta syntyy uudenlaisia haavoittuvuuksia (vrt. Crenshaw 1989, Swim ja Bloodhart 2018). Huomiota on kiinnitettävä siihen, ettei ilmastopolitiikka voimista näitä haavoittuvuuksia (Kortetmäki ja Järvelä 2021).

Haavoittuvuus syntyy altistumisen, herkkyden ja sopeutumiskyvyn yhteisvaikutuksesta (Adger ym. 2006). Siihen vaikuttavat mahdollista haittaa aiheuttavalle prosessille altistuminen sekä yksilön ominaisuudet, jotka yhtäältä lisäävät herkkyyttä altistumiseen ja toisaalta auttavat sopeutumaan prosessien vaikutuksiin. Yksilön haavoittuvuuteen vaikuttavat tekijät on tieteellisessä kirjallisuudessa määritelty yleisesti joko yksilön ominaisuuksien perusteella (etnisyys, sukupuoli, ikä, uskonto, toimintarajoitteisuus ja terveys) tai sosioekonomisen aseman perusteella (yhteiskuntaluokka, koulutus, tulotaso, asuinalue ja asumismuoto, sosiaaliset verkostot, jne.) (Otto ym. 2017, Swim ja Bloodhart 2018, Markkanen ja Anger-Kraavi 2019, Kortetmäki ja Järvelä 2021). On kuitenkin huomioitava, että yksittäinen haavoittuvuutta lisäävä tekijä ei välttämättä sellaisenaan tee yksilöstä haavoittuvaa ilmastopolitiikan toimia kohtaan, vaan haavoittuvuus voi syntyä usean haavoittuvuustekijän yhteisvaikutuksesta. Haavoittuvuutta lisäävät tekijät ovat monimutkaisissa vuorovaikutuksissa keskenään, ja jokaisen yksilön haavoittuvuus on omanlaisensa. Toisaalta esimerkiksi pelkät hillintätoimien aiheuttamat negatiiviset tunteet eivät riitä perusteeksi haavoittuvuudelle (Kortetmäki ja Järvelä 2021). Olennaista on se, miten yksilön ominaisuudet tai asema yhteiskunnassa vaikuttavat hänen reagoitumahdollisuuksiinsa (Otto ym. 2017).

Haavoittuvuus on ilmastopolitiikan kannalta kontekstisidonnaista (Kortetmäki ja Järvelä 2021, Juhola 2022). Haavoittuvuuteen vaikuttavat kunkin ilmastopoliittisen toimen vaikutukset, mutta myös se, miten yksilö kykenee reagoimaan näihin vaikutuksiin. Yleisellä tasolla voidaan todeta, että kansalaisilla on erilaiset mahdollisuudet esimerkiksi maanomistamiseen tai työhön (Kivimaa ym. 2021), mikä vaikuttaa heidän mahdollisuuksiinsa reagoida politiikan ohjauskeinoin yleisesti ja ilmastopolitiikan eri toimiin erityisesti. Koska haavoittuvuus on tapauskohtaista, on vaikea määritellä yleisesti kaikkeen ilmastopolitiikkaan päteviä haavoittuvuustekijöitä. Haavoittuvuuksien arvioinnissa voidaan käyttää haavoittuvuusmatriiseja, joissa tunnistetaan haavoittuvuutta lisääviä prosesseja ja yksilöiden asemaan liittyviä haavoittuvuustekijöitä, jolloin matriisista voidaan lukea väitteitä muodossa "A on haavoittuvainen prosessille X" (esim. Kortetmäki ja Järvelä 2021).

Kirjallisuudessa ja ilmastopolitiikan vaikutusten arvioinnissa on käsitelty ilmastopolitiikan vaikutuksia erilaisten ryhmien osalta. Tällaisella tarkastelulla voidaan tunnistaa haavoittuvuutta lisääviä tekijöitä. Kirjallisuudessa ilmastopolitiikan kannalta potentiaalisesti haavoittuviksi ryhmiksi on tunnistettu esimerkiksi pienituloiset (Kortetmäki ja Järvelä 2021), työntekijät sellaisilla aloilla, joihin vihreä siirtymä vaikuttaa negatiivisesti (Jakob ym. 2020, Kortetmäki ja Järvelä 2021), harvaan asutulla seudulla asuvat

(Kortetmäki ja Järvelä 2021), etniset vähemmistöt (Titheridge ym. 2014, Wågström 2018), alkuperäiskansat, kuten Suomessa saamelaiset (Furberg ym. 2011, Löf 2013, Näkkäläjärvi ym. 2020, Kivimaa ym. 2021), sekä lapset, nuoret ja vanhuksat (Kortetmäki ja Järvelä 2021, Sanson ym. 2018). Myös sukupuoli voi yhdessä muiden tekijöiden kanssa olla haavoittuvuutta lisäävä tekijä (Paavola ym. 2021). Ilmastopolitiikan toimien suunnittelussa haavoittuvien ryhmien huomioon ottaminen edellyttää keskustelua niiden kanssa, jotka itse identifioituvat ryhmään tai joilla on ryhmistä ymmärrystä (Kortetmäki ja Järvelä, 2021).

Ilmastopolitiikan oikeudenmukaisuus -hankkeen kyselyssä yksilöiden haavoittuvuutta ilmastopolitiikka-toimien suhteen tarkasteltiin sosiodemografisten taustamuuttujien kautta aikaisempiin tutkimuksiin perustuen. Koska haavoittuvuudelle ei ole yleisesti sovellettavia kriteerejä, ja koska tarkastelemme ilmastopolitiikkaa yleisellä tasolla, pyrimme huomioimaan laajasti mahdollisia haavoittuvuustekijöitä. Tulotaso, asuinseutu, äidinkieli, etniseen vähemmistöön tai alkuperäiskansaansa samaistuminen, ikä ja elinkeinon riippuvuus fossiilisista polttoaineista ovat tekijöitä, joihin sisältyy mahdollisuus haavoittuvuudesta erilaisten ilmastopolitiikkatoimien suhteen. Tulosten tulkinnessa arvioimme, millaiset haavoittuvuudet kyselyn vastauksissa korostuvat suhteessa eri taustamuuttujiin. On tiedostettava, että haavoittuvuus muodostuu tapauskohtaisesti yksilöiden ja politiikkatoimien välillä. Ilmastopolitiikan kannalta olennaiset haavoittuvat ryhmät määrittyvät siis suhteessa kuhunkin yksittäiseen politiikkatoimeen. Haavoittuvuuden relationaalisen määrittelyn ja politiikkatoimien aika- ja kontekstisidonnaisten vaikutusten takia voi olla mielekkäämpää viitata tilannekohtaisesti eri haavoittuvuustekijöihin kuin erityisiin haavoittuviksi määriteltyihin ryhmiin. Käytämme raportissa käsitettä "haavoittuva ryhmä" tiivyyden vuoksi silloin, kun viittaamme joukkoon ihmisiä, jotka tarkasteluhetkellä jakavat jonkin ilmastopolitiikan kannalta olennaisen haavoittuvuutta lisäävän tekijän.

2.3. Aiemmat ilmastoaiheiset kyselyt Suomessa

Suomessa on viime vuosina tehty useita ilmastohuoleen, -asenteisiin, -toimintaan tai -politiikkaan liittyviä kansalaiskyselyjä (taulukko 1). Aiemmat kyselytutkimukset eivät ole puretuneet erityisesti ilmastopolitiikan oikeudenmukaisuuteen, eivätkä ne mahdollista myöskään alueellista tarkastelua. Esimerkiksi Ilmastobarometri-kysely käsittelee ilmastopolitiikkaa, mutta ei oikeudenmukaisuuden näkökulmasta. Ilmastopaneelin turpeen käytöstä luopumiseen keskittyneessä hankkeessa kerätty kyselyaineisto tarkasteli turvepolitiikan koettua oikeudenmukaisuutta ja se oli kohdistettu vain turpeesta elantonsa saaville (Lempinen ja Vainio 2022). Aiempien kyselyjen tarkastelussa havaitsimme tarpeen selvittää kansalaisten kokemuksia ilmastopolitiikan oikeudenmukaisuudesta ja niiden alueellisesta jakautumisesta oikeudenmukaisuuden eri ulottuvuuksien näkökulmasta.

Vaikka aiemmat kansalaiskyselyt eivät keskittyneet ilmastopolitiikan koetun oikeudenmukaisuuden mittaamiseen, niissä oli yksittäisiä koettua oikeudenmukaisuutta mittaavia kysymyksiä. Vaasan yliopiston ja E2-tutkimuksen laatimassa Ilmassa Ristivetoa -kyselyssä kansalaisilta ja kuntapäätäjiltä kysyttiin ilmastonmuutoksen hillinnässä eniten huolestuttavia aiheita. Tutkimuksen mukaan tämän kysymyksen 12 vastausvaihtoehdosta useimmin valitut olivat: 1) "Suomen ponnistelut valuvat hukkaan, sillä muut eivät tee tarpeeksi", 2) "Ihmisten ymmärtämättömyys tilanteen vakavuudesta", 3) "Yhteiskunnallisen vastakkainasettelun lisääntyminen", 4) "Ilmastotoimien kustannukset jakautuvat epätasaisesti eri väestöryhmille", 5) "Ilmastoteot ovat liian kalliita Suomelle" ja 6) "Ilmastotoimien kustannukset jakautuvat epätasaisesti eri osissa Suomea". Sen sijaan esimerkiksi ilmastotoimien vaikutukset omaan elämään eivät kuuluneet vastaajien suurimpien huolenaiheiden joukkoon (Lehtonen ym. 2020).

Tampereen yliopiston ja ympäristöministeriön laatimassa Ilmastolakikyselyssä ei mitattu suoraan vastaajan käsitystä ilmastopolitiikan oikeudenmukaisuudesta. Kyselyn vastaukset avoimeen kysymykseen "Miten hallituksen tulisi varmistaa, että kansalaiset hyväksyvät ilmastopolitiikan toimet?" kuitenkin kytkeytyvät hyväksyttävyyden lisäksi myös oikeudenmukaisuuteen. Ilmastolakikyselyn

vastauksista nousevia jako-oikeudenmukaisuuteen liittyviä toiveita olivat muun muassa sosiaalisesta ja taloudellisesta oikeudenmukaisuudesta sekä yhdenvertaisuudesta huolehtiminen (Tampereen yliopisto ja YM 2019). Vastauksissa korostuivat myös alueellinen yhdenvertaisuus, alueellisten erityispiirteiden huomioiminen ja maaseudun hyvinvoinnista huolehtiminen. Lisäksi vastaajat olivat kiinnittäneet huomiota eri toimijoiden vastuisiin, ja painottaneet teollisuussektorin osallistumisen tärkeyttä ilmastonmuutoksen hillinnässä. Osa vastaajista keskittyi menettelytapojen oikeudenmukaisuuteen, ja toivoi lisää avoimuutta sekä osallistavuutta ilmastopolitiikkaan. Toive selkeämpään ilmastopolitiikkaan liittyvään tiedotukseen korostui vastauksissa. Lisäksi vastaajat kokivat tärkeäksi tavoitteiden ja keinojen pohjautumisen tutkittuun tietoon.

Kansalaisuuden kuilut ja kuplat -hankkeen Verkkokuuleminen ilmastolaista -kysely sisälsi avoimen kysymyksen "Miten sinä kuvailisit mitä oikeudenmukainen siirtymä tarkoittaa?". Kyselyvastauksissa talous nousi merkittäväksi teemaksi käsittäen tulot, varallisuuden ja taloudellisen yhdenvertaisuuden (Aitamurto ja Vento 2021). Myös luonto- ja ympäristöarvot nousivat esiin tärkeänä teemana, jonka yhteydessä vastaajat kuvasivat oikeudenmukaisuuden toteutuvan, kun luonto ja ympäristö asetetaan etusijalle. Myös tulevien sukupolvien oikeudet mainittiin keskeisenä oikeudenmukaisuustarkastelussa. Vastaajat nostivat esiin myös sosiaalista ja alueellista yhdenvertaisuutta painottavia näkemyksiä. Sosiaalisen yhdenvertaisuuden saavuttamiseksi ehdotettiin yksilöille kohdistettuja tukia. Sosiaalisen yhdenvertaisuuden yhteydessä korostettiin myös hyvinvoinnin merkitystä. Alueelliseen yhdenvertaisuuteen liittyen toivottiin tasapuolista kohtelua kaupungissa ja maaseudulla asuvien suhteen, tunnistaa yksilöiden erilaiset tilanteet ja niistä johtuvat ilmastotoimien erilaiset vaikutukset. Lisäksi vastaajat pitivät tärkeänä "saastuttaja maksaa" -periaatetta. Vastauksissa toivottiin myös yhteiskunnallista ohjausta kestävämpään elämäntapaan tukien, kannustimien, verotuksen ja kieltojen muodossa (Aitamurto ja Vento 2021).

Taulukko 1. Suomessa viime vuosina toteutetut ilmastoaiheiset kyselytutkimukset

Kysely, tekijä, vuosi	Otos/näyte, otanta	Kysymystyyppi
Ilmastolakikysely, YM ja Tampereen yliopisto, 2019	n=2458, itsevalikoitunut otos (internet-kysely)	avoin
Ilmastobarometri, YM ja Kantar TNS, 2019	n=1013, vastaajaneeli, väestöä edustava otos	suljettu
Verkkokuuleminen ilmastolaista, YM ja Kansalaisuuden kuilut ja kuplat (BIBU)-hanke, 2020	n=203, itsevalikoitunut otos (internet-kysely)	avoin
KAISU-kysely, YM ja Motiva, 2020	n=18378, itsevalikoitunut otos (internet-kysely)	avoin, suljettu
Ilmassa Ristivetoa, Vaasan yliopisto ja E2 - tutkimus, 2020 (kansalaiskyselyosio)	n=4040, vastaajaneeli, aikuisväestöä edustava otos	suljettu
Turvekysely, Helsingin yliopisto ja Ilmastopaneeli, 2020–21	n=426 Itsevalikoitunut otos turpeesta elinkeinonsa saavat (internetkysely)	avoin, suljettu
Nuorisobarometri, Nuorisotutkimusseura, 2021	n=1900, väestörekisteri, satunnaisotanta	suljettu

3. AINESTOT JA MENETELMÄT

3.1. Kyselyn taustaa

Selvitimme kyselytutkimuksessa kansalaisten näkemyksiä ilmastopolitiikan oikeudenmukaisuudesta. Kysely tarkasteli oikeudenmukaisuutta jako-, tunnustavan ja menettelytapojen oikeudenmukaisuuden näkökulmista. Kysymysten pääpaino oli hillintätoimissa, jonka lisäksi kysyttiin muutama sopeutumistoiimiin liittyvä kysymys. Hyödynsimme kyselytutkimuksessa soveltuvien osin aiemmissa kyselytutkimuksissa käytettyjä kysymyksiä, mutta sovittaen ne oikeudenmukaisuusnäkökulmaan. Lisäksi muotoilimme uusia kysymyksiä ja mittareita tavoittaaksemme kolme edellä mainittua oikeudenmukaisuuden ulottuvuutta. Kehitimme myös ilmastopolitiikkaan ja ilmastonmuutokseen liittyvän tietomittarin.

Kyselylomakkeen suunnitteluun osallistui sosiaalipsykologian ja maantieteen alan tutkijoita Helsingin ja Turun yliopistoista. Saimme lomakkeen ensimmäiseen versioon palautetta ja kehitysehdotuksia eri ministeriöiltä ja Suomen ilmastopaneelin jäseniltä. Lomaketta muokattiin saadun palautteen pohjalta. Lomakkeen pilotoinnin (n=10) ja sen pohjalta tehtyjen muutosten jälkeen kyselyaineisto kerättiin Aistila Oy -tutkimusyhtiön kautta. Kyselystä tehtiin kolme kieliversiota (suomi, ruotsi ja englanti). Aineisto kerättiin 1.-22.6.2022 välisenä aikana ja yhteensä siihen vastasi 1487 henkilöä. Kyselyaineisto kerättiin kymmenen eri vastaajarekisterin kautta. Kerätty aineisto sisälsi suljettujen kysymysten lisäksi muutaman avoimen kysymyksen (liite A).

Kysely toteutettiin Suomessa kolmella alueella: Helsingissä, Varsinais-Suomessa ja Pohjois-Pohjanmaalla. Alueyksikkönä oli postinumeroalue. Tutkimuskohteeksi valitut kolme aluetta ovat monessa suhteessa keskenään erilaisia. Näin tavoitettiin heterogeeninen, Suomen eri piirteitä kattava kokonaisuus, ja mukaan saatiin niin Suomen tiheimmin asuttua kaupunkialuetta, vaurasta maaseutua kuin toisaalta hyvin harvaan asuttua seutua. Tutkimusalueet kattavat erilaisia kaupunki- ja maaseutu-alueita sekä kolme valtakunnallista keskusta (ns. kuutoskaupunkeja). Ilmastonmuutoksen vaikutukset näkyvät eri tavoin tutkittavilla alueilla. Pohjoisessa ilmasto lämpenee nopeammin, mutta viimein ilmaston takia lumiset talvet eivät ole katoamassa vielä lähivuosikymmeninä. Eteläisillä alueilla lumitalvet puolestaan ovat jo muuttumassa vetisiksi, ja on varauduttava muun muassa talvitulviin (Gregow ym. 2021). Pyrimme myös valitsemaan asukasluvultaan jotakuinkin samansuuruiset alueet (taulukko 2).

Taulukko 2. Väkiluku tutkimusalueilla sekä vastaajien määrä tutkimusalueittain.

Alue	Väkiluku 31.12.2021 (SVT, 2022)	Kyselyyn vastanneet (n=1487)	Suhteellinen vastaajamäärä	% kaikista vastaajista	Alueen pinta-ala (km ²)
Helsinki	658 457	669	1,0 ‰	45	214
Varsinais-Suomi	483 477	446	0,9 ‰	30	10 910
Pohjois-Pohjanmaa	415 603	372	0,9 ‰	25	37 149

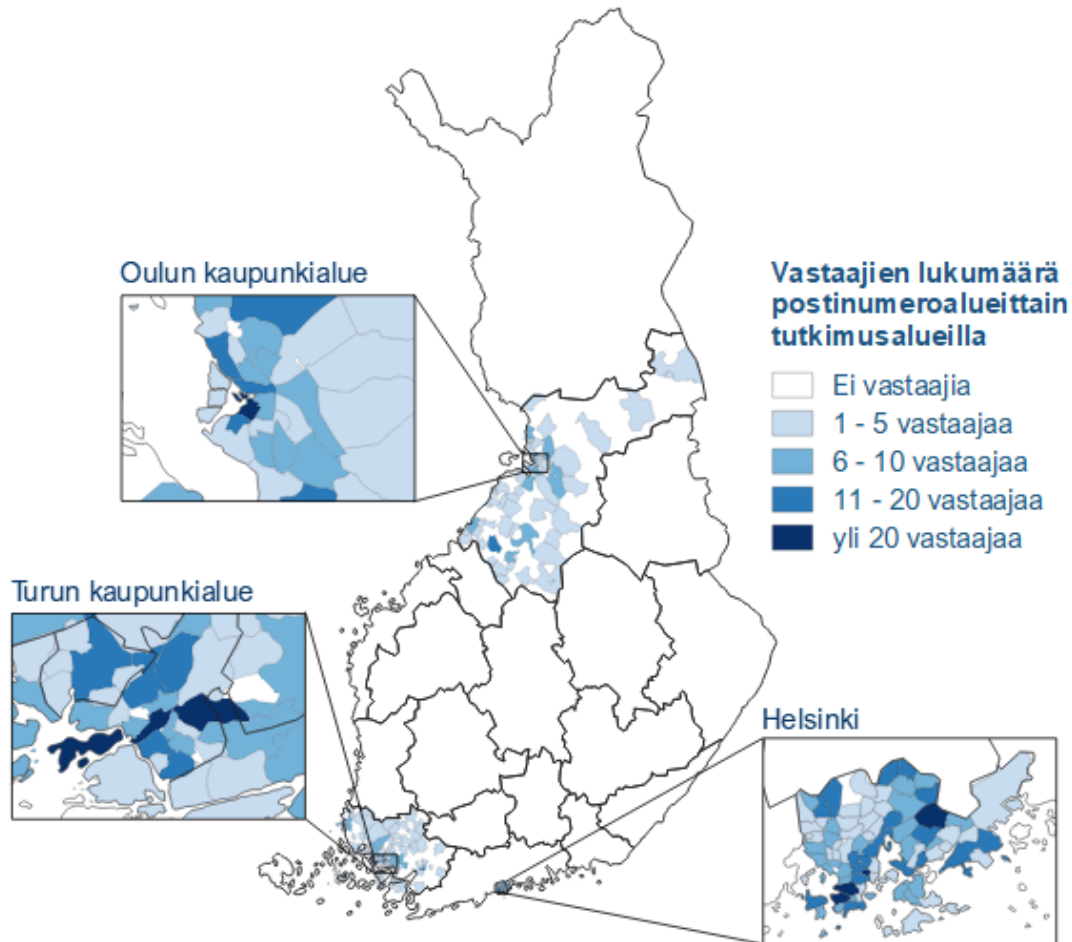
3.2. Aineiston kuvaus

Kyselyvastaajat poimittiin tutkimusalueilta siten, että kerätty aineisto edustaa näiden alueiden asukkaita asuinalueittain, sukupuolen ja iän suhteen. Tavoitteena oli edustavuus myös äidinkielen suhteen (suomenkieliset, ruotsinkieliset ja muu kuin suomi tai ruotsi), mutta tämän kriteerin osalta aineiston edustavuus jäi täyttymättä. Yhteensä kolme prosenttia vastaajista valitsi kansallisuudekseen tai etniseksi taustakseen muun kuin suomalaiset (taulukko 3). Vastaajista 2,4 prosenttia ei puhunut äidinkielenään suomea. Osalla vastaajista oli suomen lisäksi jokin muu äidinkieli, joista ruotsi oli yleisin ja englanti seuraavaksi yleisin. Vastaajista noin prosentti kertoi olevansa maahanmuuttajia. Vastaajien keski-ikä oli 43 vuotta ja naisia oli 53,3 prosenttia vastaajista. Useampi kuin neljä viidestä vastaajasta asui kaupunkiseudulla ja noin 44 prosenttia vastaajista oli korkeasti koulutettuja. Noin joka kolmas vastaaja oli laskenut hiilijalanjälkensä. Helsingissä asuvat vastaajat olivat muilla tutkimusalueilla asuvia korkeammin koulutettuja (ks. liite B, luku 1).

Taulukko 3. Kyselyvastaajien sosiodemografinen tausta.

Muuttuja	Luokat / kuvaus	%
Ikä (vuosina)	alle 25	15,5
	26–40	32,1
	41–55	26,2
	56–70	22,2
	71 tai yli	4,0
Sukupuoli (n=1487)	nainen	53,3
	mies	46,2
	muu	0,5
Äidinkieli/äidinkielet*	suomi	97,6
	ruotsi	5,2
	saame	0,1
	venäjä	1,1
	englanti	4,4
	jokin muu kieli	1,7
Asuinalue	tiheään rakennettu kaupunkialue	70,6
	esikaupunkialue	12,4
	taajama maaseudulla	12,2
	harvaan asuttu alue	4,8
Koulutusaste	perusaste	7,9
	keskiaste	47,1
	korkea-aste	43,8
	en halua vastata	1,1
Kotitalouden itsearvioitu taloudellinen tilanne	tulee erinomaisesti toimeen	6,9
	tulee melko mukavasti toimeen	29,3
	pärjää, kun tekee ostokset harkiten	31,9
	joutuu ajoittain tinkimään ostoksista	16,1
	joutuu tinkimään lähes kaikesta	13,8
en halua vastata	2,0	
Kotitaloudella yksityisessä käytössä auto tai muu moottoriajoneuvo	ei ole	31,5
	on	66,7
	en halua vastata	1,8
Elinkeino riippuvainen liikennepolttoaineista	kyllä	7,6
	ei	89,2
	en halua vastata	3,2
Elinkeinoon käytettävä liikennepolttoaine (n=113)	fossiilinen polttoaine	89,4
	muu polttoaine	10,6
Hiilijalanjälki	on laskenut oman hiilijalanjälkensä	31,0
	ei ole laskenut hiilijalanjälkeään	69,0

* vastaajalla oli mahdollisuus valita yksi tai useampi äidinkieli. Äidinkielelle on useampia määritelmiä ja henkilö voi katsoa, että hänellä on useampi äidinkieli (Kotimaisten kielten keskus, 2019).

Kuva 1. Vastaajien alueellinen jakautuminen postinumeroalueittain. Erillisissä laatikoissa esitetään suurennettuina vastaajia tiheämmin sisältäneet Varsinais-Suomen ja Pohjois-Pohjanmaan kaupunkikeskukset sekä Helsinki. (Pohjakartta: Paavo-tietokanta, Tilastokeskus 2022a).

Kuvassa 1 näkyy vastaajien jakautuminen tutkimusalueilla postinumeron mukaan. Kaikkien kartalla näkyvien 254 postinumeroalueen asukasmäärä riitti vastaajan anonymiteetin säilymiseen karttaesityksessä. Karttaesityksistä kerrotaan tarkemmin liitteen B luvussa 4.

3.3. Analyysimenetelmät

Analysoimme kvantitatiivisen aineiston SPSS 28 -ohjelmalla ja alueellista analyysiä teimme QGIS-ohjelmalla. Laadullisen sisällönanalyysin teimme QSR NVivo 12 -ohjelmalla. (Ks. liite B, luvut 3–5). Muuttujien normaalijakauman testaamiseen käytimme Shapiro-Wilk ja Kolmogorov-Smirnov-testejä. Käytimme kvantitatiivisessa analyysissä ristiintaulukointia ja khiin neliötestiä sekä ryhmien vertaamiseen yksisuuntaista varianssianalyysiä (one-way ANOVA), t-testiä, Kruskal-Wallis- ja Mann-Whitney U-testiä. Aineiston tiivistämiseen käytimme faktorianalyysiä (Maximum Likelihood ja rotaatiomenetelmänä Varimax). Käytetyt menetelmät on kuvattu tarkemmin liitteessä B (ks. luku 5.). Ryhmittelimme osan taustamuuttujista uudelleen analyysiä varten. Koodasimme koulutus-muuttujan kolmiluokkaiseksi (perusaste, keskiaste ja korkea-aste) ja luokittelimme ikä-muuttujan viiteen luokkaan. Poliittisen kannan jaotteluun asteikolla vasemmalla-keskellä-oikealla hyödynsimme Kunnallisalan kehittämissäätiön (2019) kyselytuloksia, joissa vastaajat olivat asettaneet suurimmat puolueet tälle jatkumolle (ks. Liite B, luku 2). Lisäsimme poliittinen kanta -muuttujaan lisäksi luokat ”pienpuolue” ja ”puoluekanta ei tiedossa”. Luokittelimme tietomittarin uudelleen kolmeen luokkaan (ks. liite B, luku 2).

4. TULOKSET

4.1. Ilmastopoliitiikan koettu oikeudenmukaisuus

4.1.1. ILMASTOPOLIITIIKAN KOETTU OIKEUDENMUKAISUUS YLEISELLÄ TASOLLA

Vastaajia pyydettiin arvioimaan, kuinka oikeudenmukaiseksi tai epäoikeudenmukaiseksi he kokevat Suomen ilmastopoliitiikan yleisellä tasolla antamalla sille arvosana asteikolla nolasta kymmeneen. Oikeudenmukaisuuden kokemus vaihteli vastaajien kesken. Keskimäärin kaikkien vastaajien mukaan Suomen ilmastopoliitikka koettiin keskinkertaisen oikeudenmukaisena (keskiarvo 5,27) (taulukko 4).

Taulukko 4. Suomen ilmastopoliitiikan koettu oikeudenmukaisuus asteikolla 0–10 (liukuva asteikko) erilaisilla alueilla sekä koulutustason, kotitalouden itse arvioidun taloudellisen tilanteen, sukupuolen, iän ja poliittisen suuntautumisen suhteen. Kussakin kategoriassa korkeimman pistemäärän saanut vaihtoehto on mainittu ensimmäisenä.

	Otos	n	Keskiarvo (SD)	Mediaani
Asuinpaikka Suomessa	Helsinki	669	5,65 (2,10)	6,0
	Varsinais-Suomi	446	5,10 (2,29)	5,3
	Pohjois-Pohjanmaa	372	4,79 (2,24)	5,0
Asuinseutu	tiheään rakennettu kaupunkialue	1050	5,59 (2,11)	6,0
	esikaupunkialue	184	4,98 (2,41)	5,4
	taajama maaseudulla	181	4,80 (2,21)	5,0
	harvaan asuttu alue	72	3,91 (2,57)	4,2
Koulutustaso	korkea-aste	652	5,52 (2,11)	6,0
	keskiaste	701	5,12 (2,27)	5,5
	perusaste	117	5,04 (2,33)	5,1
Subjektiiivinen arvio kotitalouden taloudellisesta tilanteesta	tulee erinomaisesti toimeen	102	6,09 (1,85)	6,1
	tulee melko mukavasti toimeen	436	5,67 (2,11)	6,0
	pärjää kun tekee ostokset harkiten	474	5,25 (2,18)	5,8
	joutuu ajoittain tinkimään ostoksista	240	4,95 (2,10)	5,1
	joutuu tinkimään lähes kaikesta	205	4,42 (2,43)	5,0
Sukupuoli*	nainen	792	5,39 (1,98)	5,7
	mies	687	5,14 (2,47)	5,7
Ikäryhmät	25 tai alle	231	5,68 (1,97)	6,0
	26–40	477	5,39(2,14)	5,8
	41–55	390	5,11 (2,40)	5,6
	56–70	330	5,06 (2,23)	5,3
	71 tai yli	59	4,94 (2,35)	5,1
Poliittinen suuntautuminen	vasemmalla	524	6,04 (1,74)	6,1
	keskellä	73	5,55 (2,05)	5,9
	oikealla	442	4,73 (2,54)	5,0
	pienpuolueet	60	4,70 (2,76)	5,1
	kanta ei tiedossa	388	4,89 (2,06)	5,1
Koko aineisto	Kaikki vastaajat yhteensä	1487	5,27 (2,22)	5,7

*Vastausvaihtoehtoina oli nainen, mies, muu, tai en halua vastata. Muita kuin mies- ja naissukupuolisia vastaajia oli niin vähän, että sukupuolten tilastollista vertailua ei voitu näiden osalta tehdä.

Vastaajilla oli lisäksi mahdollisuus tarkentaa avoimeen kenttään, mihin heidän antamansa ilmastopolitiikan oikeudenmukaisuuden arvio perustuu. Huomionarvoista on, että vastaajien antamat perustelut ja numeeriset arviot olivat joissakin tapauksissa keskenään päinvastaisia. Alla esimerkkejä suorina lainauksina niiltä vastaajilta, jotka antoivat ilmastopolitiikan oikeudenmukaisuudelle arvosanan 0 (erittäin epäoikeudenmukainen).

Suomi ei ota vastuuta siitä, että se on rikas maa joka hyödyntää muuta maailmaa saavuttaakseen oman elintasonsa. (Nainen, 22 v.)

Aivan sama mitä suomi tekee jos kiina, Intia ja USA ei tee mitään (Mies, 52 v.)

maalla asuvia kuritetaan, syyllistetään ja rangaistaan koska bensanhinta karmiva ja kaupat kaukana toisin kuin Helsingissä ja mistään muustahan paikkakunnasta poliitikot eivät ymmärrä (Mies, 68 v.)

Maalla oma auto on tarpeellinen, koska kaikkialla ei ole joukkoliikennettä. On helppoa korottaa polttoaineveroja jos pystyy itse käyttämään joukkoliikennettä (Nainen, 19 v.)

Ilmastopolitiikka on vain uusi keino kerätä veroja ja luoda päättäjille turhia virkoja, joissa poseerata. Todellisiin toimiin ei ole halua. (Mies, 38 v.)

Politiikka, joka pyrkii jakamaan ilmastopolitiikan vaikutukset kaikkiin tasapuolisesti, on lähtökohtaisesti epäoikeudenmukainen. Mitä rikkaampi ihminen on, sitä todennäköisemmin hän myös kuluttaa enemmän, samoin kuin köyhien ja rikkaiden maiden kohdalla. Tällöin köyhät osallistuisivat rikkaiden elämäntapojen ylläpitämiseen ja itse joutuisivat kiristämään vyötä. Esimerkiksi hyvätuloiselle edes 100€ lisääntyneet kulut eivät juurikaan muuttaisi hänen kulutuskäyttäytymistään, mutta pienituloiselle jo 10€ lisämenot voivat kaataa koko elämän. Se, joka kuluttaa (lentää, matkustaa, tuhlaa maapallon resursseja, omistaa monta asuntoa, jne.), kuuluisi myös maksaa enemmän. (Nainen, 40 v.)

Kaikki maksaa enemmän (Mies, 37 v.)

Vertasimme oikeudenmukaisuuden kokemusta alueittain ja taustamuuttujittain varianssianalyysillä ja t-testillä (ks. liite B, luku 5.1). Tutkimusalueiden välillä oli tilastollisesti merkitsevä ero: Helsingissä asuvat vastaajat kokivat ilmastopolitiikan oikeudenmukaisemmaksi kuin Varsinais-Suomessa tai Pohjois-Pohjanmaalla asuvat. Kahden viimeisenä mainitun välillä ei ollut tilastollisesti merkitsevää eroa. Tiheään rakennetuilla kaupunkialueilla asuvat kokivat ilmastopolitiikan oikeudenmukaisemmaksi kuin harvaan asutulla alueella, maaseudulla taajamassa tai esikaupunkialueella asuvat. Esikaupunkialueella asuvat arvioivat ilmastopolitiikan hieman oikeudenmukaisemmaksi kuin harvaan asutulla alueella asuvat. Vertasimme oikeudenmukaisuuden kokemusta myös tutkimusalueiden sisällä asuinseutujen välillä. Sekä Varsinais-Suomessa että Pohjois-Pohjanmaalla oli tilastollisesti merkitsevä ero harvaan asutun alueen ja tiheään rakennetun kaupunkialueen välillä. Lisäksi Pohjois-Pohjanmaalla maaseudun taajamissa asuvat kokivat ilmastopolitiikan hieman oikeudenmukaisempaan kuin harvaan asutulla alueella asuvat vastaajat. Helsingissä ei ollut eroa tiheästi rakennetun alueen ja esikaupungin välillä.

Vastaajien näkemys Suomen ilmastopolitiikan oikeudenmukaisuudesta vaihteli myös postinumero-alueittain tutkimusalueiden sisällä (kuva 2). Selkeää alueellista eriytymistä tai ryhmittymistä oikeuden- ja epäoikeudenmukaisuuden kokemusten välillä ei ole havaittavissa; pääosa alueista varsinkin kaupunkialueilla asettuu keskivaiheille oikeudenmukaisuuden kokemuksen suhteen (4,1–6,0). Ääritapaukset, joilla oikeudenmukaisuuden arvosanan keskiarvo oli yli 8 tai alle 2, osuivat niille postinumeroalueille, joilla oli vain 1–5 vastaajaa. Näitä oli eniten kaupunkialueiden ulkopuolella. Niillä alueilla, joilla oli enemmän vastaajia, oikeudenmukaisuuden arvosanan keskiarvo asettui useimmiten lähemmäs asteikon keskikohtaa. Tarkastelimme yksittäisten postinumeroalueiden lisäksi vierekkäisiä

postinumeroalueita, joilla arvosana poikkeaa asteikon keskeltä jompaankumpaan suuntaan ja vastaajien lukumäärä yhdistetyllä alueella on yli 20. Havaitsimme, että Helsingissä oli eteläisessä, läntisessä ja kaakkoisessa suurpiirissä muutama alue, joilla arvosanan keskiarvo oli enemmän oikeudenmukainen kuin epäoikeudenmukainen (6–10). Vastaavanlaisia vierekkäisten postinumeroalueiden muodostamia alueita, joilla oli yli 20 vastaajaa ja joissa arvosanan keskiarvo olisi ollut enemmän epäoikeudenmukainen kuin oikeudenmukainen (0–4), ei löytynyt koko aineistosta.

Vertasimme koettua oikeudenmukaisuutta myös sosioekonomisten taustatekijöiden suhteen (ks. liite B, luku 5.1). Korkeasti koulutetut vastaajat kokivat ilmastopolitiikan oikeudenmukaisemmaksi kuin keskiasteen koulutuksen saaneet. Perus- ja keskiasteen koulutuksen sekä perus- ja korkea-asteen koulutuksen saaneiden välillä ei ollut tilastollisesti merkitsevää eroa. Myös erilaisessa taloudellisessa tilanteessa olevien vastaajien näkemykset poikkesivat toisistaan. Kotitalouden toimeentulon paremmaksi arvioivat vastaajat kokivat ilmastopolitiikan oikeudenmukaisemmaksi kuin vastaajat, joiden kotitaloudessa pärjätään ostaessa harkiten tai joudutaan tinkimään joko ajoittain tai lähes kaikesta. Sen sijaan erinomaisesti tai melko mukavasti toimeentulevien välillä tai niiden, jotka joutuvat tinkimään joko ajoittain tai lähes kaikesta ei ollut tilastollisesti merkitsevää eroa. Naiset arvioivat ilmastopolitiikan hieman oikeudenmukaisemmaksi kuin miehet. Ikäryhmistä 25-vuotiaat ja tätä nuoremmat kokivat ilmastopolitiikan hieman oikeudenmukaisemmaksi kuin 41–55-vuotiaat tai 56–70-vuotiaat. Muiden ikäryhmien välillä ei ollut tilastollisesti merkitsevää eroa. Puolueluokituksessa itsensä vasemmalle sijoittaneet vastaajat kokivat ilmastopolitiikan hieman oikeudenmukaisemmaksi kuin oikealle suuntautuneet, pienpuolueita kannattavat sekä ne, joiden puoluepoliittinen kanta ei ole tiedossa. Keskelle sijoittuvia puolueita kannattavat kokivat ilmastopolitiikan oikeudenmukaisemmaksi kuin oikealle sijoittuvia puolueita äänestävät.

Kuva 2. Vastaajien näkemys Suomen ilmastopolitiikan oikeudenmukaisuudesta (arvosana 0=erittäin epäoikeudenmukainen ... 10=erittäin oikeudenmukainen) tutkimusalueiden sisällä postinumeroalueittain, vastausten keskiarvo. A: Helsinki, B: Turku, C: Oulu, D: Varsinais-Suomi ja E: Pohjois-Pohjanmaa. Postinumeroalueet on määriteltä postitoimipaikkojen mukaan 1970-luvulla, eivätkä ne täysin noudata kuntarajoja.

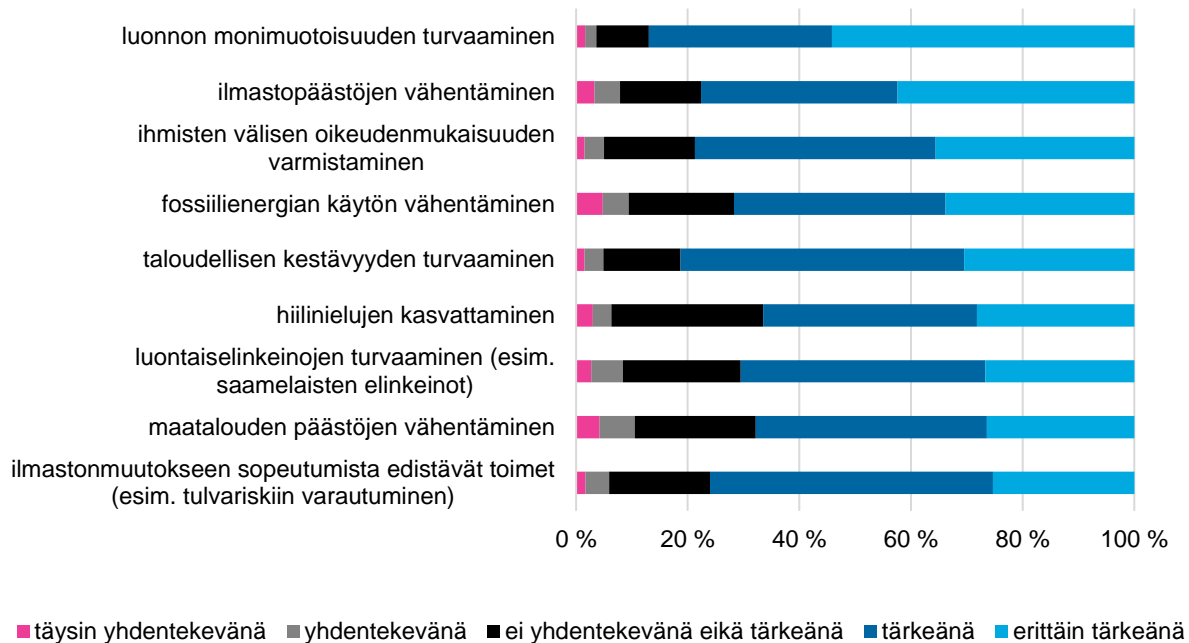
4.1.2. ILMASTOPOLIITTISTEN HILLINTÄTOIMIEN KOETTU TÄRKEYS JA KOETUT VAIKUTUKSET

Ilmastonmuutoksen hillintää piti kiireellisenä 77 prosenttia vastaajista. Ilmastopolitiikassa tärkeinä pidettyjä seikkoja selvitettiin yhdeksän eri väittämän perusteella (kuva 3). Väittämistä neljä liittyi suoriin ilmastonmuutoksen hillintätoimiin, kolme politiikan vaikutuksiin ihmisiin (oikeudenmukaisuus, talous, luontaiselinkeinot), yksi luonnon monimuotoisuuteen ja yksi sopeutumiseen. Yli 60 prosenttia vastaajista piti kaikkia väittämiä erittäin tärkeinä tai tärkeinä. Luonnon monimuotoisuuden turvaaminen koettiin kaikkein tärkeimmäksi seikaksi, jopa tärkeämmäksi kuin ilmastopäästöjen vähentäminen. Taloudellisen kestävyuden turvaaminen ja ihmisten välisen oikeudenmukaisuuden varmistaminen nähtiin myös tärkeinä seikkoina (82 % ja 79 % vastaajista piti näitä tärkeänä). Pienimmän osuuden tärkeitä tai erittäin tärkeitä mainintoja saivat maatalouden päästöjen vähentäminen (67 % vastaajista piti tärkeänä) ja hiilinielujen kasvattaminen (66 % vastaajista piti tärkeänä). Vastaajat saivat kuvailla sanallisesti, mitä he pitävät ilmastopolitiikassa tärkeänä. Mainituiksi tulivat muun muassa kansainvälisiin sopimuksiin vaikuttaminen, ilmastonmuutoksesta tiedottaminen, innovaatiot ja osaamisen vienti, kulutuskäyttäytymisen ohjaaminen, alueellinen tasa-arvo, pienituloisten tukeminen, eläinten oikeudet ja kasvisruokavalio, kotimaisen maatalouden ja teollisuuden edellytysten turvaaminen sekä liikenteen päästöjen vähentäminen. Metsien hakkuisiin toivottiin yhtäältä lisää rajoituksia ja toisaalta toivottiin, ettei rajoituksia tulisi.

Selvitimme hillintätoimien koettuja vaikutuksia seitsemän väittämän avulla, joista viisi kuvasi hillintätoimien myönteisiä vaikutuksia ja kaksi niiden kielteisiä vaikutuksia (ks. liite A kysymys 1.7). Ennen kysymykseen vastaamista vastaajille kerrottiin, mitä hillintätoimilla tässä kyselytutkimuksessa tarkoitetaan, ja heitä pyydettiin arvioimaan vaikutuksia seuraavan 20 vuoden aikajäniteellä. Käytimme aineiston analysointiin eksploratiivista faktorianalyysiä (Kvantitatiivisen tutkimuksen verkkokäsikirja 2021), jonka tuloksena muodostui kaksi faktoria: 1) hillintätoimien myönteiset vaikutukset ja 2) hillintätoimien kielteiset vaikutukset, joille latautuneista väittämistä laskettiin keskiarvomuuttujat (ks. liite B, luku 5.3). Myönteisten vaikutusten muuttujaan sisältyi väittämiä, kuten "hillintätoimet tulevat vahvistamaan työllisyyttä" ja "hillintätoimet tulevat lisäämään ihmisten hyvinvointia". Kielteisten vaikutusten muuttujaan puolestaan sisältyi väittämiä, joiden mukaan hillintätoimet tulevat lisäämään epätasa-arvoa alueellisesti tai kotitalouksien välillä (ks. väittämät liitteestä A, analyysin kuvaus liitteen B luvusta 5.3). Faktorianalyysin jälkeen tarkastelimme yksisuuntaista varianssianalyysiä käyttäen, onko vastaajien näkemyksissä hillintätoimien sekä myönteisten että kielteisten vaikutusten suhteen eroja alueen (tutkimusalue ja asuinseutu), kotitalouden koetun taloudellisen tilanteen tai eri ikäluokkien välillä.

Hillintätoimien myönteisten vaikutusten kohdalla havaitsimme eroja sekä alueiden välillä että erilaisessa taloudellisessa tilanteessa olevien ja eri ikäluokkien välillä. Verrattaessa kolmea tutkimusaluetta keskenään havaittiin, että Helsingissä asuvat kokivat kahden muun alueen asukkaita useammin hillintätoimilla olevan myönteisiä vaikutuksia. Tiheään rakennetulla kaupunkialueella asuvat kokivat maaseudun taajamassa sekä harvaan asutulla alueella asuvia useammin hillintätoimilla olevan myönteisiä vaikutuksia tulevaisuudessa. Sama ero löytyi esikaupunkialueella asuvien ja harvaan asutulla alueella asuvien välillä. Taloudellisesti parhaiten toimeentulevat vastaajat (7 % vastaajista) näkivät hillintätoimilla olevan myönteisiä vaikutuksia tulevaisuudessa. 25-vuotiaat ja sitä nuoremmat vastaajat olivat vanhempia ikäryhmiä useammin sitä mieltä, että hillintätoimilla tulee olemaan myönteisiä vaikutuksia. Poikkeuksena tähän olivat 71-vuotiaat ja sitä vanhemmat, joiden näkemys ei poikennut 25-vuotiaiden ja sitä nuorempien näkemyksestä.

Tarkasteltaessa vastaavalla tavalla hillintätoimien kielteisiä vaikutuksia havaittiin, että pohjoispohjalaiset kokivat helsinkiläisiä useammin hillintätoimilla olevan tulevaisuudessa kielteisiä vaikutuksia. Ylipäätään harvaan asutuilla alueilla koettiin tiheään rakennettua kaupunkialuetta useammin, että hillintätoimilla on kielteisiä vaikutuksia. Erilaisissa taloudellisissa tilanteissa olevien välillä ei ollut tilastollisesti merkitsevää eroa näkemyksissä kielteisiin vaikutuksiin. Ikäryhmistä 41–55-vuotiaat ja 56–70-vuotiaat kokivat 25-vuotiaita ja tätä nuorempia useammin, että hillintätoimilla tulee olemaan kielteisiä vaikutuksia. Sama tilanne toistui verrattaessa 41–55-vuotiaita 26–40-vuotiaisiin.

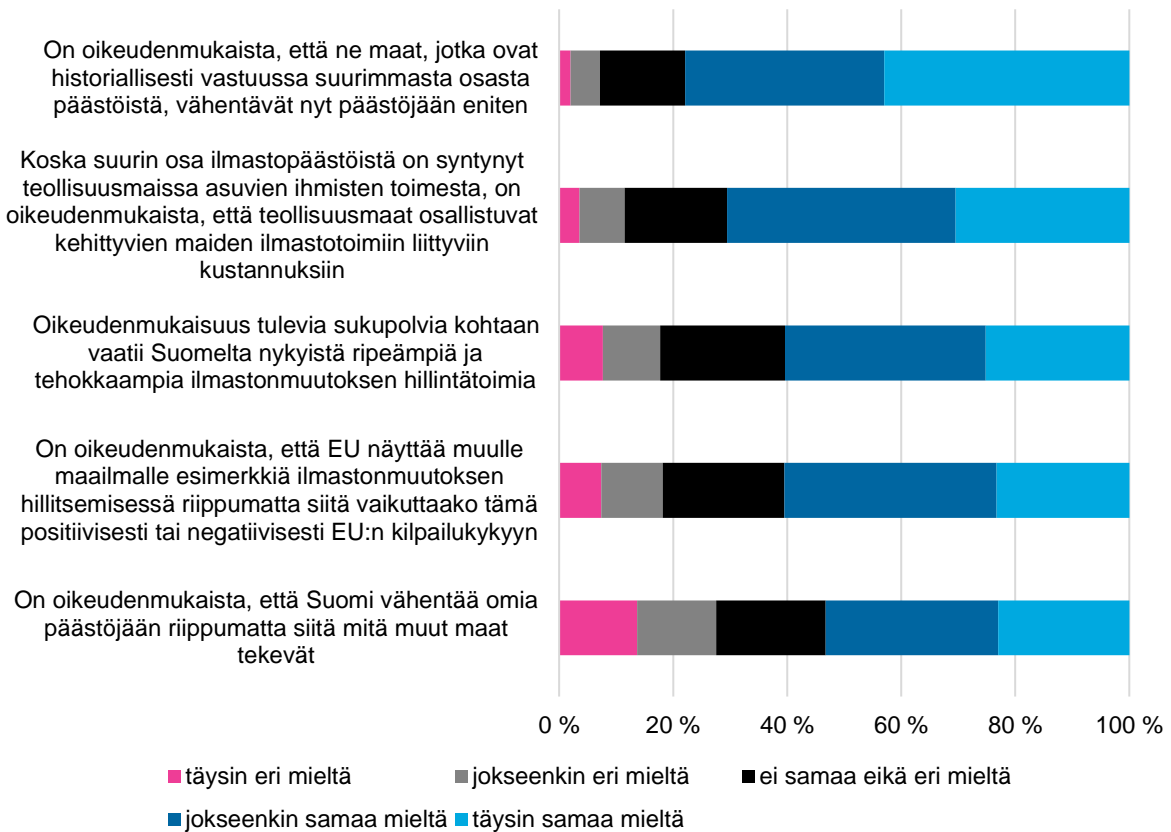
Kuva 3. Vastausten jakaumat (%) kysymyksiin, joissa pyydettiin arvioimaan eri seikkojen tärkeyttä Suomen ilmastopolitiikassa.

4.1.3. ILMASTOPOLITIIKAN JAKO-OIKEUDENMUKAISUUS

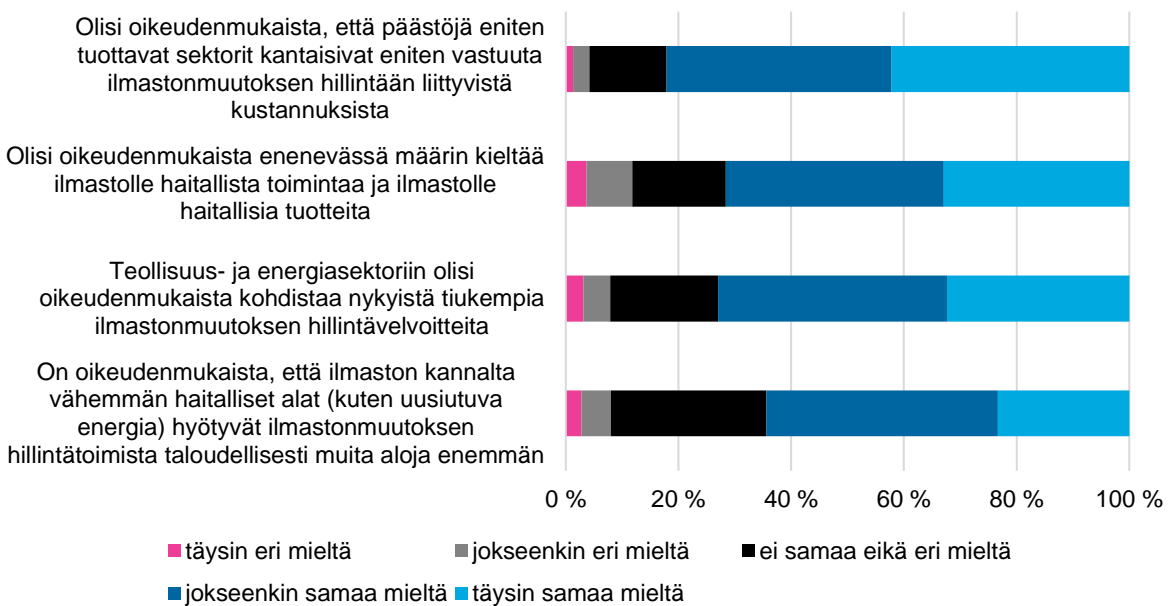
Vastaajilta kysyttiin näkemyksiä ilmastomuutoksen hillintätoimien vaikutusten ja vastuiden jakautumisen oikeudenmukaisuudesta. Ennen kysymyksen esittämistä vastaajille kerrottiin, että hillintätoimista voi aiheutua hyötyjä ja haittoja, jolloin on kiinnitettävä huomiota niiden oikeudenmukaiseen jakautumiseen.

Kuvan 4 väittämät koskevat eri maiden vastuuta ilmastomuutoksen hillintätoimiin liittyen. Suurin osa vastaajista oli samaa mieltä väittämien kanssa, joiden mukaan on oikeudenmukaista, että ne maat, jotka ovat historiallisesti vastuussa suurimmasta osasta päästöistä, vähentävät päästöjään eniten (78 %), ja että nämä maat osallistuvat myös kehittyvien maiden ilmastotoimien kustannuksiin (71 %). Suurin osa vastaajista oli myös sitä mieltä, että vaaditaan nykyistä ripeämpiä hillintätoimia oikeudenmukaisuuden takaamiseksi tuleville sukupolville (60 %), ja että on oikeudenmukaista, että EU näyttää hillintätoimissa esimerkkiä muulle maailmalle (60 %). Väittämässä ”On oikeudenmukaista, että Suomi vähentää omia päästöjään riippumatta siitä mitä muut maat tekevät” oli eniten erimielisyyttä, vaikka hieman yli puolet (53 %) vastaajista oli väittämän kanssa täysin tai jokseenkin samaa mieltä.

Suuri enemmistö vastaajista (82 %) oli sitä mieltä, että päästöjä eniten tuottavien sektoreiden on oikeudenmukaista kantaa eniten vastuuta ilmastomuutoksen hillintään liittyvistä kustannuksista (kuva 5). Selvä enemmistö vastaajista (72 %) oli jokseenkin tai täysin samaa mieltä, että olisi oikeudenmukaista yhä enemmän kieltää ilmastolle haitallista toimintaa ja ilmastolle haitallisia tuotteita. Lähes kaksi kolmasosaa vastaajista piti oikeudenmukaisena sitä, että ilmaston kannalta vähemmän haitalliset alat hyötyvät hillintätoimista muita aloja enemmän. Selvän enemmistön (73 %) mukaan teollisuus- ja energiasektoriin olisi oikeudenmukaista kohdistaa nykyistä tiukempia ilmastomuutoksen hillintävelvoitteita. Luku on melko suuri, kun otetaan huomioon, että teollisuus- ja energiasektorilla päästöjä on vähennetty tavoitteen mukaisesti ja jopa enemmän kuin muilla sektoreilla.

Kuva 4. Vastausten jakaumat (%) kysymyksiin, jotka mittasivat käsityksiä ilmastomuutoksen hillintätoimien jakautumista eri maiden välillä.

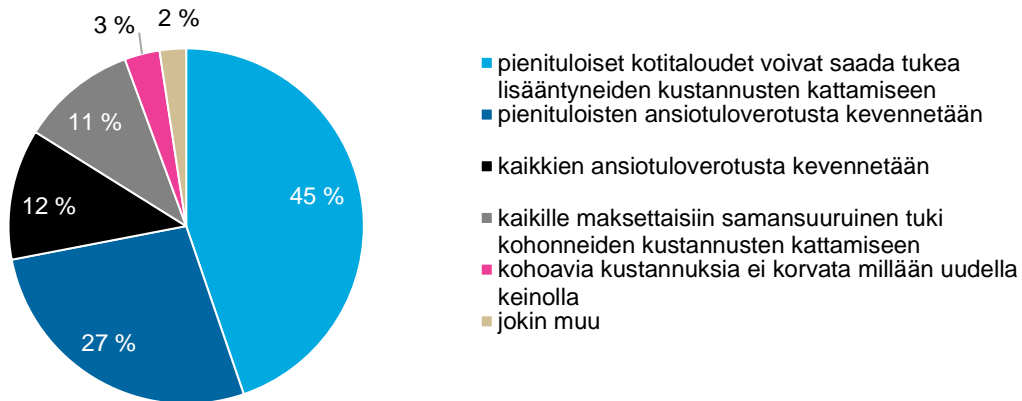

Kuva 5. Vastausten jakaumat (%) kysymyksiin, jotka mittasivat hyötyjen ja haittojen jakautumisen oikeudenmukaisuutta eri teollisuuden ja energiantuotannon aloilla.

Hillintätoimien kustannusten oikeudenmukaista jakautumista selvitettiin kuuden väittämän avulla. Reilut kaksi kolmasosaa vastaajista piti oikeudenmukaisena, että jos hillintätoimet lisäävät kotitalouksien välistä eriarvoisuutta, köyhimpiä kotitalouksia tuetaan (72 %) (kuva 6). Samoin heikompaan asemaan jääviä alueita tai niiden asukkaita on oikeudenmukaista tukea hillintätoimista aiheutuvien kustannusten epätasaisen jakautumisen vuoksi (73 %). Oikeudenmukaisuuden kokemusta lisäsi myös tieto, että muutkin tekevät osansa (70 %). Hieman yli puolet (56 %) vastaajista oli valmiita maksamaan tuotteissa ja palveluissa ilmastolle koituvasta haitasta. Lisäksi noin puolet (53 %) vastaajista piti oikeudenmukaisena, että ilmastomuutoksen hillintätoimet näkyvät hieman oman kotitalouden kustannuksissa. Noin viidesosa ei kokenut oikeudenmukaiseksi, että tuotteiden ja palveluiden hinnassa näkyy ilmastolle koitua haitta (19 %) tai että ilmastotoimet lisäävät oman kotitalouden kustannuksia (21 %).

Kuva 6. Vastausten jakaumat (%) kysymyksiin, jotka mittasivat hillintätoimien kustannusten jakautumisen koettua oikeudenmukaisuutta yhteiskunnassa.

Kuva 7. Oikeudenmukaisimmiksi arvioidut ilmastotoimista aiheutuvien kustannusten kompensointikeinot kotitalouksien elinkustannuksiin (%).

4.1.3.1. Kohoavien elinkustannusten oikeudenmukainen kompensointi

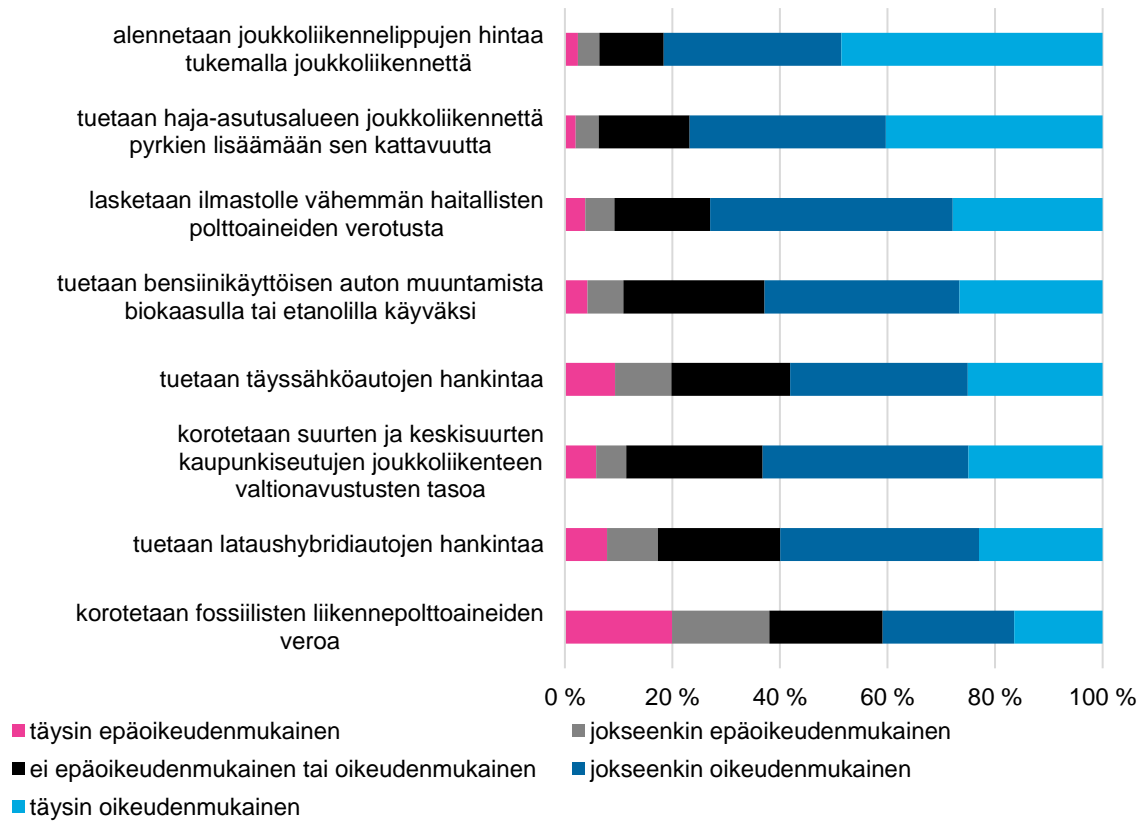
Kysyttäessä oikeudenmukaisinta kompensointikeinoa elinkustannusten kohoamiseen suurin osa vastaajista (72 %) valitsi pienituloisten tukemisen joko tukimuotoisesti tai ansiotuloverotusta keventämällä (kuva 7). Neljännes (23 %) vastaajista suuntaisi tukea kaikille joko ansiotuloverotusta keventämällä tai tukimuotoisesti.

4.1.3.2. Ilmastopoliittisten ratkaisujen jako-oikeudenmukaisuus liikennesektorilla

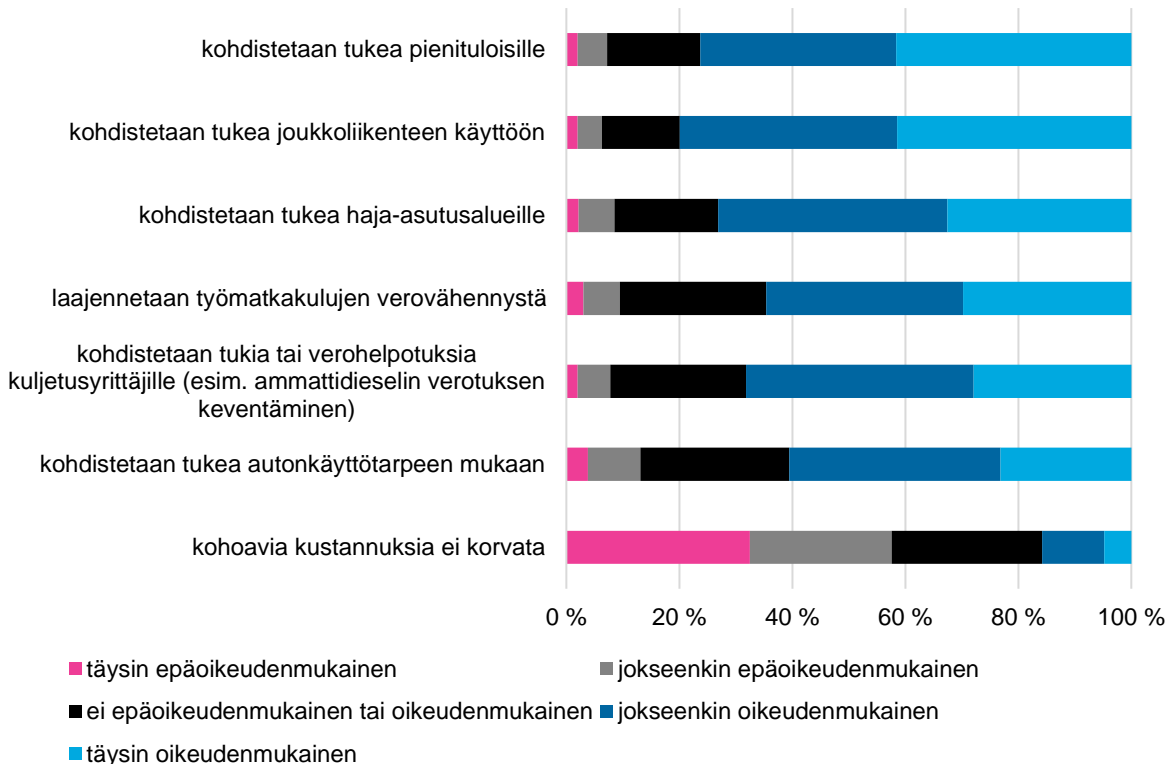
Liikenteen fossiilisten päästöjen vähentämiseen tärkeimpien toimien oikeudenmukaisuutta selvitettiin kahdeksan väittämän avulla (kuva 8). Vastaajat pitivät ehdotettuja toimia enimmäkseen oikeudenmukaisina. Oikeudenmukaisimmiksi toimiksi koettiin joukkoliikenteen tukeminen sekä ilmastolle vähiten haitallisten polttoaineiden verotuksen keventäminen. Epäoikeudenmukaisimpana pidettiin fossiilisten liikennepolttoaineiden verojen korotusta, jota 41 prosenttia piti oikeudenmukaisena ja 38 prosenttia epäoikeudenmukaisena.

Selvitimme lisäksi vastaajien näkemyksiä erilaisista kompensointikeinoista tilanteessa, jossa ilmastotoimet lisäävät polttoaineen hintaa (kuva 9). Kaikkein oikeudenmukaisimpana kompensointikeinona pidettiin joukkoliikenteen tukia. Oikeudenmukaiseksi koettiin myös pienituloisten tukeminen (76 %) sekä tuen kohdistaminen haja-asutusalueille (73 %). Epäsuosituin mutta silti 60,5 prosentin mielestä oikeudenmukaisena pitämä tukimuoto oli tuen kohdistaminen autonkäyttötärpeen mukaan. Vastaajien välillä voi olla eroa, miten väittämä on tulkittu. Yli puolet vastaajista (58 %) oli sitä mieltä, että on epäoikeudenmukaista olla korvaamatta kohoavia kustannuksia millään tavalla.

Liikenteen ohjauskeinoja koskevissa väittämissä havaittiin tilastollisesti merkitseviä eroja sekä asuinseutujen että tutkimusalueiden välillä. Valitsimme tarkempaan alueelliseen tarkasteluun kolme ohjauskeinoa: fossiilisten liikennepolttoaineiden veron korotuksen, joukkoliikenteen lippujen hinnan alentamisen tukemalla joukkoliikennettä ja työmatkakulujen verovähennyksen laajentamisen. Fossiilisten liikennepolttoaineiden veron korottamista pidettiin kaupunkialueilla ja Helsingissä oikeudenmukaisempaan kuin harvaan asutuilla alueilla ja kahdella muulla tutkimusalueella (Pohjois-Pohjanmaa ja Varsinais-Suomi). Maaseututaajaman ja esikaupunkialueen välillä ei ollut tilastollisesti merkitsevää eroa, mutta tiheään rakennetulla kaupunkialueella fossiilisten polttoaineiden veronkorotusta pidettiin oikeudenmukaisempaan kuin esikaupunkialueella tai taajamassa maaseudulla (Liite B, luku 5.7). Joukkoliikennelippujen hintatukea pidettiin oikeudenmukaisimpana Helsingissä ja tiheään rakennetuilla kaupunkialueilla. Myös esikaupunkialueilla sitä pidettiin oikeudenmukaisempaan kuin harvaan asutuilla alueilla (liite B, luku 5.7). Työmatkakulujen verovähennyksen laajentamista pidettiin maaseudun taajamissa oikeudenmukaisempaan kuin kaupunkialueilla.

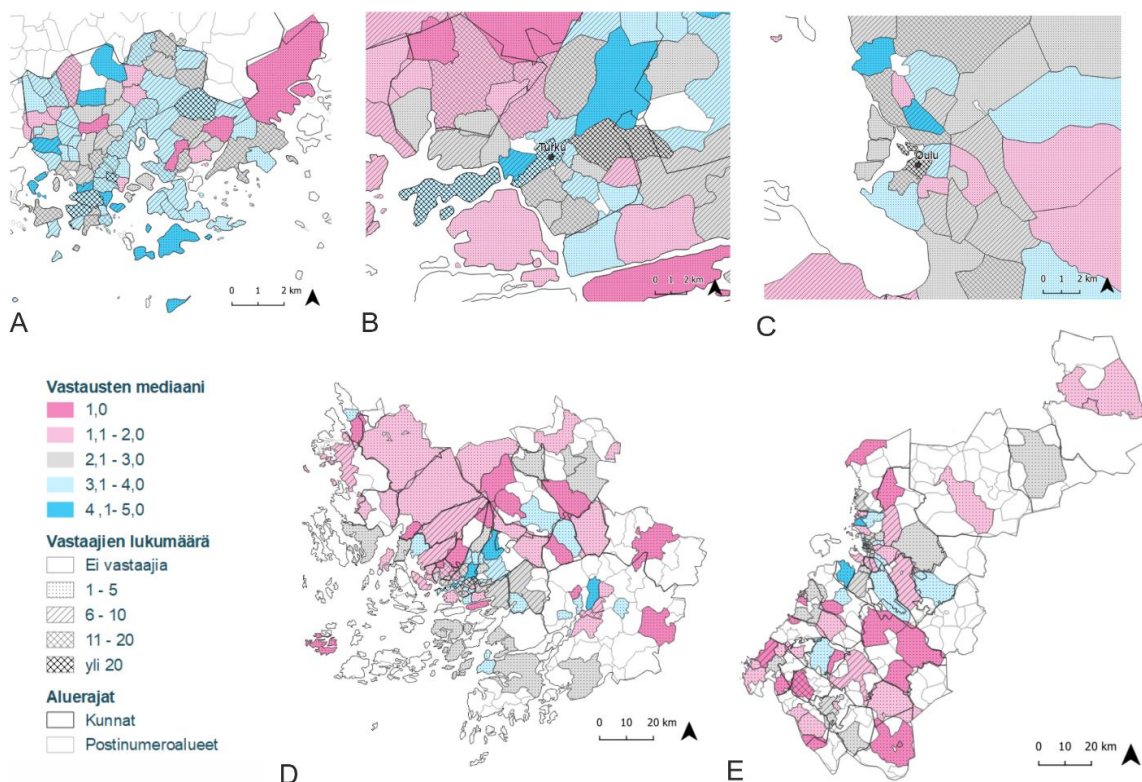
Kuva 8. Vastausten jakaumat (%) kysymyksissä, jotka tarkastelivat liikenteen fossiilisten päästöjen vähentämiseen tähtääviä keinoja jako-oikeudenmukaisuuden näkökulmasta.

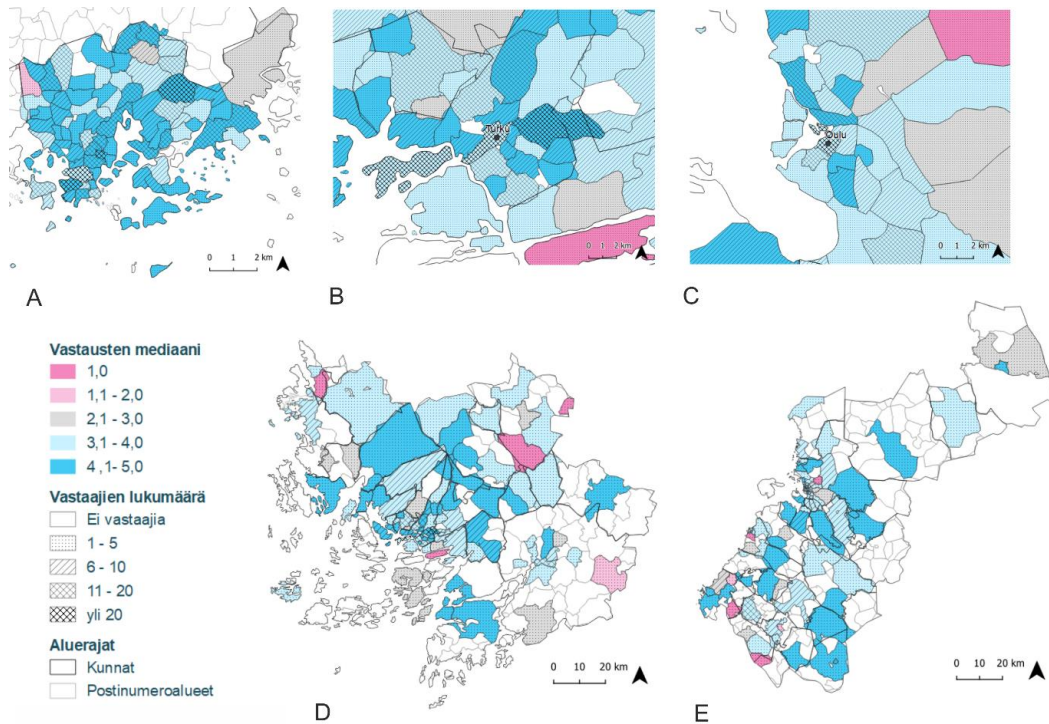
Kuva 9. Vastausten jakaumat (%) kysymyksissä, jotka mittasivat keinoja korvata ilmastotoimista aiheutuvia liikkumisen kohoavia kustannuksia koetun oikeudenmukaisuuden näkökulmasta.

Kuvat 10–12 havainnollistavat alueellisia eroja valikoiduissa liikennettä koskevissa väittämässä. Seuraavat alueelliset päätelmät perustuvat visuaalisiin karttaesityksiin ja niistä tehtyihin tulkintoihin, eivät tilastollisiin testeihin. Tuloksia tulkittaessa on myös hyvä huomata, että vain vähän vastaajia sisältävien postinumeroalueiden keskimääräiset vastaukset voivat erota ääripäiltään jyrkästikin. Epäoikeudenmukaisuuden kokemukset korostuvat esimerkiksi niillä postinumeroalueilla, joilta on vain 1–5 vastaajaa. Ensinnäkin fossiilisten liikennepolttoaineiden hinnan korottaminen (kuva 10) koettiin laajalti epäoikeudenmukaisempaan kuin joukkoliikenteen lippujen hinnan tukeminen (kuva 11) tai työmatkakulujen verovähennyksen laajentaminen (kuva 12). Toiseksi fossiilisten polttoaineiden veron korottamista pidetään kaupunkialueilla, varsinkin Helsingissä, vähemmän epäoikeudenmukaisena kuin kaupunkialueen ulkopuolella. Tosin jako ei ole selvärajainen: myös kaupunkialueen ulkopuolella on alueita, joilla veronkorotus koetaan oikeudenmukaiseksi, ja toisaalta kaupunkialueella on alueita, joilla veronkorotus koetaan epäoikeudenmukaiseksi. Kolmanneksi joukkoliikennelippujen hinnan tukeminen ja työmatkakulujen verovähennyksen laajentaminen koetaan oikeudenmukaisiksi joitakin poikkeuksia lukuun ottamatta sekä kaupungeissa että niiden ulkopuolella. Näissä kartoissa näkyy joitakin eroja siinä, kumpaa valikoiduista tukimuodoista pidetään oikeudenmukaisempaan. Kaupungeissa joukkoliikenteen tukemista esimerkiksi pidetään useammin erittäin oikeudenmukaisena kuin työmatkakulujen verovähennyksen laajentamista.

Kysymme erikseen bensiini- tai dieselautoa käyttäviltä vastaajilta (n=1002 eli 67 % kaikista vastaajista), vaikuttaako polttoaineen hinta siihen, kuinka paljon kotitaloudessa ajetaan. Vastaajista hieman yli puolet oli sitä mieltä, että kotitaloudessa ajetaan vähemmän, kun polttoaine on kallista. Neljännes puolestaan oli väittämästä eri mieltä. Taloudellisesti heikommin pärjäävät vastasivat paremmin toimeentulevia useammin, että he ajavat vähemmän polttoaineen ollessa kallista. Ero oli tilastollisesti merkitsevä. Sen sijaan asuinseutujen suhteen vastauksissa ei ollut tilastollisesti merkitsevää eroa.

Kuva 10. Vastausten alueellinen jakautuminen kysymyksessä, joka tarkasteli fossiilisen liikenne polttoaineen veron korottamisen oikeudenmukaisuutta keinona vähentää liikenteen fossiilisia päästöjä (1=täysin epäoikeudenmukainen . . . 5=täysin oikeudenmukainen). A=Helsinki, B=Turku, C=Oulu, D=Varsinais-Suomi, E=Pohjois-Pohjanmaa. Alueelliset päätelmät perustuvat visuaalisiin karttaesityksiin ja niistä tehtyihin tulkintoihin, eivät tilastollisiin testeihin.

Kuva 11. Vastausten alueellinen jakautuminen kysymyksessä, joka tarkasteli joukkoliikennelippujen hinnan alentamisen oikeudenmukaisuutta keinona vähentää liikenteen fossiilisia päästöjä (1=täysin epäoikeudenmukainen . . . 5=täysin oikeudenmukainen). A=Helsinki, B=Turku, C=Oulu, D=Varsinais-Suomi, E=Pohjois-Pohjanmaa. Alueelliset päätelmät perustuvat visuaalisiin karttaesityksiin ja niistä tehtyihin tulkintoihin, eivät tilastollisiin testeihin.

Kuva 12. Vastausten alueellinen jakautuminen kysymykseen, joka tarkasteli työmatkakulujen verovähennyksen laajentamisen oikeudenmukaisuutta keinona korvata ilmastotoimista aiheutuvia kohoavia kustannuksia kotitalouksille (1=täysin epäoikeudenmukainen . . . 5=täysin oikeudenmukainen). A=Helsinki, B=Turku, C=Oulu, D=Varsinais-Suomi, E=Pohjois-Pohjanmaa. Alueelliset päätelmät perustuvat visuaalisiin karttaesityksiin ja niistä tehtyihin tulkintoihin, eivät tilastollisiin testeihin.

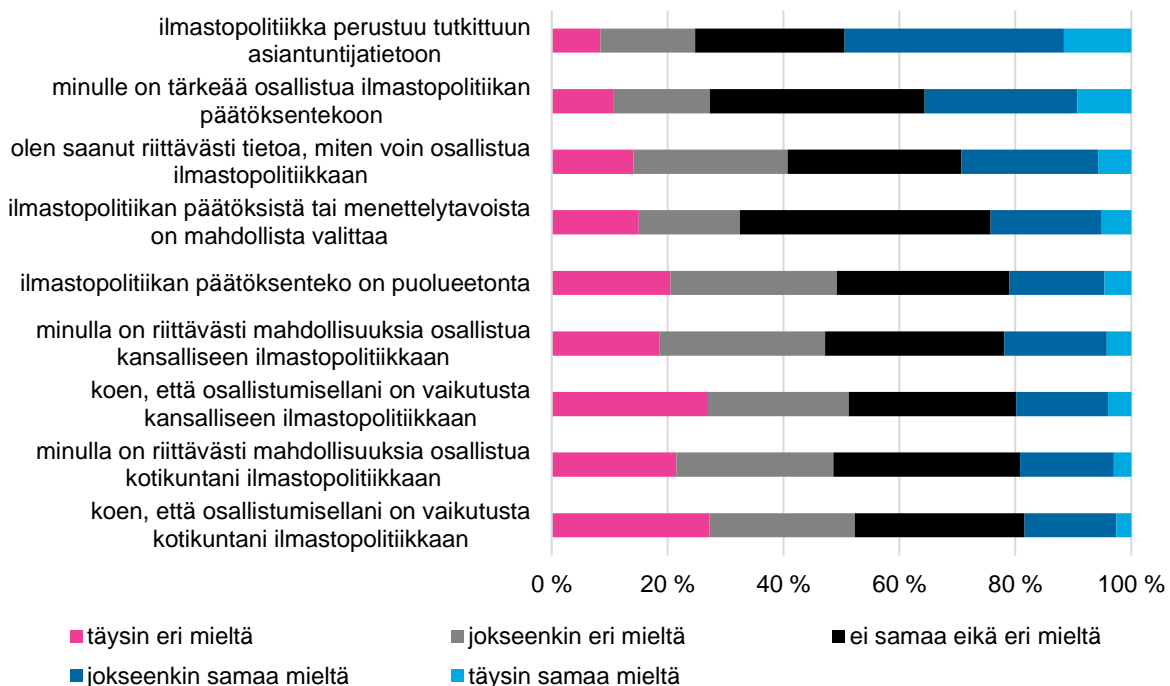
4.1.4. KOETTU MENETTELYTAPOJEN OIKEUDENMUKAISUUS

Vastaajien kokemuksia ilmastopolitiikan päätöksentekoon ja osallistumiseen liittyen selvitettiin yhdeksän ilmastopolitiikan suhteen positiivisen väittämän avulla (kuva 13). Kaiken kaikkiaan menettelytapojen oikeudenmukaisuuden kokemukset jakautuivat voimakkaasti ja alle puolet vastaajista oli useimpien väittämien kanssa edes jokseenkin samaa mieltä. Eniten samaa mieltä (noin puolet) oltiin sen väitteen suhteen, että ilmastopolitiikka perustuu tutkittuun asiantuntijatietoon. Neljäsosa oli kuitenkin siitäkin eri mieltä. Noin puolet vastaajista koki, ettei heidän osallistumisellaan ole vaikutusta ja ettei heillä ole riittävästi mahdollisuuksia osallistua kansalliseen tai oman kotikunnan ilmastopolitiikkaan.

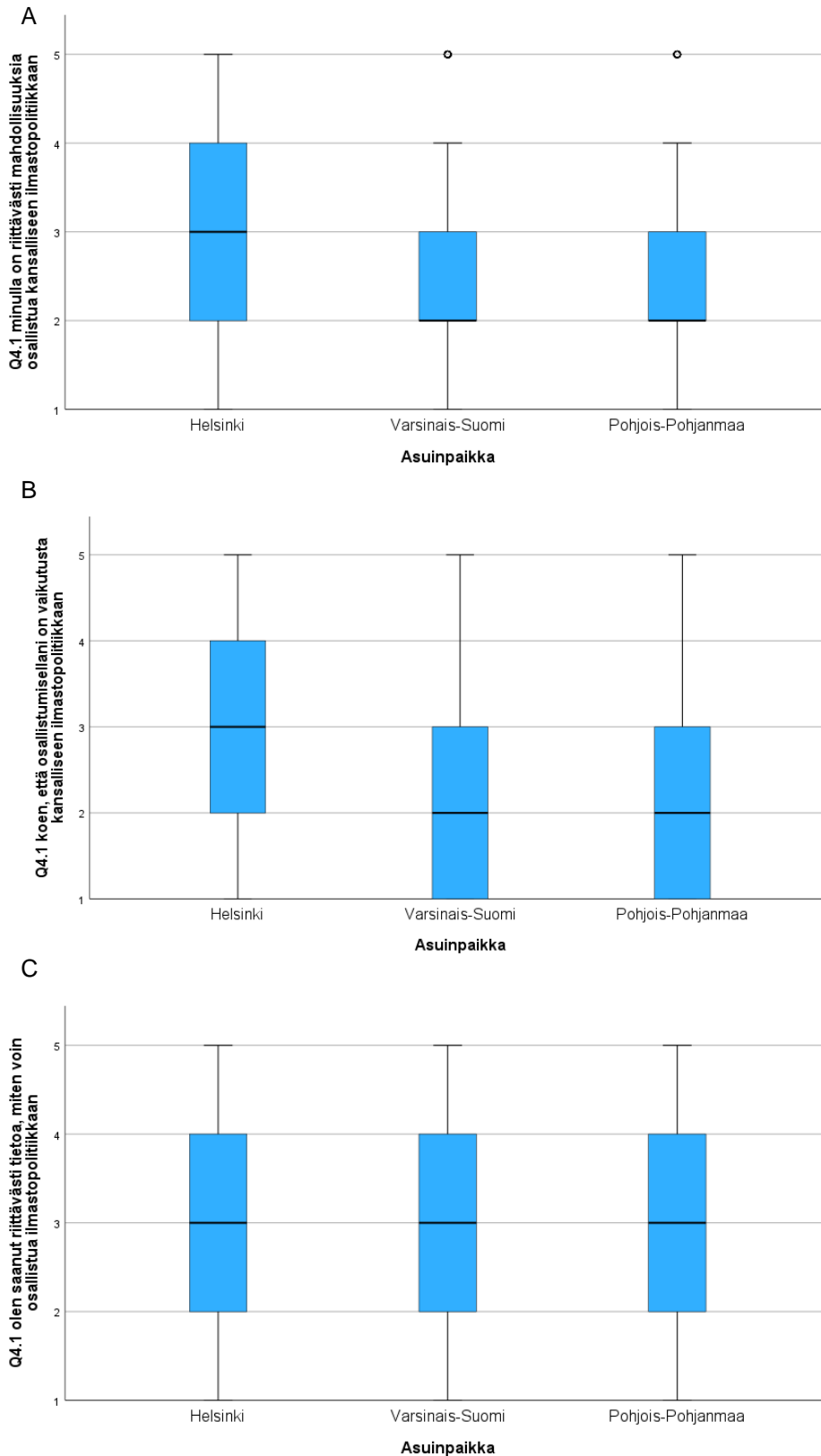
Koetun tiedonsaannin ja osallistumismahdollisuuksien osalta havaittiin alueellisia eroja Suomen eri osien välillä (kuva 14). Suurempi osa helsinkiläisistä kuin muilla tutkimusalueilla asuvista koki itsellään olevan riittävästi mahdollisuuksia osallistua kansalliseen ilmastopolitiikkaan, saavansa tarpeeksi tietoa osallistumismahdollisuuksista ja osallistumisella olevan vaikutusta. Helsinki erosi merkitsevästi muista tutkimusalueista, mutta Varsinais-Suomen ja Pohjois-Pohjanmaan välillä ei ollut tilastollisesti merkitsevää eroa (ks. liite B, luku 5.8.4).

Tarkastelimme näitä kysymyksiä myös vastaajien koulutustaustan suhteen. Merkitseviä eroja löytyi koetuissa osallistumismahdollisuuksissa. Keskiasteen koulutustaustaiset pitivät mahdollisuuksiaan osallistua ilmastopolitiikkaan huonompina kuin korkeakoulutetut vastaajat (kuva 15). Koulutustaustojen välillä ei ollut tilastollisesti merkitsevää eroa liittyen oman osallistumisen vaikutukseen tai tiedonsaantiin (ks. liite B, luku 5.8.5).

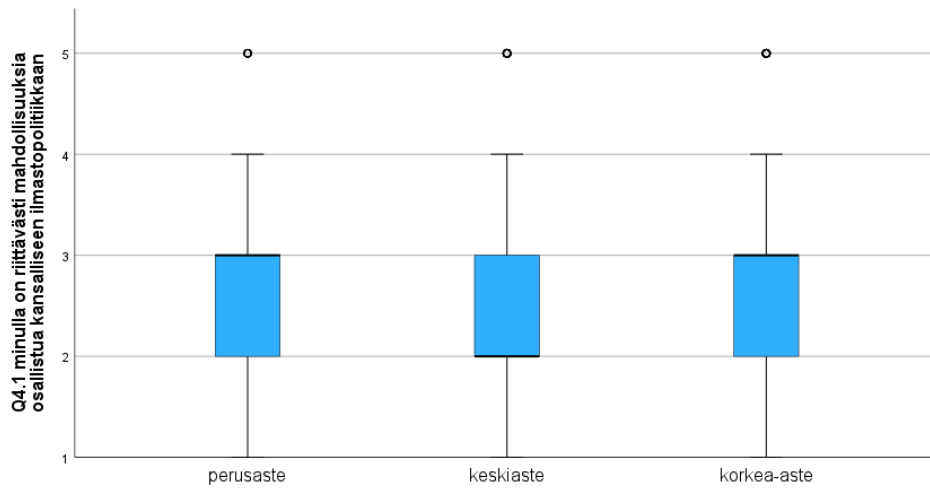
Kysyttäessä mahdollisuuksista osallistua valtakunnalliseen ilmastopolitiikkaan ja osallistumisen vaikuttavuudesta 25-vuotiaat ja nuoremmat kokivat mahdollisuutensa ja vaikuttavuutensa paremmiksi kuin mikään muu ikäryhmä paitsi 71-vuotiaat ja tätä vanhemmat (kuva 16) (ks. liite B, luku 5.8.3). Tiedonsaannin kokemuksessa ainoa merkitsevä ero havaittiin alle 25-vuotiaiden ja 26–40-vuotiaiden välillä, kun nuoremmat kokivat tietoa olevan paremmin saatavilla (kuva 16).

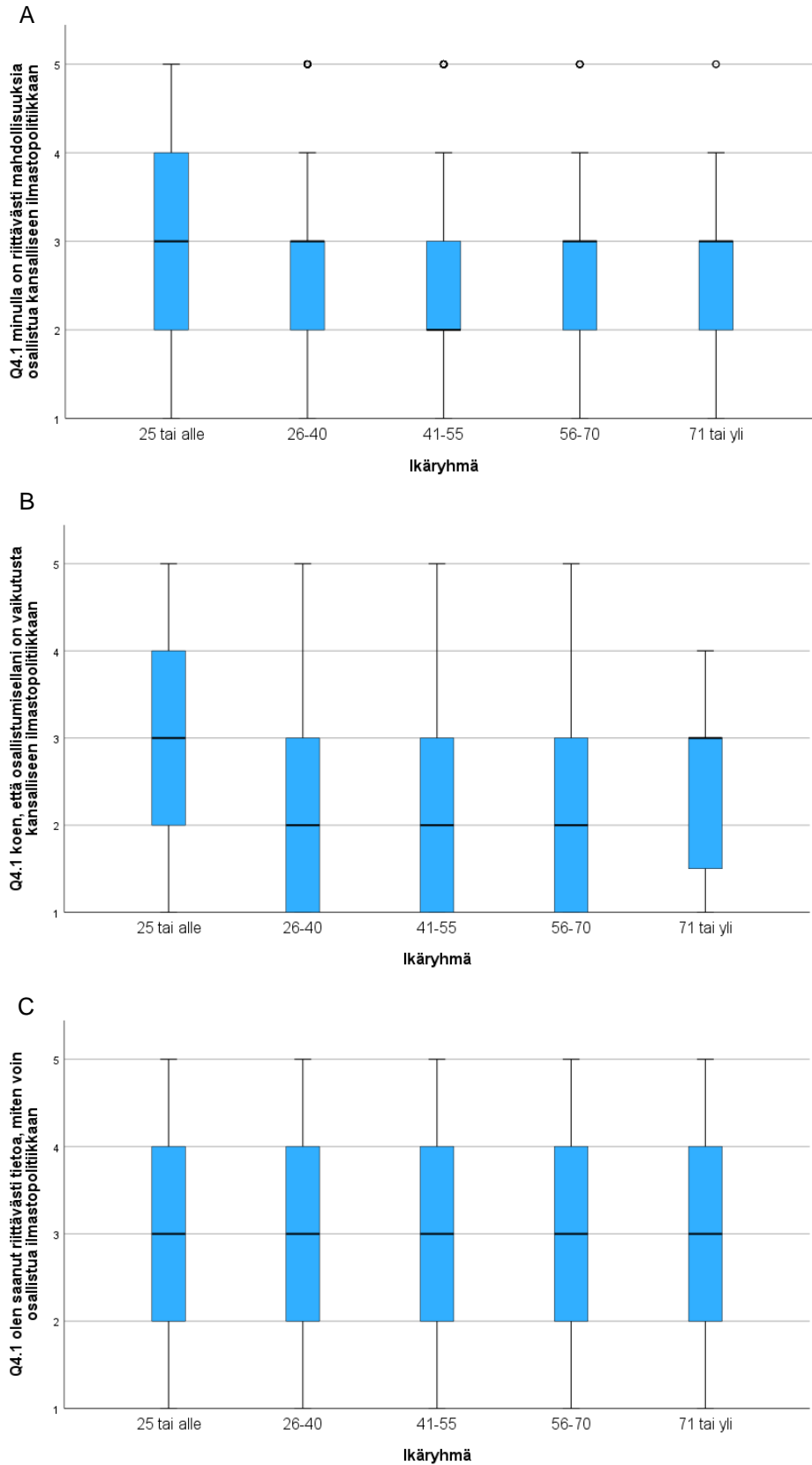
Kuva 13. Vastausten jakaumat (%) kysymyksissä, jotka koskivat ilmastopolitiikan päätöksenteon ja osallistumisen koettua oikeudenmukaisuutta.

Kuva 14. Osallistumismahdollisuuksien koettu riittävyys (A), osallistumisen koettu vaikuttavuus (B) ja koettu riittävä tiedonsaanti osallistumismahdollisuuksista (C) tutkimusalueittain, Kruskal-Wallis-testi. Kuvio esittää muuttujan jakauman ja sininen laatikko sisältää puolet havainnoista. Sen poikki kulkeva viiva osoittaa mediaanin. Janat kuvaavat ääriarvoja tai sellaisia arvoja, joiden ulkopuolelle jää 4 prosenttia havainnoista, jolloin ääriarvo kuvataan erillisinä pisteinä.

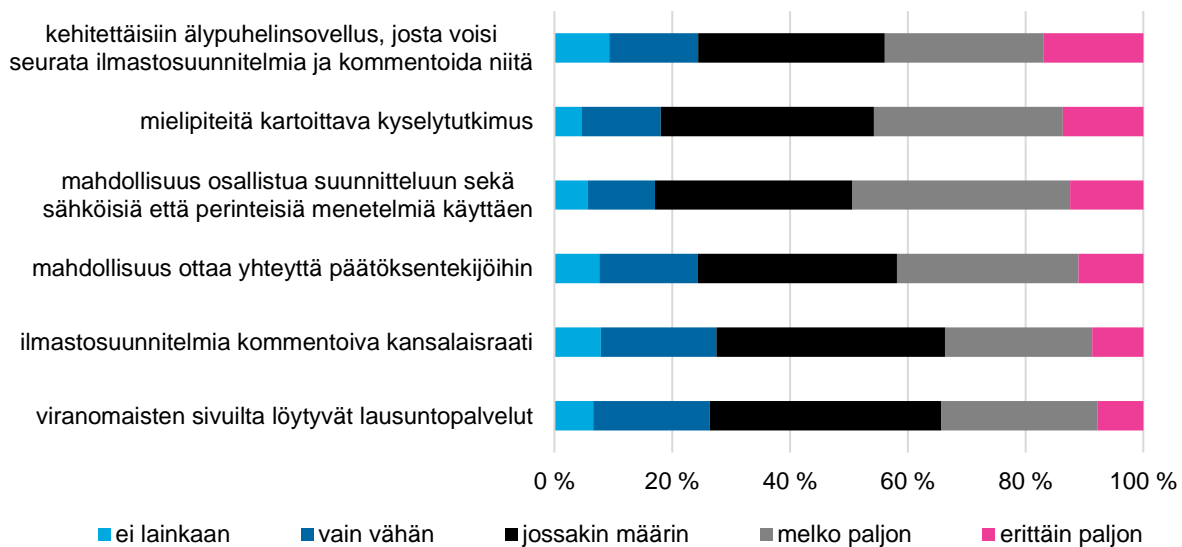
Kuva 15. Ilmastopoliittikkaan osallistumismahdollisuuksien koettu riittävyys koulutusasteittain, Kruskal-Wallis-testi. Kuvio esittää muuttujan jakauman ja sininen laatikko sisältää puolet havainnoista. Sen poikki kulkeva viiva osoittaa mediaanin. Janat kuvaavat ääriarvoja tai sellaisia arvoja, joiden ulkopuolelle jää 4 prosenttia havainnoista, jolloin ääriarvo kuvataan erillisinä pisteinä.

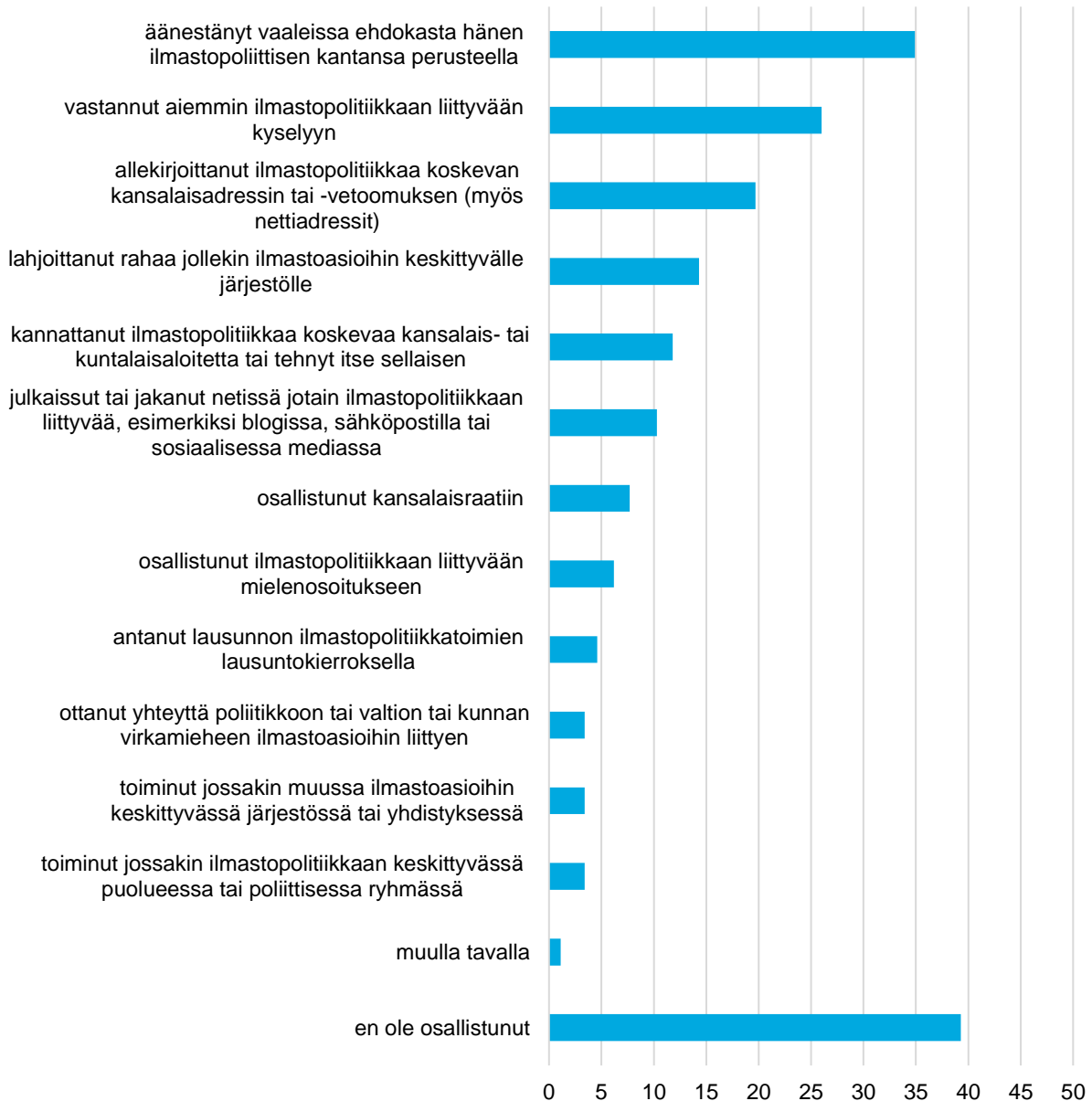
Kuva 16. Osallistumismahdollisuuksien riittävyys (A), osallistumisen koettu vaikuttavuus (B) ja riittävä tiedonsaanti osallistumismahdollisuuksista (C) ikäluokittain. Kruskal-Wallis-testi. Kuvio esittää muuttujan jakauman ja sininen laatikko sisältää puolet havainnoista. Sen poikki kulkeva viiva osoittaa mediaanin. Janat kuvaavat ääriarvoja tai sellaisia arvoja, joiden ulkopuolelle jää 4 % havainnoista, jolloin ääriarvo kuvataan erillisinä pisteinä.

Kysyttäessä millaiset keinot lisääisivät yhdenvertaista osallistumista ilmastopoliitikan suunnitteluun, erot annettujen vaihtoehtojen välillä jäivät pieniksi (kuva 17). Puolet vastaajista koki kysymyksissä mainittujen osallistumismenetelmien edistävän yhdenvertaista osallistumista melko tai erittäin paljon. Myös mielipiteitä kartoittava kyselytutkimus oli monen mielestä yhdenvertaisuutta edistävä osallistumiskeino (46 % vastannut melko tai erittäin paljon). Annetuista vaihtoehdoista hieman muita heikemmin yhdenvertaisuutta edistävinä osallistumiskeinoina pidettiin viranomaisten sivuilta löytyviä lausuntopalveluita ja kansalaisraatia. Neljännes vastaajista koki, että ne edistävät yhdenvertaisuutta vain vähän tai ei lainkaan.

Ilmastopoliitikkaan osallistumisen keinoista (kuva 18) suosituin oli äänestäminen vaaleissa ehdokkaan ilmastopoliittisen kannan perusteella; noin 35 prosenttia kertoi tehneensä näin. Seuraavaksi suosituimpia osallistumisen muotoja olivat ilmastopoliitikkaan liittyvään kyselyyn vastaaminen (26 %) ja ilmastopoliitikkaa koskevan kansalaisadressin tai -vetoomuksen allekirjoittaminen (20 %). Vastaajista 14 prosenttia oli lahjoittanut rahaa jollekin ilmastoasioihin keskittyvälle järjestölle, 12 prosenttia oli kannattanut ilmastopoliitikkaa koskevaa kansalais- tai kuntalaisaloitetta tai tehnyt itse sellaisen ja 10 prosenttia oli julkaissut tai jakanut netissä jotain ilmastopoliitikkaan liittyvää. Vastaajista 8 prosenttia kertoi osallistuneensa kansalaisraatiin ja 6 prosenttia mielenosoituksiin. Kullakin seuraavalla keinolla oli osallistunut 3 prosenttia vastaajista: toimiminen ilmastopoliitikkaan keskittyvässä puolueessa tai poliittisessa ryhmässä, toimiminen ilmastoasioihin keskittyvässä järjestössä tai yhdistyksessä sekä yhteyden ottaminen poliitikkoon tai valtion tai kunnan virkamieheen ilmastoasioihin liittyen.

Kuva 17. Vastausten jakaumat (%) kysymyksissä, jotka käsitelivät eri toimenpiteiden kykyä edistää kansalaisten yhdenvertaista osallistumista ilmastopoliitikan suunnitteluun.

Kuva 18. Vastaajien eri tavat osallistua ilmastopoliittikkaan (%).

Vastaajista 39 prosenttia ei ollut osallistunut ilmastopoliittikkaan millään tavalla. Kysyttäessä perusteluja osallistumattomuuteen, avoimien vastausten perusteella syynä oli etenkin kiinnostuksen tai ajan puute, vähäinen tietämys osallistumismahdollisuuksista tai kokemus siitä, ettei omalla osallistumisella ole merkitystä.

En ole saanut aikaiseksi, ja se ei ole henkilökohtaisesti tärkeä prioriteetti vaikka huolettaakin. (Mies, 37 v.)

Koska ehdotettuja osallistumistapoja ei ole millään tavalla "mainostettu" joten niiden olemassaolosta ei ole ollut tietoa (Mies, 36 v.)

Olen kokenut sen että vaikka osallistuisin ilmastopoliittikkaan niin sillä ei ole kokonaisuudessaan mitään vaikutusta joten en koe että käyttäisin siihen sitten omaa energiaa ja aikaa (Nainen, 37 v.)

Osa vastaajista perusteli osallistumattomuuttaan sillä, ettei heillä ole tarpeeksi tietämystä aiheesta ja he jättävät päätöksenteon mieluummin muille.

Koen, että muut ihmiset pystyvät tekemään enemmän ilmastopoliitikan eteenpäin viemisen eteen. Koen oloni ehkä hieman toivottomaksi, mitä tulee näihin ilmastomuutosjuttuihin; tuntuu, että peli on jo melkein päin menetetty, enkä ole varma, auttaisiko osallistumiseni yhtään mitään. (Muu, 20 v.)

Jätän sen vaaleilla valituille poliitikoille ja asiantuntijoille (Mies, 38 v.)

Koska en ole tutkija. Muilla ei pitäisi olla sananvaltaa asiassa. (Nainen, 22 v.)

Jotkut vastaajat kyseenalaistivat ilmastotoimien tarpeellisuuden, eivätkä siksi ole osallistuneet ilmastopoliikkaan. Osa vastaajista oli sitä mieltä, ettei Suomen ilmastotoimilla ole merkitystä globaalissa mittakaavassa ja osa kielsi ilmastomuutoksen johtuvan ihmisen toimista.

Ei tarvetta. Luonto korjaa itseään. Ei Kiina tai muut suurvallat tee asian hyväksi mitään ja sieltä se lähtee. (Nainen, 58 v.)

Keksityn ilmastomuutoksen luoma ilmastopoliikka luo valtioiden ansaintamallin ja kansoja kuritetaan. (Mies, 58 v.)

Joissakin vastauksissa näkyi myös turhautuminen nykyisiä päättäjiä tai poliittista järjestelmää kohtaan.

Politiikka on vaikeata, enkä luota poliitikkoihin. Lupaavat ummet ja lammet, mutta mitään ei tapahdu. Nostetaan vaan korkeaa palkkaa tekemättä mitään. (Nainen, 63 v.)

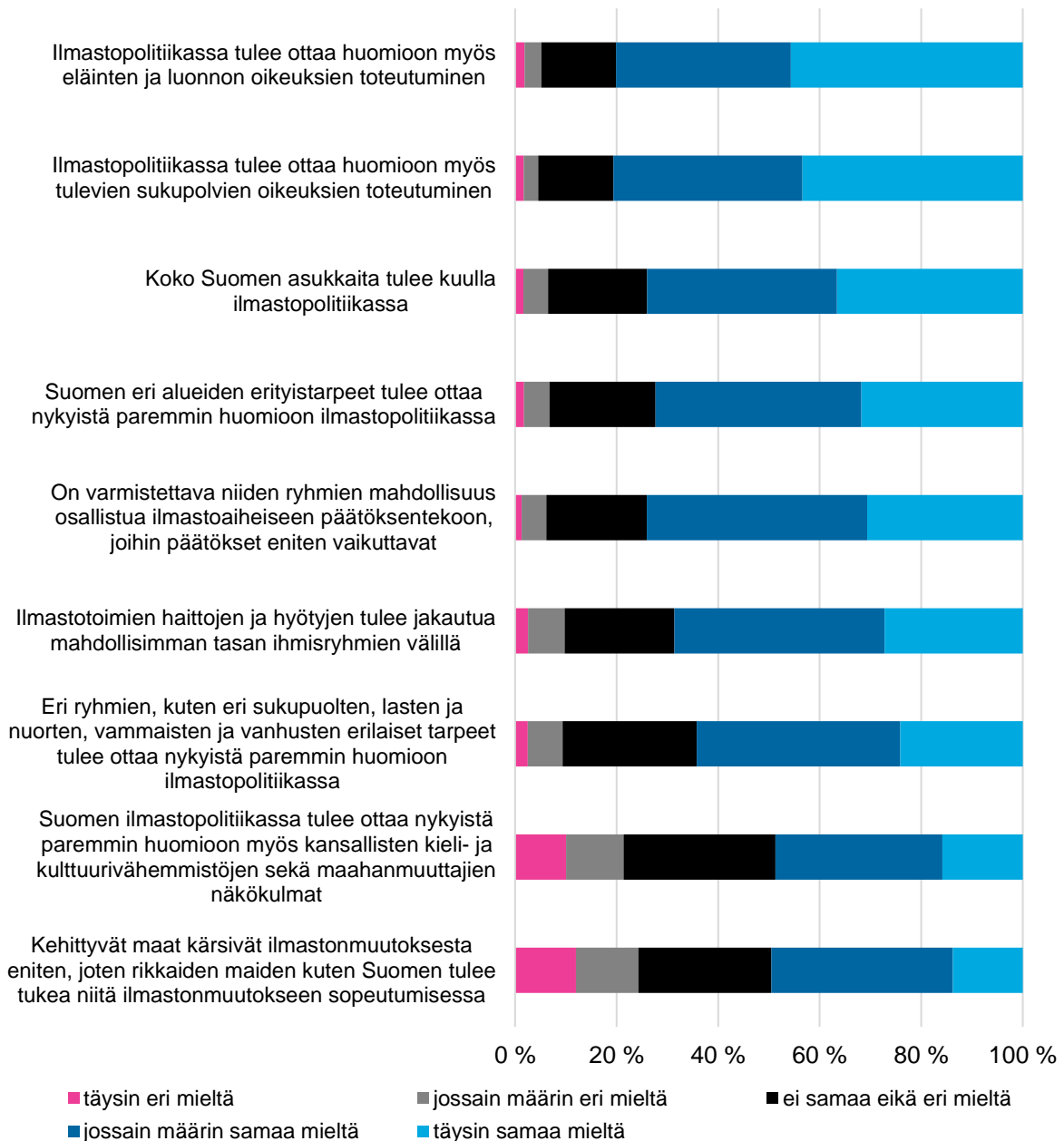
Päätökset tehdään eu- ja valtiotasolla puolueiden agendojen mukaan. Kansalaisten vaikutusmahdollisuudet ovat pienet. (Mies, 50 v.)

Ilmastopoliikkaan osallistumisessa huomattiin ryhmien välillä tilastollisesti merkitseviä eroja niin tutkimusalueiden kuin koulutustaustojen välillä (ks. liite B, luvut 5.8.1 ja 5.8.2). Pohjoispohjalaisista vastaajista 47 prosenttia ei ollut osallistunut ilmastopoliikkaan millään tavalla, kun taas varsinaissuomalaisilla vastaava luku oli 41 prosenttia ja helsinkiläisillä 34 prosenttia.

4.1.5. KOETTU TUNNUSTAVA OIKEUDENMUKAISUUS

Kysyimme vastaajilta, missä määrin heidän mielestään erilaisten – usein haavoittuvassa asemassa olevien - ryhmien ja tahojen tarpeet tulee ottaa huomioon ilmastopoliitikassa (kuva 19). Aikaisemmista kysymyksistä poiketen tämä kysymys ei siis mitannut kokemusta siitä, kuinka oikeudenmukaista Suomen ilmastopoliittikka on vaan sitä, tulisiko vastaajien mielestä ilmastopoliitikan ylipäätään ottaa eri ryhmien ja tahojen erityistarpeita huomioon.

Yli 70 prosenttia vastaajista oli jokseenkin tai täysin samaa mieltä siitä, että ilmastopoliitikassa tulee ottaa huomioon tulevien sukupolvien, eläinten ja luonnon, sekä Suomen eri alueiden erityistarpeet, varmistaa niiden ryhmien mahdollisuus osallistua ilmastoaiheiseen päätöksentekoon, joihin päätökset eniten vaikuttavat, sekä kuulla koko Suomen asukkaita ilmastopoliitikassa (kuva 19). Myös yli 60 prosenttia vastaajista oli täysin tai jokseenkin sitä mieltä, että eri ryhmien, kuten eri sukupuolten, lasten ja nuorten, vammaisten ja vanhusten erilaiset tarpeet tulee ottaa nykyistä paremmin huomioon ilmastopoliitikassa. Sen sijaan vain noin puolet oli sitä mieltä, että rikkaiden maiden, kuten Suomen, tulee tukea kehittyviä maita ilmastomuutokseen sopeutumisessa, tai että Suomen ilmastopoliitikassa tulee ottaa nykyistä paremmin huomioon kansallisten kieli- ja kulttuurivähemmistöjen sekä maahanmuuttajien näkökulmat. Näiden väitteiden kanssa eri mieltä oli hieman yli viidesosa.

Kuva 19. Vastausten jakaumat (%) kysymyksissä, jotka mittasivat, tulisiko Suomen ilmastopolitiikan ottaa huomioon erilaisten ryhmien ja tahojen tarpeita.

4.2. Ilmastopoliitikan koettuun oikeudenmukaisuuteen vaikuttavia tekijöitä

4.2.1. HAAVOITTUVAT RYHMÄT

Kyselytutkimuksessa pyrimme ottamaan haavoittuvia ryhmiä huomioon sosiodemografisten taustatekijöiden avulla. Oletimme, että kotitalouden subjektiivinen taloudellinen tilanne, asuinseutu, äidinkieli, etniseen ryhmään tai alkuperäiskansaansa samaistuminen, ikä (nuoret ja vanhat), ja elinkeinon riippuvuus fossiilisista polttoaineista voisivat olla tekijöitä, joihin sisältyy mahdollisuus haavoittuvuudesta.

Huolimatta siitä, että olimme pyrkineet tavoittamaan vieraskielisiä vastaajia ja kyselylomakkeesta oli suomen-, ruotsin- ja englanninkieliset versiot, vieraskieliset vastaajat olivat aineistossa aliedustettuina. Saamelaiseksi itsensä ilmoittaneiden osuus aineistosta oli yksi prosentti, mikä on enemmän kuin saamelaisten osuus väestöstä Suomessa. Pienestä otannasta johtuen vastaajia oli kuitenkin määrällisesti niin vähän, että tilastollisia analyysejä ei voitu tehdä.

Vastaajia, joilla oli muita mahdollisesti haavoittuvuutta lisääviä tekijöitä, tavoitettiin enemmän. Vastaajista viisi prosenttia asui harvaan asutulla seudulla, 12 prosenttia määritteli taloudellisen tilanteensa sellaiseksi, että joutuu tinkimään lähes kaikesta, kahdeksalla prosentilla korkein koulutusaste oli peruskoulu, ja kahdeksalla prosentilla elinkeino oli riippuvainen fossiilisista polttoaineista. Vastaajista 15,5 prosenttia oli nuoria ja neljä prosenttia oli 71-vuotiaita tai sitä vanhempia.

Tarkastelimme tilastollisissa analyyseissä kutakin haavoittuvuustekijää erikseen. Tilastollinen analyysi viittaa siihen, että harvaan asutulla seudulla asuminen on haavoittuvuutta lisäävä tekijä, kun puhutaan liikkumismahdollisuuksien koetusta kapenemisesta. Harvaan asutulla seudulla asuvat kokivat hillintätoimien aiheuttavan uhkaa liikkumismahdollisuuksille enemmän kuin muut vastaajat. Itsearvioitun taloudellisen tilanteen perusteella verrattaessa tilastollisesti merkitsevää eroa ei ollut.

Oletimme, että haavoittuvuutta lisäävä tekijä voi olla myös jokin tietty elinkeino, mikäli ilmastopoliitikan keinot vaikeuttavat elinkeinon harjoittamisen edellytyksiä. Tässä kyselyssä potentiaalisesti haavoittuviksi arvoitujen elinkeinon harjoittajia, kuten maa- ja metsätalouselinkeinon tai kuljetusalan yrittäjiä tai työntekijöitä, ei tavoitettu tarpeeksi tilastollisia analyysejä varten, mutta kysymykseen "onko elinkeinosi sellainen, että käytät liikennepolttoaineita sen ydintoimintoihin" vastanneista muodostui tilastollisesti vertailtavat ryhmät. Vastaajat, jotka käyttävät elinkeinonsa ydintoiminnoissa liikennepolttoaineita, kokivat hillintätoimien uhkaavan työtä tai elinkeinon harjoittamista enemmän kuin vastaajat, joiden elinkeinon ydintoiminnot eivät vaadi liikennepolttoaineiden käyttöä. Vertailtaessa eri sukupuolten kokemaa ilmastotoimien edistämistä aiheuttavaa uhkaa työpaikkaa tai toimeentuloa kohtaan havaittiin, että miehet kokevat tällaista uhkaa naisia enemmän.

Matalaa koulutustasoa tarkasteltiin mahdollisena haavoittuvuustekijänä ilmastopoliitikkaan osallistumisen näkökulmasta. Korkeakoulutetut arvioivat osallistumismahdollisuutensa paremmiksi kuin keskiasteen koulutuksen saaneet. Ilmastopoliitikkaan osallistumattomia oli suurin osuus niissä vastaajissa, joilla oli perusasteen koulutus. Tarkastelimme ikäryhmiä haavoittuvuuden näkökulmasta, mutta erityisesti haavoittuvassa asemassa olevaa ryhmää ei tässä suhteessa löytynyt.

On myös haavoittuvuustekijöitä ja haavoittuvia ryhmiä, joihin kuuluvien yksilöiden näkemyksiä ei voida tarkastella tilastollisesti sosioekonomisten taustamuuttujien kautta, sillä kyselyissä ei yleensä kysytä näistä taustatekijöistä (esimerkiksi liikuntarajoitteisuus). Lisäksi on ryhmiä, joiden omia näkemyksiä ei voida kysyä millään menetelmällä, mutta joiden edut voidaan silti ottaa huomioon oikeudenmukaisuuden arvioinnissa. Tällaisia ryhmiä ovat esimerkiksi eläimet ja luonto sekä tulevat sukupolvet.

Tarkastelimme myös, miten vastaajat itse hahmottivat haavoittuvat ryhmät ilmastoasioissa. Kyselyn avoimien vastausten analyysin perusteella totesimme, että pienituloisuus ja harvaan asutulla seudulla

asuminen luonnehdittiin vastaajien keskuudessa haavoittuvuutta lisääviksi tekijöiksi. Esimerkiksi yksi vastaaja kuvasi omaa tilannettaan seuraavasti:

Autoilun rajoittaminen ja bensan hinnan korotus tuntuu pahasti köyhässä perheessämme! Maaseudulla asuessa on auton pito välttämätön. Vaimoni on ajokortiton liikuntarajoitteinen, monisairas työkyvyttömyyseläkeläinen, pelkkä apteekkiin pääseminen on vaikeaa. (Mies, 56)

Vastaajat kokivat, että pienituloisten ja harvaan asutulla seudulla asuvien elämä voi joissain tapauksissa vaikeutua kohtuuttomasti ilmastotoimien myötä. Harvaan asuttujen seutujen asukkaiden pärjäämisestä kantoivat huolta sekä kaupungeissa että maaseudulla asuvat.

On huomattava, että haavoittuvuustekijät vaikuttavat toisiinsa, ja monen haavoittuvuustekijän päällekkäisyys voi luoda uusia haavoittuvuuksia. Toisaalta yksittäinen haavoittuvuustekijä ei vielä välttämättä tee yksilöstä haavoittuvaa: esimerkiksi kaikki harvaan asutulla seudulla asuvat henkilöt eivät ole haavoittuvassa asemassa, mutta esimerkiksi pienituloisen henkilön haavoittuvuutta liikkumisen kustannusten nousulle voi entisestään lisätä asuminen harvaan asutulla seudulla.

4.2.2. TIETÄMYS ILMASTOPOLITIIKASTA

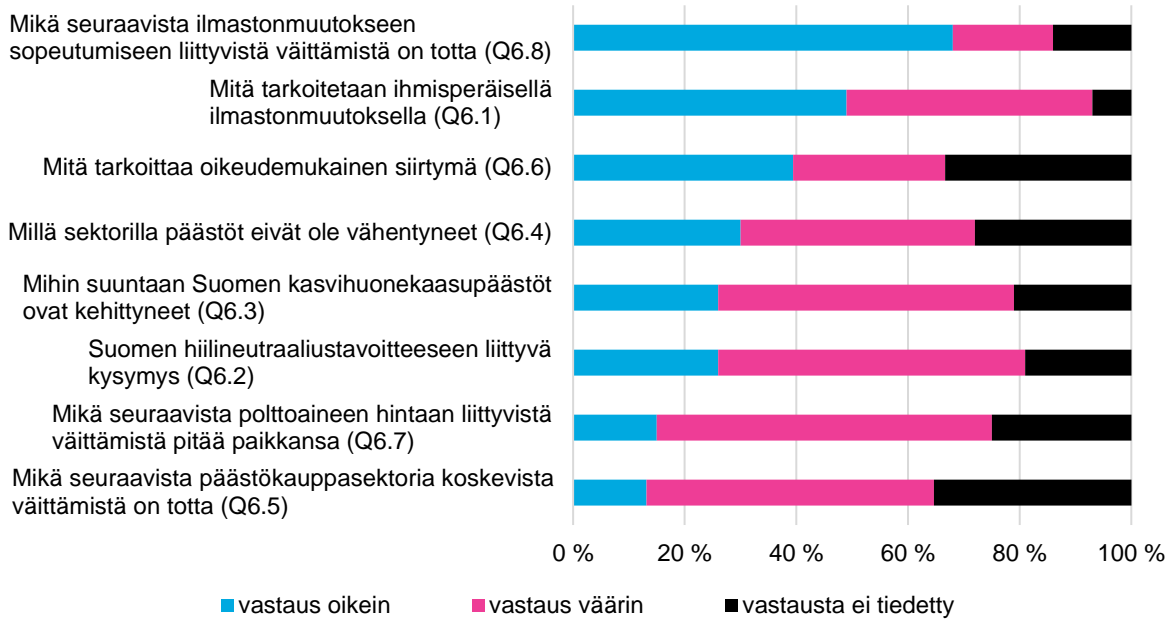
Kartoitimme ilmastopolitiikkaan ja ilmastonmuutokseen liittyvää tietämystä kahdeksalla aiheeseen liittyvällä monivalintakysymyksellä (tietomittari), ilmastopolitiikka-aiheisella avoimella kysymyksellä sekä pyytämällä vastaajia arvioimaan erilaisten ilmastopolitiikkaan liittyvien käsitteiden tuttuutta (ks. kysymykset liitteestä A). Lisäksi selvitimme vastaajien näkemyksiä ilmastopolitiikkaan liittyvän tiedon saatavuudesta ja minkälaisia kanavia he käyttävät ilmastopolitiikan seuraamiseen.

Vastaajien joukossa oli niitä, jotka tiesivät oikean vastauksen kaikkiin tietomittarin kahdeksaan kysymykseen, mutta myös niitä, jotka eivät tienneet vastausta yhteenkään kysymykseen (taulukko 5). Yleisin oikeiden vastausten määrä oli 3. Tietomittarin vastausten keskiarvo oli 2,76 (taulukko 5). Vastaajien tietämyksessä havaittiin tilastollisesti merkitsevä ero Helsingin ja Pohjois-Pohjanmaan ja Helsingin ja Varsinais-Suomen välillä. Varsinais-Suomen ja Pohjois-Pohjanmaan välillä ei ollut tilastollisesti merkitsevää eroa (liite B, luku 5.2).

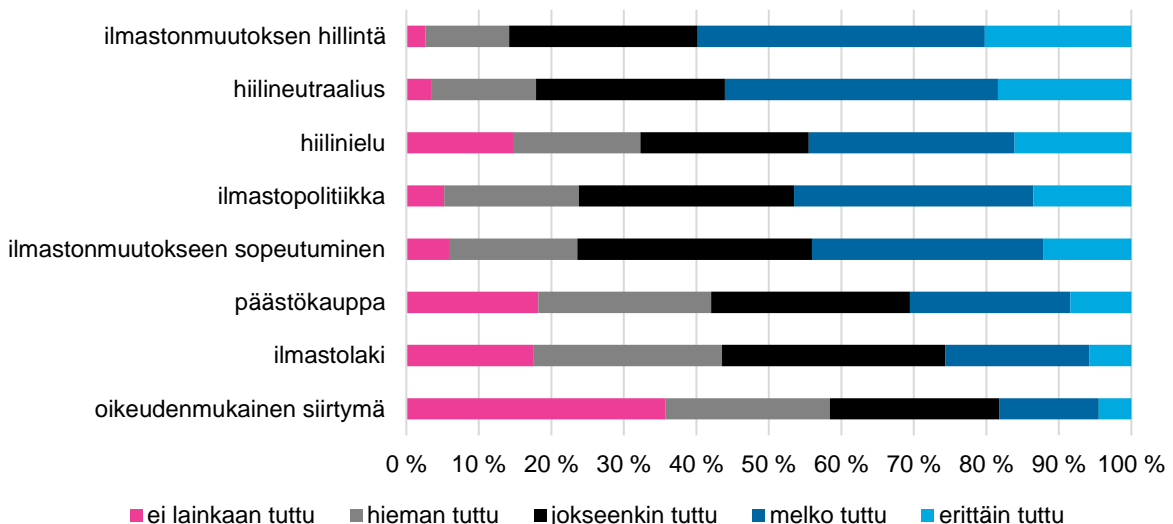
Parhaiten vastaajat tiesivät ilmastonmuutokseen sopeutumiseen ja ilmastonmuutokseen liittyvistä teemoista, joita kutakin on mitattu yhdellä kysymyksellä (kuva 20). Oikeudenmukainen siirtymä - käsitteen määritelmän tiesi noin 40 prosenttia vastaajista. Huonoiten tunnetuihin aihealueisiin kuuluivat eri sektoreiden tuottamat ilmastopäästöt ja polttoaineen hintaan liittyvät tekijät. Suomen hiilineutraaliustavoitteen tiesi oikein noin kolmasosa vastaajista.

Taulukko 5. Ilmastopolitiikan tietämys tutkimusalueilla sekä koko aineistossa (asteikko 0–10).

	Otos	n	min.	max.	Keskiarvo (SD)	Md
Ilmastopolitiikan tietämyspisteet	Kaikki vastaajat	1487	0	8	2,67 (1,60)	3,0
	Helsinki	669	0	8	2,83 (1,65)	3,0
	Varsinais-Suomi	446	0	8	2,59 (1,56)	3,0
	Pohjois-Pohjanmaa	372	0	8	2,47 (1,54)	2,0

Kuva 20. Tietomittariin tulleiden oikeiden, väärin ja en tiedä -vastausten jakaumat kysymyksittäin (ks. tietomittarin kysymykset vastausvaihtoehtoinen liitteestä A).

Kuva 21. Vastaajien arviot ilmastopolitiikkaan liittyvien käsitteiden tuttuudesta (%).

Havaitsimme tietämyksen ja ilmastopolitiikan oikeudenmukaisuuden kokemuksen välillä positiivisen yhteyden (liite B, luku 5.2). Tietämykseltään erilaisten vastaajien ilmastopolitiikan oikeudenmukaisuuskäsitystä vertailtiin yksisuuntaisella varianssianalyysillä. Luokittelimme tätä varten vastaajien tietämyspisteet kolmeen luokkaan: 1) vähän tai ei lainkaan tietävät, 2) keskinkertaisesti tietävät, ja 3) erinomaisesti tietävät. Havaitsimme tilastollisesti merkitsevän eron: ilmastopolitiikasta vain vähän tietävät arvioivat politiikan epäoikeudenmukaisemmaksi kuin keskinkertaisesti tietävät.

Selvitimme myös kahdeksan ilmastopolitiikkaan keskeisesti liittyvän käsitteen tuttuutta vastaajien keskuudessa (kuva 21). Ilmastonmuutoksen hillintä ja hiilineutraalius -käsitteet olivat tuttuja yli puolelle vastaajista. Käsitteet ilmastonmuutokseen sopeutuminen, hiilinielu ja ilmastopolitiikka olivat tuttuja lähes puolelle vastaajista. Ilmastopolitiikan keinot, kuten ilmastolaki ja päästökauppa, olivat tuttuja alle kolmasosalle vastaajista. Kaikkein vähiten tuttu käsite oli oikeudenmukainen siirtymä, joka oli tuttu alle viidesosalle. Yli kolmasosalle vastaajista oikeudenmukainen siirtymä ei ollut lainkaan tuttu.

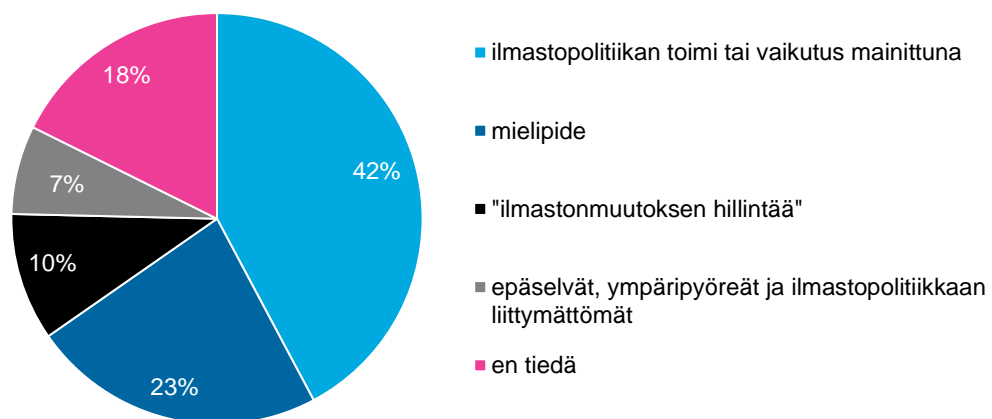
Vastaajia pyydettiin avoimen kysymyksen avulla kuvailemaan, minkälaisia politiikkatoimia sisältyy Suomen ilmastopolitiikkaan. Kysymys esitettiin lomakkeen alussa, jotta vältettiin myöhempien ilmastopolitiikkaan liittyvien kysymysten vaikutus vastaamiseen (liite A). Kysymys oli kaikille vastaajille pakollinen ja sen tarkoituksena oli selvittää, millaisia politiikkatoimia vastaajat mieltävät ilmastopolitiikaksi – toisin sanoen, mihin he vastaavat, kun arvioivat ilmastopolitiikan oikeudenmukaisuutta.

Avoimen kysymyksen teemoittelun (liite B, luku 3) perusteella yhteensä hieman yli puolet vastaajista kuvaili ilmastopolitiikan toimia tai tavoitteita (kuva 22). Vastaajista 42 prosenttia mainitsi jonkin ilmastopolitiikan keinon, tai jonkin sellaisen vaikutuksen, joka voi johtua ilmastopolitiikasta. Vastausten tarkkuudessa oli paljon vaihtelua; vain pieni osa mainitsi ilmastopolitiikan toimia nimeltä tai kuvaili niitä tarkemmin. Vastaajista 10 prosenttia luonnehti ilmastopolitiikkaa hyvin yleisellä tasolla, tavoittaen kuitenkin sen tarkoituksen (ilmastonmuutoksen hillintä; pyrkimys hiilineutraaliuteen). Loput eli hieman alle puolet vastaajista kertoivat ilmastopolitiikasta mielipiteensä yleisellä tasolla, esimerkiksi että ilmastopolitiikka on "huonoa" tai "hyvää" tai ehdottivat mitä ilmastopolitiikan pitäisi olla (23 %), kertoivat etteivät osaa vastata kysymykseen (18 %), tai vastasivat joko ympärilyöreästi, vaikeatulkintaisesti, tai luetellen keinoja, jotka eivät ole ilmastopolitiikkaa (7 %).

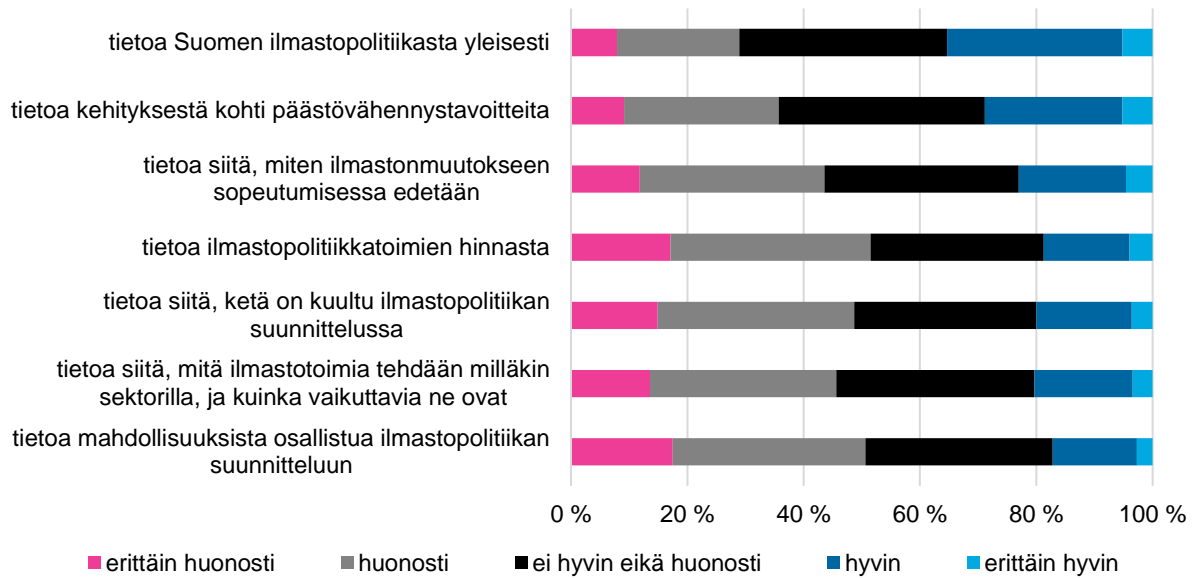
Rajanvetoon avointen vastausten välillä liittyy aina tulkintaa. Esimerkiksi kohonneet bensiinin hinnat tulivat esiin huomattavan monessa vastauksessa, ja ilman jatkokysymyksiä ei voida varmuudella sanoa, käsittääkö vastaaja kaiken bensiinin hinnassa tapahtuvan nousun virheellisesti ilmastopolitiikaksi (mikäli näin on, luokka "ilmastopolitiikan toimi tai vaikutus mainittuna" näyttäytyy liian suurena). Polttoaineen hinnan tai verojen nousun ilmastopolitiikkana mainitsi 56 vastaajaa, joista 18 mainitsi pelkästään tämän. Näiden lisäksi 14 vastaajaa mainitsi ilmastopolitiikan tarkoittavan autoilun hankaloittamista tai sen verottamista. Lisäksi on huomionarvoista, että vastaajat kuvailivat ilmastonmuutoksen hillintätoimia. Ilmastonmuutokseen varautumisesta oli yksittäisiä mainintoja, ja sopeutumistoimia ei mainittu tämän kysymyksen kohdalla kertaakaan.

Kysyimme vastaajien kokemuksia ilmastopolitiikkaan liittyvän tiedon saatavuudesta (kuva 23). Vastaajat kokivat, että tietoa ilmastopolitiikasta yleisesti sekä tietoa kehityksestä kohti päästö-vähennystavoitteita on paremmin saatavilla kuin tietoa muista ilmastopolitiikkaan liittyvistä aiheista. Paremmin tunnettujen aiheiden kohdallakin vain noin kolmasosa koki, että tietoa on saatavilla erittäin hyvin tai hyvin. Huonoiten tietoa koettiin olevan saatavilla ilmastopolitiikkatoimien hinnasta, mahdollisuuksista osallistua ilmastopolitiikkatoimien suunnitteluun sekä siitä, keitä on kuultu ilmastopolitiikan suunnittelussa. Noin puolet vastaajista koki, että tietoa on saatavilla näistä aiheista huonosti tai erittäin huonosti.

Kysyimme lisäksi minkälaisia kanavia kansalaiset käyttävät ilmastopolitiikan seuraamiseen. Vastaajien yleisimmin käyttämät tiedotuskanavat ovat TV- ja radiouutiset (68 % vastaajista), sanomalehdet (44 %), ajankohtaisohjelmat (40 %) ja sosiaalisen median kanavat (29 %). Noin joka kymmenes vastaaja (12 %) ilmoitti, ettei juurikaan seuraa ilmastopolitiikkaa (ks. liitteestä B tarkemmat tiedot).

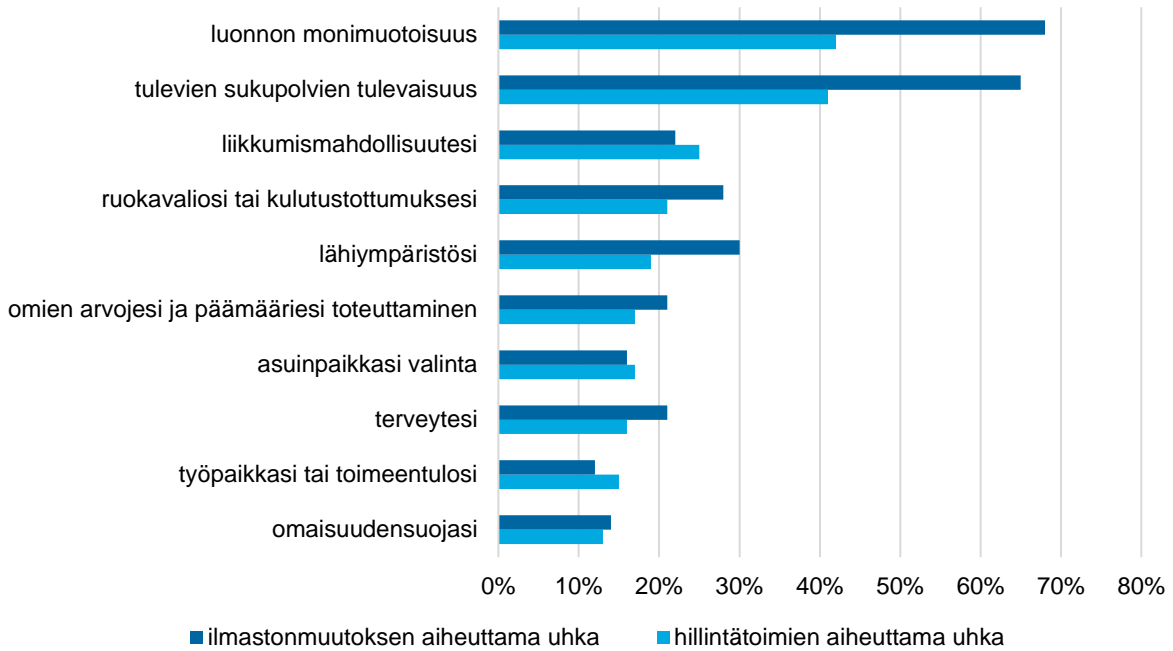
Kuva 22. Luokitellut vastaukset kysymykseen Suomen ilmastopolitiikkaan kuuluvista toimista (luokat perustuvat Suomen ilmastopolitiikkaan (luokat perustuvat avovastausten teemoitteluun) (%).

Kuva 23. Vastausten jakaumat (%) kysymyksiin, jotka mittasivat vastaajien kokemuksia ilmastopolitiikkaan liittyvän tiedon saatavuudesta.

4.2.3. UHKAN KOKEMUKSET LIITTYEN PUUTTEELLISEEN ILMASTONMUUTOKSEEN VARAUTUMISEEN JA ILMASTONMUUTOKSEN HILLINTÄTOIMIIN

Aikaisempien tutkimusten mukaan uhkan kokemukset liittyvät oikeudenmukaisuuskokemuksiin monin tavoin (Feyginat ym. 2010) ja halusimme myös tarkastella, ovatko ilmastomuutokseen ja ilmastotoimiin liittyvät uhkan kokemukset yleisempiä haavoittuvissa kuin muissa ryhmissä. Sen vuoksi kysimme vastaajilta, kuinka paljon uhkaa elämän eri osa-alueille vastaajat kokevat aiheutuvan yhtäältä puutteellisesta ilmastomuutokseen varautumisesta ja toisaalta ilmastomuutoksen hillintätoimista (kuva 24). Vastaajien oli myös mahdollista tarkentaa avoimeen kenttään, kokevatko he ilmastomuutoksen hillintätoimien aiheuttavan muita uhkia. Yleisimmät vastaukset tähän kysymykseen koskivat eriarvoistumisen uhkaa.

Kuva 24. Niiden vastaajien osuus (%) jotka kokivat uhkaa melko paljon tai erittäin paljon liittyen Ilmastonmuutokseen puutteelliseen varautumiseen sekä hillintätoimiin.

Kaikkien vastausten jakaumat molempiin kysymyksiin osoittivat, että vastaajista suurin osa ei kokenut hillintätoimien tai puutteellisen varautumisen ilmastonmuutokseen aiheuttavan merkittävää uhkaa oman elämänsä eri osa-alueilla. Puutteellisten varautumistoimien koettiin uhkaavan kysytyistä osa-alueista eniten luonnon monimuotoisuutta (68 % vastaajista) ja tulevien sukupolvien tulevaisuutta (65 %). Hillintätoimien koettiin uhkaavan osa-alueista vastaavalla tavalla eniten luonnon monimuotoisuutta ja tulevien sukupolvien tulevaisuutta.

Yksilön oman elämän näkökulmasta puutteellisen ilmastonmuutokseen varautumisen koettiin yleisimmin uhkaavan lähiympäristöä (30 % vastaajista), ruokavaliota tai kulutustottumuksia (28 % vastaajista) ja liikkumismahdollisuuksia (22 % vastaajista).

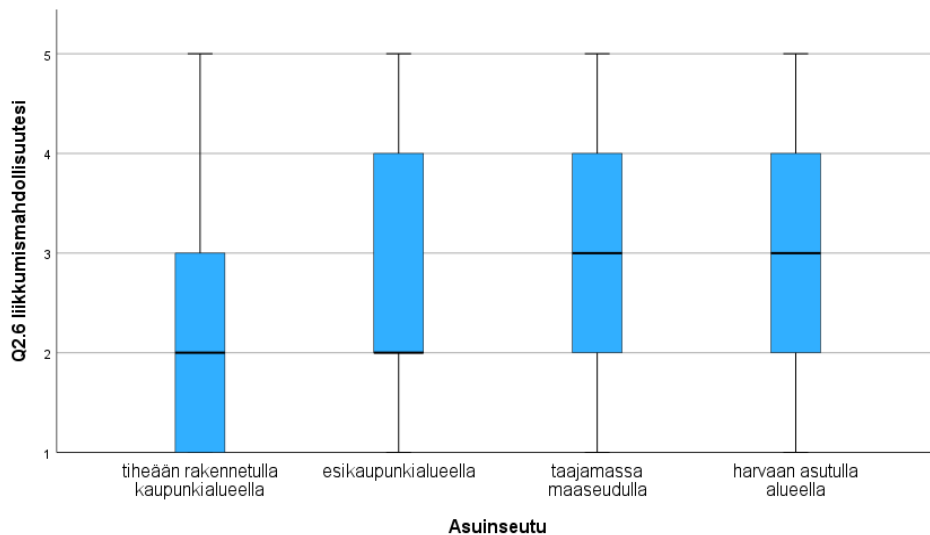
Yksilön oman elämän näkökulmasta ilmastonmuutoksen hillintätoimien koettiin yleisimmin uhkaavan liikkumismahdollisuuksia (25 % vastaajista), ruokavaliota tai kulutustottumuksia (21 % vastaajista) ja lähiympäristöä (19 % vastaajista).

Vertailimme valikoituja puutteellisen varautumisen aiheuttamia uhkia ikäryhmittäin. Uhka luonnon monimuotoisuudelle koettiin suuremmaksi alle 71-vuotiaiden keskuudessa kuin 71 vuotta täyttäneiden keskuudessa. Omien arvojen ja päämäärien toteuttamiselle uhkaa koettiin enemmän alle 40-vuotiaiden kuin yli 56-vuotiaiden keskuudessa (ks. liite B, luku 5.4).

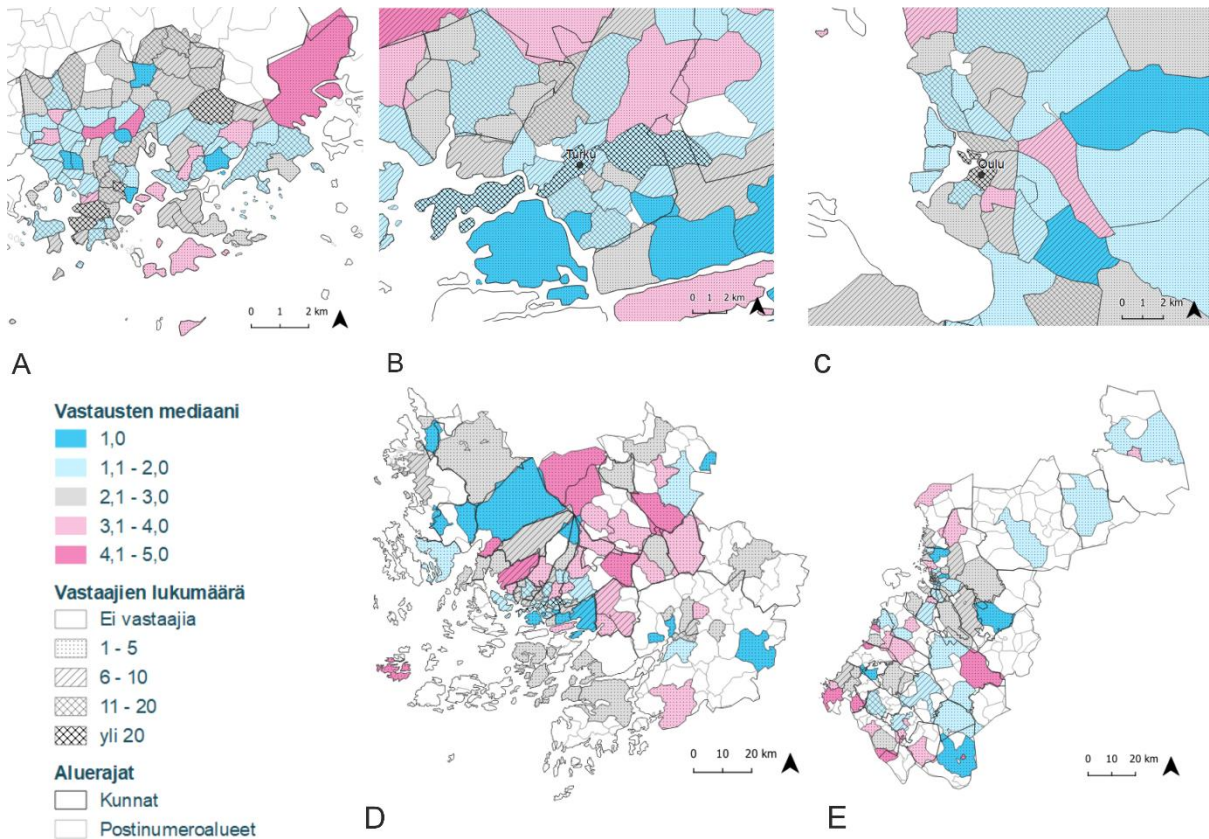
Vertailimme valikoituja ilmastonmuutoksen hillintätoimien aiheuttamia uhkia työpaikan ja toimeentulon, sukupuolen, asuinseudun ja itsearvioidun taloudellisen tilanteen suhteen. Tarkastelimme uhkan kokemusta työpaikan ja toimeentulon kannalta vertaamalla vastaajia, joiden elinkeinon ydintoimintoihin käytetään fossiilisia polttoaineita (8 % vastaajista) ja niitä, joiden toimeentulo ei riipu fossiilista polttoaineista. Vastaajat, joiden elinkeinon ydintoiminnoissa tarvitaan fossiilisia polttoaineita, kokivat ilmastotoimien uhkaavan työpaikkaa tai toimeentuloa enemmän kuin vastaajat, joiden elinkeinon ydintoiminnot eivät vaadi fossiilisia polttoaineita. Miehet kokivat ilmastotoimien uhkaavan työpaikkaansa tai toimeentuloaan enemmän kuin naiset.

Ilmastopolitiikan hillintätoimien koettiin aiheuttavan enemmän uhkaa liikkumismahdollisuuksille taajamassa maaseudulla kuin tiheään rakennetulla kaupunkialueella (kuva 25). Tiheään rakennetulla kaupunkialueella on harvaan asuttuja seutuja parempi julkinen liikenne ja lyhyemmät välimatkat, mikä selittää tulosta. Tutkimusalueiden välillä ei ollut tilastollisesti merkitsevää eroa liikkumismahdollisuuksiin kohdistuvassa uhkan kokemuksessa. Kartalla näkyvät vastausten mediaanit postinumeroalueittain (kuva 26) kuitenkin havainnollistavat vastausten heterogeenisuutta: myös maaseudulla on alueita, joilla asuvat vastaajat eivät koe liikkumismahdollisuuksiensa olevan uhattuna, ja toisaalta tiheään rakennetuilla kaupunkialueilla on alueita, joilla asuvat vastaajat pitävät liikkumismahdollisuuksia koskevaa uhkaa suurena.

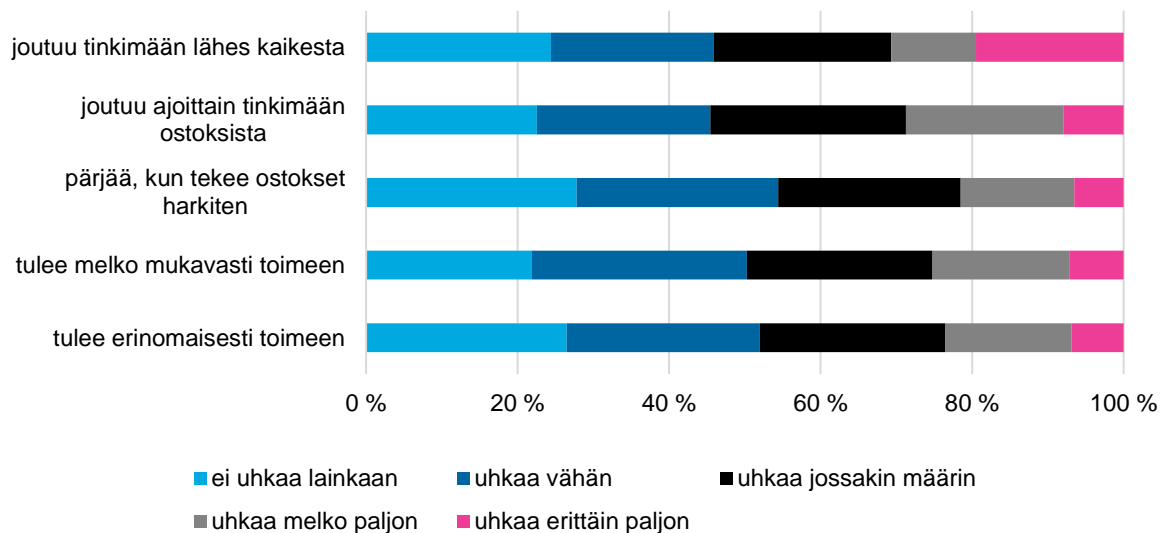
Kysyttäessä uhkasta liikkumismahdollisuuksille, ne vastaajat, joiden kotitaloudessa joudutaan tinkimään lähes kaikesta, valitsivat muita vastaajia useammin vastausvaihtoehdon “uhkaa erittäin paljon” (kuva 27). Kun tarkasteltiin aineistoa kokonaisuutena ja vertailtiin uhkan kokemusta subjektiiviselta taloudelliselta tilanteeltaan erilaisten vastaajien kesken, näissä ei ollut tilastollisesti merkitsevää eroa (liite B, luku 5.5.5).

Kuva 25. Liikkumismahdollisuuksiin kohdistuvan uhkan kokemus asuinseuduittain (1=ei uhkaa lainkaan ... 5=uhkaa erittäin paljon). Kuvio esittää muuttujan jakauman ja sininen laatikko sisältää puolet havainnoista. Sen poikki kulkeva viiva osoittaa mediaanin. Janat kuvaavat ääriarvoja tai sellaisia arvoja, joiden ulkopuolelle jää 4 % havainnoista, jolloin ääriarvo kuvataan erillisinä pisteinä.

Kuva 26. Vastaajien kokemus ilmastonmuutoksen hillintätoimien aiheuttamasta uhkasta liikumismahdollisuuksille (1=ei uhkaa lainkaan . . . 5=uhkaa erittäin paljon) tutkimusalueiden sisällä, vastausten mediaani. A: Helsinki, B: Turku, C: Oulu, D: Varsinais-Suomi ja E: Pohjois-Pohjanmaa.

Kuva 27. Liikumismahdollisuuksiin kohdistuvan uhkan kokemus vastaajien itsearvioidun taloudellisen tilanteen mukaan jaoteltuna (%).

5. YHTEENVETO

Tässä kyselytutkimuksessa tarkasteltiin kansalaisten kokemuksia Suomen ilmastopolitiikan oikeudenmukaisuudesta yleisellä tasolla sekä jako-oikeudenmukaisuuden, menettelytapojen oikeudenmukaisuuden ja tunnustavan oikeudenmukaisuuden näkökulmista. Tarkastelimme myös, miten vastaajien tietoisuus ilmastopolitiikasta, haavoittuviin ryhmiin kuulumisen ja ilmastonmuutokseen ja hillintätoimiin liittyvät uhkan kokemukset mahdollisesti liittyvät oikeudenmukaisuuden kokemuksiin.

5.1. Ilmastopolitiikan oikeudenmukaisuusperiaatteet hyväksytään, mutta nykyinen ilmastopolitiikka koetaan oikeudenmukaisuudeltaan keskinkertaiseksi

Kokonaisuudessaan vastaajat arvioivat Suomen nykyisen ilmastopolitiikan keskinkertaisen oikeudenmukaiseksi. Korkeisiin arvosanoihin annettiin harvemmin lisäperusteluja kuin alhaisiin arvosanoihin, ja kustannusten nousu oli yleisimmin mainittu peruste alhaiselle arvosanalle. Vastaajat tarkastelivat perusteluissaan oikeudenmukaisuutta useista eri näkökulmista, mikä heijastelee ilmastopolitiikan oikeudenmukaisuuden monitasoisuutta (Kivimaa ym. 2021). (Epä)oikeudenmukaisuuden kokemuksta perusteltiin niin globaalista ihmisoikeuksien näkökulmasta, henkilö-kohtaisesta tai oman sisäryhmän näkökulmasta (ts. sellaisen ryhmän, johon itse kuuluu) kuin sellaisen ryhmän puolesta, johon ei itse kuulu. Osa piti nykyistä ilmastopolitiikkaa epäoikeudenmukaisena, koska se on liian kunnianhimoista ja osa siksi, että sen pitäisi olla kunnianhimoisempaa. Vastaajien enemmistö piti kuitenkin oikeudenmukaisena, että pyritäisiin nykyistä ripeämpiin hillintätoimiin. Tulosten mukaan ilmastopolitiikka koettiin oikeudenmukaisimmaksi korkeakoulutettujen, naisten, puolueluokituksessa vasemmalle sijoittuvia puolueita kannattavien, kaupunkilaisten ja hyvin toimeen-tulevien keskuudessa. Vastaavanlaisia tuloksia on saatu aikaisemmissakin tutkimuksissa (Bergquist ym. 2022, Kantar TNS 2019).

Ilmastopolitiikan jako-oikeudenmukaisuuden kohdalla suurin osa vastaajista piti oikeudenmukaisena, että hillintätoimien aiheuttamaa taloudellista ja alueellista eriarvoistumista vähennetään. Epäoikeudenmukaisuuden kokemus oli yleisintä niiden väittämien kohdalla, joissa viitattiin hillintätoimien myötä lisääntyviin kotitalouksien kustannuksiin. Näitäkin toimia yli puolet vastaajista piti oikeudenmukaisina. Toisaalta vähemmistö vastaajista piti epäoikeudenmukaisena, että eniten saastuttavat maat ottaisivat päävastuun ilmastopäästöjen hillitsemisen kustannuksista tai että Suomi vähentäisi päästöjään riippumatta muiden maiden toimista. Myös tunnustavan oikeudenmukaisuuden kohdalla vastaajien enemmistö koki, että eri ryhmien ja äänettömien tahojen (kuten eläinten, luonnon ja tulevien sukupolvien) erityistarpeet tulee ottaa huomioon. Tunnustavaan oikeudenmukaisuuteen liittyvien väitteiden kanssa eri mieltä oli hieman yli viidesosa. Näistä kahdesta ulottuvuudesta poiketen menettelytapojen oikeudenmukaisuutta arvioivat vastaukset olivat jakautuneempia: vain korkeintaan noin puolet vastaajista oli niiden kanssa ainakin jokseenkin samaa mieltä ja erimielisiä oli väittämästä riippuen vajaa kolmasosa tai yli puolet. Tietoa osallistumismahdollisuuksista koettiin olevan melko huonosti saatavilla, eikä osallistumisella koettu olevan paljon vaikutusta. Vastaustapojen ero näihin eri ulottuvuuksiin johtuu todennäköisesti siitä, että jako- ja tunnustavan oikeudenmukaisuuden ulottuvuuksiin liittyvät väittämät liittyivät siihen, minkälaista Suomen ilmastopolitiikan tulisi olla, kun taas menettelytapoja mittaavat väittämät kuvasivat Suomen tämänhetkistä ilmastopolitiikka. Tulokset osoittavat, että eriarvoistumisen välttäminen ja saastuttaja maksaa -periaate olivat selvän enemmistön mielestä oikeudenmukaisia vastuiden ja vaikutusten jakautumisen periaatteita. Näkemykset oikeudenmukaisuuden toteutumisesta Suomen ilmastopolitiikassa ovat jakautuneita.

Kyselyssä oli erillinen osio liikenteeseen liittyvien toimenpiteiden koettuun jako-oikeudenmukaisuuteen liittyen. Vastaajat pitivät listattuja toimia liikennesektorille enimmäkseen oikeudenmukaisina. Oikeudenmukaisimmaksi toimeksi koettiin joukkoliikenteen tukeminen sekä ilmastolle vähiten haitallisten polttoaineiden verotuksen keventäminen. Epäoikeudenmukaisimpana pidettiin fossiilisten liikennepolttoaineiden verojen korotusta, jota 41 prosenttia piti oikeudenmukaisena. Vastaajista 58

prosenttia piti epäoikeudenmukaisena, mikäli polttoaineiden kohoavia kustannuksia ei kompensoitaisi millään tavalla, mikä kannattanee huomioida polttoaineen hintaan vaikuttavia toimenpiteitä suunniteltaessa. Kun tarkasteltiin bensiini- ja dieselautoa käyttäviä vastaajia erikseen, niin heikoimmin taloudellisesti pärjäävät vastasivat paremmin pärjääviä useammin vähentävänsä ajamista polttoaineen ollessa kallista.

5.2. Haavoittuvat ryhmät kokevat enemmän epäoikeudenmukaisuutta ja ilmastotoimien kielteisiä vaikutuksia

Tarkastelimme myös, miten haavoittuviin ryhmiin kuuluminen on yhteydessä koettuun ilmastopolitiikan oikeudenmukaisuuteen. Otimme haavoittuvia ryhmiä huomioon sosiodemografisten taustatekijöiden avulla. Koska kyselyllä mitattiin oikeudenmukaisuuden kokemuksia, niin tämän tarkastelun avulla voitiin tunnistaa, onko haavoittuvaan ryhmään kuuluminen yhteydessä tietynlaisiin oikeudenmukaisuuskokemuksiin sekä onko (tutkijoiden määrittelemään) haavoittuvaan ryhmään kuuluminen yhteydessä vastaajien omaan kokemukseen haavoittuvuudesta.

Harvaan asutulla seudulla asuminen näyttäisi olevan jako-oikeudenmukaisuuden kannalta haavoittuvuuden kokemuksia eniten lisäävä tekijä, kun puhutaan erityisesti liikkumismahdollisuuksien kapenemisesta. Kyselyn avoimien vastausten perusteella myös vastaajat itse tunnistivat pienituloisuuden ja harvaan asutulla seudulla asumisen haavoittuvuustekijöiksi. Helsingiläiset, nuoret, paremmin toimeentulevat ja muut kuin harvaan asutulla alueella asuvat kokivat muita enemmän hillintätoimilla olevan myönteisiä vaikutuksia, kuten työllisyyden ja hyvinvoinnin lisääntymistä. Tutkimusalueista Pohjois-Pohjanmaalla ja harvaan asutulla seudulla asuvat sen sijaan kokivat hillintätoimilla olevan muita enemmän kielteisiä vaikutuksia, joihin lukeutui alueellisen ja ihmisryhmien välisen epätasa-arvon lisääntyminen. Havaitimme, että jotkin ennalta haavoittuviksi olettamamme ryhmät kokivat enemmän uhkaa tiettyihin hillintätoimiin liittyen: esimerkiksi maaseututaajamissa koettiin muita useammin uhkaa, että puutteellinen ilmastonmuutokseen varautuminen ja puutteelliset hillintätoimet vähentäisivät liikkumismahdollisuuksia. Vastaajien kokemus uhkasta ei kuitenkaan välttämättä ole merkki kohonneesta haavoittuvuuden riskistä.

Ilmastopolitiikkaan osallistumisen kannalta koulutustausta oli yhteydessä omaan kokemukseen osallistumismahdollisuuksista: korkeimmin koulutetut vastaajat kokivat osallistumismahdollisuutensa muita paremmiksi. Oikeudenmukaisen ilmastopolitiikan kannalta on ongelmallista, että vastaajista vain hieman yli puolet (61 %) oli osallistunut ilmastopolitiikkaan, mikä vastaa aikaisempaa Sitran tekemää tutkimusta, jonka mukaan kolmasosa kansalaisista ei osallistu juuri koskaan päätöksentekoon vaikuttamiseen (Jämsén ym. 2022). Suosituimmat osallistumisen tavat olivat vaaleissa äänestäminen, ilmastopolitiikka-aiheiseen kyselyyn vastaaminen ja kansalaisadressin tai -vetoimuksen allekirjoittaminen. Nämä ovat samankaltaisia kuin suomalaisten politiikkaan osallistumisen tavat yleisemminkin (Grönlund ja Borg 2019). Avovastauksissa vastaajat perustelivat osallistumattomuuttaan motivaation puutteella, vähäisellä tietämyksellä ilmastopolitiikasta ja osallistumismahdollisuuksista sekä poliittisen luottamuksen puutteella. Demokratian kannalta on ongelmallista, että suomalaisten luottamus osallistumismahdollisuuksiinsa on muihin maihin verrattuna erittäin alhainen (OECD 2021). Poliittisen osallistumisen on todettu kasaantuvan ihmisille, joilla on siihen tiedollisia ja sosiaalisia valmiuksia sekä kiinnostusta (Meriluoto ja Litmanen 2019: 20). Toisaalta ilmastonmuutos voidaan kokea niin monimutkaiseksi kokonaisuudeksi, että omat valmiudet siihen liittyvään päätöksentekoon koetaan heikoiksi (Aitamurto ja Vento 2021). Avovastausten perusteella osa vastaajista halusikin jättää päätöksenteon kokonaan asiantuntijoille. Osallistumisaktiivisuudessa oli myös alueellisia eroja: pohjoispohjalaisista oli osallistunut harvempi kuin varsinaissuomalaisista tai helsingiläisistä, mikä vastaa aikaisempia tutkimustuloksia (Jämsén ym. 2022). Tulos voi selittyä muun muassa sillä, että Helsingissä osallistumismahdollisuudet sijaitsevat lähellä ja asukkaat ovat korkeammin koulutettuja. Lisäksi valtakunnalliset poliittiset elimet sijaitsevat Helsingissä, jolloin valtakunnallinenkin päätöksenteko

tapahtuu lähellä. Myös Sitran selvityksessä helsinkiläisten usko vaikutusmahdollisuuksiinsa oli keskimääräistä vahvempi (Jämsén ym. 2022).

Suuri osa vastaajista ei kokenut hillintätoimien uhkaavan omaa elämää merkittävästi. Kuitenkin joka neljäs vastaaja koki hillintätoimien uhkaavan omia liikkumismahdollisuuksia ja noin viidennes koki uhkaa ruoka- ja kulutustottumusten sekä lähiympäristön suhteen. Lisäksi vajaa viidennes koki hillintätoimien uhkaavan omien arvojen ja päämäärien toteuttamista sekä asuinpaikan valintaa. Eniten hillintätoimien koettiin uhkaavan luonnon monimuotoisuutta ja tulevien sukupolvien tulevaisuutta. Kysyttäessä puutteelliseen ilmastomuutokseen varautumiseen liittyvistä uhkista, enemmistö vastaajista koki sen uhkaavan luonnon monimuotoisuutta ja tulevien sukupolvien tulevaisuutta. Ilmassa ristivetoa -kyselyssä tehtiin samanlainen havainto, jossa ilmastotoimien vaikutukset omaan elämään eivät kuuluneet vastaajien suurimpien huolenaiheiden joukkoon (Lehtonen ym. 2020). Miehet kokivat naisia enemmän hillintätoimien aiheuttavan uhkaa työpaikan tai toimeentulon suhteen. Tulos on jossain määrin ristiriidassa Paavolan ym. (2021) toteamuksen kanssa, jonka mukaan fossiilisiin polttoaineisiin liittyviä miesvaltaisia työtehtäviä on häviämässä, mutta politiikkatoimenpiteiden kokonaisvaikutus näillä aloilla on kuitenkin positiivinen. Sen sijaan naisvaltaisiin palvelusektorin aloihin politiikkatoimenpiteillä on pääosin negatiivisia vaikutuksia. Ikäryhmiä vertaillen havaitsimme, että puutteellisen ilmastomuutokseen varautumisen koetaan aiheuttavan uhkaa omien arvojen ja päämäärien toteutumiseksi enemmän alle 40-vuotiaiden kuin 61-vuotiaiden ja sitä vanhempien keskuudessa.

5.3. Ilmastopolitiikan tietämys heikkoa ja yhteydessä oikeudenmukaisuuden kokemukseen

Vastaajien tietämys ilmastopolitiikasta oli kyselyn tulosten mukaan keskimäärin melko heikkoa. Tulokseen on voinut osittain vaikuttaa se, että tietomittari oli suhteellisen vaikea. Tulkintaa heikosta tietotasosta tukee kuitenkin tulos, että myöskään ilmastopolitiikkaan liittyvät käsitteet eivät olleet vastaajille kovin tuttuja. Tuntemattomin niistä oli oikeudenmukainen siirtymä, jonka vain vajaa neljäsosa koki edes hieman tutuksi käsitteeksi. Myös päästökauppa ja ilmastolaki kuuluivat vähiten tuttuihin käsitteisiin. Huomionarvoista on myös, että noin viidesosa vastaajista myönsi, ettei osaa luonnehtia, mitä ilmastopolitiikka tarkoittaa, ja vain harva ilmastopolitiikan toimia luonnehtinut vastaaja osoitti vastauksessa kovin tarkkaa tietämystä. Vastaajien näkemykset Suomen ilmastopolitiikkaa koskevan tiedon saatavuudesta olivat myös vaatimattomia. Vain hieman yli kolmasosa vastaajista oli sitä mieltä, että tietoa Suomen ilmastopolitiikasta oli hyvin saatavilla. Noin puolet vastaajista koki, että tietoa ilmastopolitiikkatoimien hinnasta, osallistumismahdollisuuksista, sekä siitä, kuka vaikuttaa ilmastopolitiikkaan, on huonosti saatavilla.

Ilmastopoliittisella tietämyksellä ja oikeudenmukaisuuden kokemuksella oli tulosten mukaan positiivinen yhteys: ne, joilla oli enemmän tietoa Suomen ilmastopolitiikasta, kokivat sen myös jossain määrin oikeudenmukaisemmaksi kuin muut. Aikaisemmissa tutkimuksissa on löydetty yhteys tiedon ja ilmastopolitiikan hyväksyttävyyden välillä (Bergquist ym. 2022). Vastaavasti myös aiempien Suomessa tehtyjen kyselytutkimusten mukaan ilmastotoimien hyväksyttävyyttä lisää selkeä tiedotus ja ilmastotoimien perustelu (Albrecht ym. 2022). Kyselyn tietomittari paljasti myös selkeitä aukkoja vastaajien ilmastopolitiikkaan liittyvässä tietämyksessä. Yli neljäsosa vastaajista esimerkiksi luuli virheellisesti, että teollisuuden ja energiantuotannon päästöt olisivat kasvaneet, tai että päästökauppa ei olisi vähentänyt teollisuuden päästöjä, vaikka päästökaupparektorilla on edetty suunnitellusti kohti päästövähennyks-tavoitteita. Osa tämän hankkeen kyselyn avoimista vastauksista sekä aiemmat kyselyt (Altamurto ja Vento 2019) viittaavat siihen, että päästökauppaa ei koeta riittävänä, oikeudenmukaisena tai edes luotettavana keinona ilmastomuutoksen hillinnässä. Ilmastopolitiikan oikeudenmukaisuus –hankkeen kyselyn vastaajista yli puolet oli sitä mieltä, että yksittäiseltä ihmiseltä vaaditaan liikaa ilmastotekoja verrattuna siihen, mitä vaaditaan teollisuudelta. Yksi syy siihen, että yksilöön kohdistuvat odotukset tuntuvat liiallisilta ja teollisuus- ja energiasektorin toimet liian vähäisiltä, voikin olla vähäinen tietämys eri sektoreiden toteutuneista päästövähennyksistä, mutta tämän hypoteesin tarkastelu vaatisi lisätutkimusta. Vaikka tieto ilmastomuutoksesta ja siihen kytkeytyvistä tekijöistä on tavoittanut suomalaiset

hyvin (Lehtonen ym. 2020), nämä tulokset viittaavat siihen, ettei ilmastopoliikkaan liittyvässä viestinnässä ole vielä tapahtunut vastaavanlaista onnistumista.

5.4. Tulosten tulkinnassa huomioitavia seikkoja

Kyselytutkimuksen tuloksia tarkasteltaessa on huomioitava, että kysely edustaa kolmen erilaisen alueen aikuisväestöä iän, sukupuolen ja asuinseudun suhteen Suomessa. Tavoitteena ei ollut kattaa koko maan väestöä, vaan tavoittaa alueellista vaihtelua maakuntatasolla. Tulosten tulkinnassa on huomioitava lisäksi, että kyselyaineisto kerättiin kesäkuussa 2022, jolloin bensinin hinta oli ennätyskallista korkealla (Tilastokeskus 2022b) ja Euroopan energia- ja turvallisuuspoliittinen tilanne oli muuttunut nopeasti. Toisaalta aineistonkeruun aikana inflaatio ja kohonneet sähkön hinnat eivät olleet vielä ehtineet suuressa määrin vaikuttaa kotitalouksien kustannuksiin verrattuna loppuvuoteen 2022. Vaikka pyrimme tavoittamaan myös äidinkieleltään muita kuin suomenkielisiä kyselyvastaajia, jäi heidän osuutensa pieneksi koko aineistossa. Sen vuoksi tulevaisuudessa olisi hyvä tehdä kohdennettuja kyselyjä tai haastatteluja erityisesti vieraskielisille Suomessa asuville henkilöille. Tutkimus-tulosten tulkinnassa on huomioitava myös, että haavoittuvuus on sidoksissa yksittäisiin politiikkatoimiin ja siksi kannattaa puhua mieluummin haavoittuvuutta lisäävistä tekijöistä kuin haavoittuvista ryhmistä. Sen lisäksi myös uhkan kokemukset olivat usein joko riippumattomia tai joissakin tapauksissa jopa ristiriidassa (tutkijoiden määrittelemien) haavoittuviin ryhmiin kuulumisen kanssa, joten niitä ei voi käyttää ilmastopoliittisen haavoittuvuuden indikaattorina. Kyselyn tulosten tulkinnassa on myös olennaista muistaa, että tulokset kertovat koetusta oikeudenmukaisuudesta, joka on erotettava arviointikysymysten (Kivimaa ym. 2023) avulla tehdyistä ilmastopoliittikan oikeudenmukaisuuden arvioinneista. Tämän vuoksi oikeudenmukaisuuden kokemuksia ei tule käyttää toteutuneen oikeudenmukaisuuden indikaattorina yksistään. Koettu oikeudenmukaisuus on kuitenkin tärkeää ottaa huomioon, sillä se on yhteydessä kansalaisten hyvinvointiin, ilmastotoimien hyväksyttävyyteen ja lopulta siihen, miten ilmastotoimissa onnistutaan (Kivimaa ym. 2021, Bergquist ym. 2022).

6. KIITOKSET

Kiitämme tutkijoita ja hankkeita, joilta olemme saaneet aiempien ilmastoasenteita mittaavien kyselyjen aineistoja tarkasteltavaksi (Eerika Albrecht, Jukka Viljanen, (Tampereen yliopiston ja ympäristöministeriön ilmastolakikysely); Miia Berger, (ympäristöministeriön KAISU-kysely); Ville Pitkänen, (Vaasan yliopiston ja E2 -tutkimuksen Ilmassa ristivetoa -kysely); Riikka Lamminmäki, (ympäristöministeriön Ilmastobarometri).

Olemme kiitollisia myös kyselylomakkeen valmistelussa saamistamme tärkeistä kommenteista ja palautteesta, erityisesti valtioneuvoston kanslialle, oikeusministeriölle, työ- ja elinkeinoministeriön energiaosastolle, maa- ja metsätalousministeriölle, ympäristöministeriölle ja valtiovarainministeriölle. Lisäksi kiitämme kaikkia pilottikyselyyn vastanneita, sekä kyselylomakkeen laatimisessa mukana ollutta Markus Toivaista (LuK, Turun yliopisto)

Suuret kiitokset kuuluvat kaikille kyselyyn vastanneille kansalaisille. Kyselyn teknisestä toteutuksesta vastasi Aistila Oy. Kiitämme myös Matilda Laukkasta (LuK, Turun yliopisto) sekä Henna Ylimaata (LuK, Turun yliopisto), jotka ovat laatineet raportin kartat.

LÄHTEET

- Adger W.N., Paavola J., Huq S., Mace M.J. 2006. *Fairness in Adaptation to Climate Change*. The MIT Press, Cambridge, MA.
- Aitamurto T & Vento I. 2021. Ilmastolain uudistus: Kansalaisosallistuminen, sosiaalinen oikeudenmukaisuus ja tiedonsaanti. Raportti ilmastolain verkkokuulemisen tuloksista. Kansalaisuuden kuulut ja kuplat 5/2021.
- Bergquist, M., Nilsson, A., Haring, N. *et al.* 2022. Meta-analyses of fifteen determinants of public opinion about climate change taxes and laws. *Nature Climate Change* 12, 235–240. doi:10.1038/s41558-022-01297-6
- Bulkeley, H., Edwards, G.A.S., Fuller, S. 2014. Contesting climate justice in the city: Examining politics and practice in urban climate change experiments. *Global Environmental Change*, 25 : 31-40. doi:10.1016/j.gloenvcha.2014.01.009
- Clayton, S., & Manning, C. (Eds.). 2018. *Psychology and climate change: Human perceptions, impacts, and responses*. Elsevier Academic Press.
- Crenshaw, K. 1989. Demarginalizing the Intersection of Race and Sex: A Black Feminist Critique of Antidiscrimination Doctrine, Feminist Theory and Antiracist Policies. *University of Chicago Legal Forum* 1989, 1: 139-167.
- Day M.V., Fiske S.T., Downing E.L. & Trail T.E. 2014. Shifting liberal and conservative attitudes using moral foundations theory. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 40,:1559-73. doi:10.1177/0146167214551152
- Feygina, I., Jost, J. T., & Goldsmith, R. E. 2010. System Justification, the Denial of Global Warming, and the Possibility of “System-Sanctioned Change”. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 36(3):326–338.
- Fraser, N. 2000. Rethinking recognition. *New Left Review*, 3(3), 107–118.
- Furberg, M., Evengård, B., Nilsson, M. 2011. Facing the limit of resilience: perceptions of climate change among reindeer herding Sami in Sweden. *Global Health Action* 4, 1–11. doi:10.3402/gha.v4i0.8417.
- Graham, J., Haidt, J., & Nosek, B. A. 2009. Liberals and conservatives rely on different sets of moral foundations. *Journal of Personality and Social Psychology*, 96(5), 1029–1046. <https://doi.org/10.1037/a0015141>
- Gregow, H., Mäkelä, A., Tuomenvirta, H., Juhola, S., Käyhkö, J., Perrels, A., Kuntsi-Reunanen, E., Mettiäinen, I., Näkkäläjärvi, K., Sorvali, J., Lehtonen, H., Hildén, M., Veijalainen, N., Kuosa, H., Sihvonen, M., Johansson, M., Leijala, U., Ahonen, S., Haapala, J., Korhonen, H., Ollikainen, M., Lilja, S., Ruuhela, R., Särkkä, J. & Siiriä, S-M., 2021. Ilmastonmuutokseen sopeutumisen ohjauskeinot, kustannukset ja alueelliset ulottuvuudet. *Suomen ilmastopaneelin raportti 2/2021*.
- Grönlund, K. & Borg, S. 2019. Eduskuntavaalitutkimus 2019. Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto.
- Jakob, M., Steckel, J.C., Jotzo, F. *et al.* 2020. The future of coal in a carbon-constrained climate. *Nature Climate Change* 10, 704–707 doi:10.1038/s41558-020-0866-1

- Jenkins, K., McCauley, D. Heffron, R., Stephan, H., Rehner, R. 2016. Energy justice: a conceptual review. *Energy Research & Social Sciences* 11, 174–182.
- Juhola, S. K. 2019. Responsibility for climate change adaptation. *WIREs Climate Change*, 10:5. doi:10.1002/wcc.608.
- Juhola, S., Heikkinen, M., Pietilä, T., Groundstroem, F., Käyhkö, J. 2022. Connecting climate justice and adaptation planning: An adaptation justice index, *Environmental Science & Policy* 136: 609-619 doi:10.1016/j.envsci.2022.07.024.
- Jämsén, P., Kaartinen, J., Westinen ja J. & Turja T. 2022. Demokraattiset osallistumismahdollisuudet Suomessa. Sitran selvityksiä 220. <https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/JulkaisuMetatieto/Documents/EDK-2021-AK-392172.pdf>
- Kim, T.-Y. & Leung, K. 2007. Forming and reacting to overall fairness: A cross-cultural comparison. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 104, 83-95.
- Kivimaa, P., Huttunen, S., Lähteenmäki-Uutela, A., Heikkinen, M., Juhola, S., Kaljonen, M., Käyhkö, J., Lund, P. ja Näkkäljärvi, K., Vainio, A. 2021. Kuinka oikeudenmukaisuus voidaan huomioida ilmastopolitiikassa? *Suomen ilmastopaneelin julkaisuja 2/2021*.
- Kivimaa, P., Heikkinen, M., Huttunen, S., Jaakkola, J. J. K., Juhola, S., Juntunen, S., Kaljonen, M., Käyhkö, J., Leino, M., Loivaranta T., Lundberg, P., Lähteenmäki-Uutela, A., Näkkäljärvi, K., Sivonen, M. H., Vainio, A. 2023. Ilmastopolitiikan oikeudenmukaisuuden arviointi. Suomen ilmastopaneelin raportti 1/2023
- Kotimaisten kielten keskus. 2019. Äidinkieli väestörekisterissä. <https://www.kotus.fi/nyt/kolumnit_artikkelit_ja_esitelmahyvaa_virkakielta/hyvaa_virkakielta_2019/aidinkieli_vaestorekisterissa.29311.news>
- Kortetmäki T., Järvelä M. 2021. Social vulnerability to climate policies: Building a matrix to assess policy impacts on well-being. *Environmental Science & Policy* 123, 220-228 doi:10.1016/j.envsci.2021.05.018.
- Kvantitatiivisen tutkimuksen verkkokäsikirja. 2021. Tampereen yliopisto, Tietoarkisto. <<https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvanti/faktori/faktori/>>
- Lehtonen, T, Niemi MK, Perälä A, Pitkänen V, Westinen J. 2020. Ilmassa ristivetoa - löytyykö yhteinen ymmärrys. Tutkimus kansalaisten, kuntapäätäjien ja suur yritysten johtajien ilmastoasenteista. E2 tutkimus ja Vaasan yliopisto.
- Lempinen, H. & Vainio, A. 2022. "Selviääkö tästä mitenkään?" Turpeesta elantonsa saavien kokemukset suomalaisen turvepolitiikan oikeudenmukaisesta siirtymästä. *Terra*, 3, 149-167.
- Löf, A. 2013. Examining limits and barriers to climate change adaptation in an Indigenous reindeer herding community. *Climate and Development* 5, 328–339. doi: 10.1080/17565529.2013.831338.
- Markkanen S & Anger-Kraavi A. 2019. Social impacts of climate change mitigation policies and their implications for inequality, *Climate Policy*, 19(7) 827-844, doi: 10.1080/14693062.2019.1596873
- Meriluoto, T. & Litmanen, T. 2019. Pelastaako osallistaminen demokratian? Teoksessa Meriluoto, T. & Litmanen, T. (toim.) *Osallistu! – Pelastaako osallistaminen demokratian?* 7–28. Vastapaino, Tampere.
- Motiva. 2020. Ilmastosuunnitelman kansalaiskyselyn tuloksia. <https://www.motiva.fi/julkinen_sektori/ilmastosuunnitelman_kansalaiskyselyn_tuloksia>

- Näkkäläjäarvi, K., Juntunen, S., Jaakkola, J.J.K. 2020. SAAMI –Saamelaisten sopeutuminen ilmastonmuutokseen -hankkeen tieteellinen loppuraportti. Valtioneuvoston kanslia, Helsinki. <<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-930-1>>
- OECD. 2021. Building Trust to Reinforce Democracy: Main Findings from the 2021 OECD Survey on Drivers of Trust in Public Institutions, Building Trust in Public Institutions, OECD Publishing, Paris.
- Otto, I.M., Reckien, D., Reyer, C.P.O. et al. (2017) Social vulnerability to climate change: a review of concepts and evidence. *Regional Environmental Change* 17, 1651–1662. doi:10.1007/s10113-017-1105-9
- Paavola J.M., Kinnunen A., Tanhua J., Rautiainen T. 2021. Ilmasto- ja energiastrategian sukupuolivaikutusten arviointi. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 2021:52
- Sanson, A. V., Wachs, T. D., Koller, S. H., Salmela-Aro, K. 2018. Young People and Climate Change: The Role of Developmental Science. Teoksessa Verma, S., Petersen, A. (toim.) *Developmental Science and Sustainable Development Goals for Children and Youth. Social Indicators Research Series*, vol 74. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-319-96592-5_6
- Schlosberg, D. 2007. *Defining Environmental Justice: Theories, Movements and Nature*. Oxford, UK: Oxford University Press
- Smaal, S. A. L., Dessen, J., Wind, B. J., Rogge, E. 2020. Social justice-oriented narratives in European urban food strategies: Bringing forward redistribution, recognition and representation. *Agriculture and Human Values*. doi: 10.1007/s10460-020-10179-6.
- Sovacool, B. K., Martiskainen, M., Hook, A., Baker, L. 2019. Decarbonization and Its Discontents: A Critical Energy Justice Perspective on Four Low Carbon Transitions. *Climatic Change* 155, 581–619.
- Swim, J. K., & Bloodhart, B. 2018. The intergroup foundations of climate change justice. *Group Processes & Intergroup Relations*, 21(3), 472–496. doi: 10.1177/1368430217745366
- Tampereen yliopisto ja Ympäristöministeriö. 2019. Kysely ilmastolain uudistamistarpeista. <<https://www.ymparisto.fi/download/noname/%7BD61A63C2-14B8-45AB-B3E7-E13650B100A2%7D/160669>>
- Tilastokeskus. 2022a. Paavo-tietokanta. Aineisto on ladattu Tilastokeskuksen rajapintapalvelusta lisenssillä CC BY 4.0 <<https://geo.stat.fi/geoserver/postialue/wfs>>
- Tilastokeskus. 2022b. Polttonesteiden viikoittaiset keskihinnat. <https://pxdata.stat.fi/PxWeb/pxweb/fi/Kokeelliset_tilastot/Kokeelliset_tilastot_pvk/koeti_pvk_pxt_13n.1.px/chart/chartViewColumn/> [viitattu 20.12.2022].
- Titheridge H., N. Christie, R. Mackett, D. O. Hernández and R. Ye. 2014. *Transport and Poverty - A review of the evidence*. London: CL Transport Institute, University College London. <<http://discovery.ucl.ac.uk/id/eprint/1470392>>
- TNS Kantar. 2019. Ilmastobarometri 2019. <<https://www.ymparisto.fi/download/noname/%7B85477EF4-C481-4BDE-804D-A0D0F2D6A820%7D/144778>>
- Vainio, A. 2015. Finnish moral landscapes: A comparison of nonreligious, liberal religious, and conservative religious adolescents. Teoksessa L.A. Jensen (toim.) *Moral development in a global world: Research from a cultural-developmental perspective*, 46-68. Cambridge University Press.
- Vainio, A. & Paloniemi, R. 2021. Forest owners' satisfaction with forest policy. Teoksessa Maggino, F. (toim.) *Encyclopedia of Quality of Life and Well-Being Research*. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-319-69909-7_4113-2

Wågström A. 2018. Vulnerability in the making? How intersectionality and masculinity theory can bring light to climate injustice in urban climate policy. *Interdisciplinary perspectives on equality and diversity* 4(1). <<http://journals.hw.ac.uk/index.php/IPED/article/view/35>>

Williams, S., & Doyon, A. 2019. Justice in energy transitions. *Environmental Innovation and Societal Transitions*, 31, 144–153. doi: 10.1016/j.eist.2018.12.001

LIITTEET

Liite A

Tässä liitteessä on tutkimuksessa käyttämämme kysymykset siinä järjestyksessä, missä ne esitettiin kyselylomakkeella. Osassa mittareita väittämien järjestys on satunnaistettu, eli elektronisessa lomakkeessa väittämät yksittäisen mittarin sisällä ovat olleet eri järjestyksessä eri vastaajilla. Kyselylomakkeesta oli myös englannin- ja ruotsinkieliset versiot.

Asuinpaikkasi

- a) Helsinki
- b) Varsinais-Suomi
- c) Pohjois-Pohjanmaa
- d) Muu Suomi

Syntymävuotesi? Vastaa käyttäen kokonaista vuosilukua (xxxx).

Sukupuoli?

- a) nainen
- b) mies
- c) muu
- d) en halua vastata

Minkälaisella seudulla asut?

- a) tiheään rakennetulla kaupunkialueella
- b) esikaupunkialueella
- c) taajamassa maaseudulla
- d) harvaan asutulla alueella

Mikä tai mitkä ovat äidinkielesi? Voit valita enemmän kuin yhden vaihtoehdon.

- a) suomi
- b) ruotsi
- c) saame
- d) venäjä
- e) viro
- f) arabia
- g) kiina
- h) englanti
- i) somali
- j) kurdi
- k) jokin muu, mikä/mitkä? _____

OSA 1. ILMASTONMUUTOS, HIILIJALANJÄLKI JA ILMASTOPOLITIIKKA

1.1 Missä määrin olet samaa tai eri mieltä seuraavien ilmastomuutokseen liittyvien väittämien kanssa? Merkitse kunkin väittämän kohdalle omaa mielipidettäsi eniten kuvaava vaihtoehto käyttäen alla olevaa asteikkoa (1=täysin eri mieltä, 2=jossain määrin eri mieltä, 3=ei samaa eikä eri mieltä, 4=jossain määrin samaa mieltä, 5=täysin samaa mieltä).

1. olen huolissani ilmastomuutoksesta
2. viimeisten 50 vuoden aikana tapahtunut ilmaston lämpeneminen on täysin ihmisen aiheuttama
3. ilmastomuutoksen hillinnällä on kiire
4. suomalaisten teoilla ei ole merkitystä ilmastomuutoksen hillinnässä globaalissa mittakaavassa
5. ilmaston lämpeneminen saadaan pysäytettyä Pariisin sopimuksessa sovitusti alle kahteen asteeseen
6. ilmasto on jo muuttunut niin paljon, että sopeutuminen on välttämätöntä
7. ilmastomuutoksesta voi olla Suomelle hyötyä

1.2 Kuinka suuri on henkilökohtainen hiilijalanjälkesi*?

- a) alle 5 000 kg CO₂e vuodessa
- b) 5 000 -10 000 kg CO₂e vuodessa
- c) 11 000 - 15 000 kg CO₂e vuodessa
- d) yli 15 000 kg CO₂e vuodessa
- e) en ole laskenut henkilökohtaista hiilijalanjälkeäni
- f) en tiedä mitä käsite tarkoittaa

*Hiilijalanjälki mitataan yksikössä CO₂e = hiilidioksidiekvivalentti = eri kasvihuonekaasut muutettuna hiilidioksidiksi

1.3 Ilmastomuutos aiheuttaa erilaisia uhkia, kuten lisääntyviä tulvia, kuivuutta ja kuumuutta. Mikäli näihin uhkiin ei varauduta tarpeeksi, miten arvioit sen vaikuttavan seuraaviin asioihin omassa elämässäsi? Vastaa käyttäen alla olevaa asteikkoa (1=ei uhkaa lainkaan, 2=uhkaa vähän, 3=uhkaa jossain määrin, 4=uhkaa melko paljon, 5= uhkaa erittäin paljon).

1. työpaikkasi tai toimeentulosi
2. ruokavaliosi tai kulutustottumuksesi
3. omaisuudensuojasi
4. terveytesi
5. lähiympäristösi
6. liikkumismahdollisuutesi
7. asuinpaikkasi valinta
8. omien arvojesi ja päämääriesi toteuttaminen
9. tulevien sukupolvien tulevaisuus
10. luonnon monimuotoisuus
11. jonkin muun, minkä _____

1.4 Mieti käsitettä ”Suomen ilmastopolitiikka”. Kuvaa lyhyesti, millaisia politiikkatoimia siihen mielestäsi kuuluu? _____

(max. merkkimäärä 200)

1.5 Kuinka tuttuja seuraavat käsitteet ovat sinulle? Vastaa käyttäen alla olevaa asteikkoa (1=ei lainkaan tuttu, 2=hieman tuttu, 3=jokseenkin tuttu, 4= melko tuttu, 5=erittäin tuttu.)

1. ilmastopolitiikka
2. ilmastolaki
3. päästökauppa
4. oikeudenmukainen siirtymä
5. hiilineutraalius
6. hiilinielu
7. ilmastonmuutokseen sopeutuminen
8. ilmastonmuutoksen hillintä

1.6 Kuinka tärkeänä Suomen ilmastopolitiikassa pidät seuraavia asioita? Vastaa käyttäen asteikkoa (1=täysin yhdentekevänä, 2=yhdentekevänä, 3=ei yhdentekevänä eikä tärkeänä, 4=tärkeänä, 5=erittäin tärkeänä).

1. ilmastopäästöjen vähentäminen
2. hiilinielujen kasvattaminen
3. fossiilienergian käytön vähentäminen
4. maatalouden päästöjen vähentäminen
5. ilmastonmuutokseen sopeutumista edistävät toimet (esim. tulvariskiin varautuminen)
6. luonnon monimuotoisuuden turvaaminen
7. taloudellisen kestävyuden turvaaminen
8. ihmisten välisen oikeudenmukaisuuden varmistaminen
9. luontaiselinkeinojen turvaaminen (esim. saamelaiden elinkeinot)
10. jokin muu, mikä? _____

1.7 Ilmastonmuutoksen hillintätoimet pyrkivät vähentämään päästöjä eri tavoin, esimerkiksi ohjaamalla luonnonvarojen käyttöä vähäpäästöisempään suuntaan sekä poistamalla hiilidioksidia ilmakehästä hiilinielujen avulla. Ilmastopolitiikalla on vaikutuksia suomalaiseen yhteiskuntaan ja kotitalouksiin. Missä määrin olet samaa tai eri mieltä seuraavien ilmastonmuutoksen hillintätoimiin liittyvien väittämien kanssa, jos ajatellaan aikajännettä seuraavan 20 vuoden aikana?

Vastaa käyttäen alla olevaa asteikkoa (1=täysin eri mieltä, 2=jossain määrin eri mieltä, 3=ei samaa eikä eri mieltä, 4=jossain määrin samaa mieltä, 5=täysin samaa mieltä).

1. hillintätoimet tulevat lisäämään ihmisten hyvinvointia
2. hillintätoimet tulevat vahvistamaan kansantaloutta
3. hillintätoimet tulevat vahvistamaan kotitalouksien taloutta
4. hillintätoimet tulevat vahvistamaan työllisyyttä
5. hillintätoimet tulevat lisäämään yhteiskunnan turvallisuutta (esim. säähän liittyvät riskit)
6. hillintätoimet tulevat aiheuttamaan epätasa-arvoa Suomen eri alueiden välillä
7. hillintätoimet tulevat aiheuttamaan epätasa-arvoa eri ihmisryhmien välillä

1.8 Missä määrin olet samaa tai eri mieltä seuraavien ilmastonmuutoksen hillintätoimiin liittyvien väittämien kanssa? Vastaa käyttäen alla olevaa asteikkoa 1=täysin eri mieltä, 2=jossain määrin eri mieltä, 3=ei samaa eikä eri mieltä, 4=jossain määrin samaa mieltä, 5=täysin samaa mieltä.

1. yksittäisen ihmisen vastuu ilmastonmuutoksen hillinnästä on liian suuri verrattuna teollisuudelle asetettuihin vaatimuksiin
2. teollisuuden ja energiantuotannon päästökauppa on tehokas hillintätoimi
3. yksityisen kulutuksen vähentäminen on tehokas hillintätoimi

1.9 Voit halutessasi kertoa yllä olevia väittämiä koskevasta ajatuksistasi tarkemmin.

OSA 2. ILMASTOPOLITIIKAN VAIKUTUSTEN JAKAUTUMINEN YHTEISKUNNASSA

Ilmastopolitiikka koostuu hillintä- ja sopeutumistoimista. Hillintätoimet pyrkivät hidastamaan ilmastonmuutosta, ja sopeutumistoimilla tarkoitetaan jo tapahtuvaan muutokseen sopeutumista. Toimista voi aiheutua hyötyjä ja haittoja, jolloin on kiinnitettävä huomiota niiden oikeudenmukaiseen jakautumiseen.

2.1 Missä määrin olet samaa tai eri mieltä seuraavien väittämien kanssa? Merkitse kunkin väittämän kohdalle omaa mielipidettäsi parhaiten kuvaava vaihtoehto käyttäen alla olevaa asteikkoa (1=täysin eri mieltä 2=jokseenkin eri mieltä 3=ei samaa eikä eri mieltä 4=jokseenkin samaa mieltä 5=täysin samaa mieltä).

1. Koska suurin osa ilmastopäästöistä on syntynyt teollisuusmaissa asuvien ihmisten toimesta, on oikeudenmukaista, että teollisuusmaat osallistuvat kehittyvien maiden ilmastotoimiin liittyviin kustannuksiin.
2. On oikeudenmukaista, että ne maat, jotka ovat historiallisesti vastuussa suurimmasta osasta päästöistä, vähentävät nyt päästöjään eniten.
3. On oikeudenmukaista, että Suomi vähentää omia päästöjään riippumatta siitä mitä muut maat tekevät.
4. On oikeudenmukaista, että EU näyttää muulle maailmalle esimerkkiä ilmastonmuutoksen hillitsemisessä riippumatta siitä vaikuttaako tämä positiivisesti tai negatiivisesti EU:n kilpailukykyyn.
5. Oikeudenmukaisuus tulevia sukupolvia kohtaan vaatii Suomelta nykyistä ripeämpiä ja tehokkaampia ilmastonmuutoksen hillintätoimia.

2.2 Missä määrin olet samaa tai eri mieltä seuraavien väittämien kanssa? Merkitse kunkin väittämän kohdalle omaa mielipidettäsi parhaiten kuvaava vaihtoehto käyttäen alla olevaa asteikkoa (1=täysin eri mieltä 2=jokseenkin eri mieltä 3=ei samaa eikä eri mieltä 4=jokseenkin samaa mieltä 5=täysin samaa mieltä).

1. Olisi oikeudenmukaista, että kaikkien tuotteiden ja palveluiden hinnassa näkyisi ilmastolle koitua haitta.
2. Olisi oikeudenmukaista, että ilmastonmuutoksen hillintätoimet näkyvät hieman oman kotitalouteni kustannuksissa.
3. Ilmastonmuutoksen hillintätoimet voivat lisätä kotitalouksien välistä eriarvoisuutta ja siksi olisi oikeudenmukaista tukea köyhimpiä kotitalouksia.

4. Liikkumiseen ja elämiseen liittyvät kustannukset voivat muuttua ilmastonmuutoksen hillintätoimien myötä eri tavoin eri alueilla Suomessa, ja siksi olisi oikeudenmukaista, että heikompaan asemaan jääviä alueita tai näiden alueiden asukkaita tuettaisiin.
5. Olisi oikeudenmukaista, että ilmastopäästöjen vähentämisestä aiheutuvat kustannukset jakautuisivat tasaisesti yhteiskunnassa.
6. Ilmastotoimet tuntuvat oikeudenmukaisilta, kun tiedän että muutkin tekevät osansa.

2.3 Missä määrin olet samaa tai eri mieltä seuraavien väittämien kanssa? Merkitse kunkin väittämän kohdalle omaa mielipidettäsi parhaiten kuvaava vaihtoehto käyttäen alla olevaa asteikkoa (1=täysin eri mieltä 2=jokseenkin eri mieltä 3=ei samaa eikä eri mieltä 4=jokseenkin samaa mieltä 5=täysin samaa mieltä).

1. On oikeudenmukaista, että ilmaston kannalta vähemmän haitalliset alat (kuten uusiutuva energia) hyötyvät ilmastonmuutoksen hillintätoimista taloudellisesti muita aloja enemmän.
2. Olisi oikeudenmukaista, että päästöjä eniten tuottavat sektorit kantaisivat eniten vastuuta ilmastonmuutoksen hillintään liittyvistä kustannuksista.
3. Teollisuus- ja energiasektoriin olisi oikeudenmukaista kohdistaa nykyistä tiukempia ilmastonmuutoksen hillintävelvoitteita.
4. Olisi oikeudenmukaista enenevässä määrin kieltää ilmastolle haitallista toimintaa ja ilmastolle haitallisia tuotteita.

2.4 Voit halutessasi tarkentaa oikeudenmukaisuuteen liittyviä vastauksiasi tähän.

2.5 Ilmastotoimet voivat vaikuttaa kotitalouksien elinkustannuksiin. Mikäli kustannukset kohoaisivat, tämä voisi vaikuttaa pienituloisiin kotitalouksiin suhteellisesti enemmän kuin suurituloisiin. On olemassa erilaisia keinoja, joilla voitaisiin varmistaa, etteivät ilmastotoimet lisää kotitalouksien kustannuksia kohtuuttomasti tai lisää kotitalouksien välistä taloudellista eriarvoisuutta.

Valitse mielestäsi oikeudenmukaisin keino.

- a) pienituloiset kotitaloudet voivat saada tukea lisääntyneiden kustannusten kattamiseen
- b) kaikille maksettaisiin samansuuruinen tuki kohonneiden kustannusten kattamiseen
- c) pienituloisten ansiotuloverotusta kevennetään
- d) kaikkien ansiotuloverotusta kevennetään
- e) jokin muu, mikä? _____
- f) kohoavia kustannuksia ei korvata millään uudella keinolla

2.6 Jos ajattelet omaa elämäntilannettasi, koetko joidenkin päästöjen vähentämiseen tähtäävien toimien uhkaavan joitakin seuraavista asioista? Vastaa käyttäen alla olevaa asteikkoa (1=ei uhkaa lainkaan, 2=uhkaa vähän, 3=uhkaa jossain määrin, 4=uhkaa melko paljon, 5= uhkaa erittäin paljon).

1. työpaikkasi tai toimeentulosi
2. ruokavaliosi tai kulutustottumuksesi
3. omaisuudensuojasi
4. terveytesi
5. lähiympäristösi
6. liikkumismahdollisuutesi
7. asuinpaikkasi valinta

8. omien arvojesi ja päämääriesi toteuttaminen
9. tulevien sukupolvien tulevaisuus
10. luonnon monimuotoisuus
11. jonkin muun, minkä _____

2.7 Voit kertoa tässä tarkemmin, millaista uhkaa hillintätoimet aiheuttavat omassa elämässäsi.

OSA 3. LIIKENNE JA FOSSIILISET POLTTOAINEET

3.1 Seuraavaksi kysymme liikenteeseen liittyviä kysymyksiä. Kuinka oikeudenmukaisina tai epäoikeudenmukaisina pidät seuraavia keinoja pyrittäessä vähentämään liikenteen fossiilisia päästöjä? Vastaa käyttäen alla olevaa asteikkoa (1=täysin epäoikeudenmukainen, 2=jokseenkin epäoikeudenmukainen, 3=ei epäoikeudenmukainen tai oikeudenmukainen, 4=jokseenkin oikeudenmukainen, 5=täysin oikeudenmukainen).

1. tuetaan täyssähköautojen hankintaa
2. tuetaan lataushybridiautojen hankintaa
3. tuetaan bensiinikäyttöisen auton muuntamista biokaasulla tai etanolilla käyväksi
4. korotetaan suurten ja keskisuurten kaupunkiseutujen joukkoliikenteen valtionavustusten tasoa
5. Tuetaan haja-asutusalueen joukkoliikennettä pyrkien lisäämään sen kattavuutta
6. Alennetaan joukkoliikennelippujen hintaa tukemalla joukkoliikennettä
7. lasketaan ilmastolle vähemmän haitallisten polttoaineiden verotusta
8. korotetaan fossiilisten liikennepolttoaineiden veroa
9. Muu, mikä? _____

3.2 Polttoaineiden hinta vaihtelee monista syistä, Myös ilmastotoimet saattavat nostaa fossiilisten liikennepolttoaineiden hintaa, koska tarkoituksena on ohjata liikennettä vähäpäästöisempiin vaihtoehtoihin. Kustannusten kasvun vaikutukset voivat jakautua epätasapuolisesti. Kuinka oikeudenmukaisina tai epäoikeudenmukaisina pitäisit seuraavia keinoja korvata ilmastotoimista aiheutuvia liikkumisen kohoavia kustannuksia? Vastaa käyttäen alla olevaa asteikkoa (1=täysin epäoikeudenmukainen, 2=jokseenkin epäoikeudenmukainen, 3=ei epäoikeudenmukainen eikä oikeudenmukainen, 4=jokseenkin oikeudenmukainen, 5=täysin oikeudenmukainen).

1. kohdistetaan tukea haja-asutusalueille
2. kohdistetaan tukea pienituloisille
3. kohdistetaan tukia tai verohelpotuksia kuljetusyrityksille (esim. ammattidieselin verotuksen keventäminen)
4. laajennetaan työmatkakulujen verovähennystä
5. kohdistetaan tukea joukkoliikenteen käyttöön
6. kohdistetaan tukea autonkäyttötarpeen mukaan
7. kohoavia kustannuksia ei korvata
8. jokin muu korvaus, mikä? _____

3.3. Onko kotitaloudessasi käytössä bensiini- tai dieselauto

- a) kyllä
- b) ei

3.4 Seuraavat kysymykset koskevat bensiini- tai dieselauton käyttöä kotitaloudessasi. Missä määrin olet samaa tai eri mieltä seuraavien väittämien kanssa? Vastaa käyttäen alla olevaa asteikkoa (1=täysin eri mieltä 2=jokseenkin eri mieltä 3=ei samaa eikä eri mieltä 4=jokseenkin samaa mieltä 5=täysin samaa mieltä).

1. polttoaineen hinta tuntuu epäoikeudenmukaisen korkealta oman elämäntilanteeni näkökulmasta
2. kotitaloudessani ajetaan vähemmän silloin kun polttoaine on kallista
3. kotitaloudessani ei ole varaa vaihtaa bensiini- tai dieselautoa vähäpäästöisempään
4. kotitaloudessani ollaan valmiita vaihtamaan tai on jo vaihdettu bensiini- tai dieselauto täyssähköautoon tai ladattavaan hybridiin
5. kotitaloudessani on harkittu tai toteutettu nykyisen auton muuntaminen kaasu- tai etanolikäyttöiseksi

OSA 4. ILMASTOPOLITIIKAN PÄÄTÖKSENTEKO JA OSALLISTUMINEN

4.1 Seuraavaksi kysymme Suomen ilmastopolitiikan päätöksentekoon ja osallistumiseen liittyviä kysymyksiä. Missä määrin olet samaa tai eri mieltä seuraavista väittämistä? Merkitse kunkin väittämän kohdalle omaa mielipidettäsi eniten kuvaava vaihtoehto käyttäen alla olevaa asteikkoa (1=täysin eri mieltä, 2=jossain määrin eri mieltä, 3=ei samaa eikä eri mieltä, 4=jossain määrin samaa mieltä, 5=täysin samaa mieltä).

1. ilmastopolitiikan päätöksenteko on puolueetonta
2. ilmastopolitiikka perustuu tutkittuun asiantuntijatietoon
3. minulle on tärkeää osallistua ilmastopolitiikan päätöksentekoon
4. olen saanut riittävästi tietoa, miten voin osallistua ilmastopolitiikkaan
5. minulla on riittävästi mahdollisuuksia osallistua kansalliseen ilmastopolitiikkaan
6. koen, että osallistumisellani on vaikutusta kansalliseen ilmastopolitiikkaan
7. minulla on riittävästi mahdollisuuksia osallistua kotikuntani ilmastopolitiikkaan
8. koen, että osallistumisellani on vaikutusta kotikuntani ilmastopolitiikkaan
9. ilmastopolitiikan päätöksistä tai menettelytavoista on mahdollista valittaa

4.2 Seuraavat väittämät koskevat ilmastopolitiikan oikeudenmukaisuutta. Missä määrin olet samaa tai eri mieltä seuraavista väittämistä? Merkitse kunkin väittämän kohdalle omaa mielipidettäsi eniten kuvaava vaihtoehto käyttäen alla olevaa asteikkoa (1=täysin eri mieltä, 2=jossain määrin eri mieltä, 3=ei samaa eikä eri mieltä, 4=jossain määrin samaa mieltä, 5=täysin samaa mieltä).

1. On oikeudenmukaista, että EU ohjaa jäsenmaiden ilmastopolitiikkaa.
2. Vaikka ilmastotoimet voivat nostaa elinkustannuksia, mahdollisuus osallistua ja saada tietoa päätöksentekoprosessista tekee toimista oikeudenmukaisempia.
3. Ilmastopolitiikka on oikeudenmukaisempaa, kun ilmastotoimet on perusteltu hyvin.
4. Ilmastopolitiikka on oikeudenmukaisempaa, kun tavoitteiden toteutumista on helppo seurata.
5. Oikeudenmukaisuuteen kuuluu, että kaikilla on yhtäläinen mahdollisuus osallistua ilmastopolitiikkaan iästä, koulutuksesta, ammatista, äidinkielestä tai asuinpaikasta riippumatta.
6. On oikeudenmukaista, että tietoa ilmastosuunnitelmista ja osallistumismahdollisuuksista tarjotaan virallisten kielten lisäksi myös muilla yleisesti käytetyillä kielillä.
7. Ilmastopolitiikka on oikeudenmukaisempaa, kun se on puolueetonta.
8. Ilmastopolitiikka on oikeudenmukaisempaa, jos päätöksistä tai menettelytavoista on mahdollista valittaa.

4.3 Miten hyvin tai huonosti mielestäsi seuraavista aiheista on tietoa saatavilla? Merkitse kunkin väittämän kohdalle oma mielipidettäsi eniten kuvaava vaihtoehto käyttäen alla olevaa asteikkoa (1=erittäin huonosti 2=huonosti 3=ei hyvin eikä huonosti 4=hyvin 5=erittäin hyvin)

1. tietoa Suomen ilmastopolitiikasta yleisesti
2. tietoa mahdollisuuksista osallistua ilmastopolitiikan suunnitteluun
3. tietoa siitä, ketä on kuultu ilmastopolitiikan suunnittelussa
4. tietoa kehityksestä kohti päästövähennystavoitteita
5. tietoa siitä, miten ilmastomuutokseen sopeutumisessa edetään
6. tietoa siitä, mitä ilmastotoimia tehdään milläkin sektorilla, ja kuinka vaikuttavia ne ovat
7. tietoa ilmastopolitiikkatoimien hinnasta

4.4 Mitä seuraavista kanavista käytät säännöllisesti Suomen ilmastopolitiikan seuraamiseen? Voit valita useamman vaihtoehdon.

1. TV- ja radioutiset
2. ajankohtaisohjelmat
3. sanomalehdet
4. iltapäivälehdet
5. aikakauslehdet
6. viranomaisten nettisivut
7. sosiaalisen median kanavat
8. internetissä olevat videotallenteet viranomaisten tiedotustilaisuuksista
9. internetin keskustelu- ja kommenttipalstat
10. itsenäisten toimijoiden tuottama internetsisältö (blogit, Youtube)
11. yleisötapahtumat
12. ulkomainonta
13. oma lähipiiri (ystävät, tuttavat, sukulaiset)
14. jokin muu, mikä? _____
15. en juurikaan seuraa ilmastopolitiikkaa

4.6 Yhteiskunta tarjoaa erilaisia keinoja osallistua ilmastopolitiikan suunnitteluun. Arvioi miten seuraavat keinot voivat edistää yhdenvertaista osallistumista käyttäen alla olevaa asteikkoa (1= ei lainkaan, 2= vain vähän, 3= jossain määrin, 4= melko paljon, 5= erittäin paljon)

1. mahdollisuus ottaa yhteyttä päätöksentekijöihin
2. viranomaisten sivuilta löytyvät lausuntopalvelut
3. mielipiteitä kartoittava kyselytutkimus
4. ilmastosuunnitelmia kommentoiva kansalaisraati
5. mahdollisuus osallistua suunnitteluun sekä sähköisiä että perinteisiä menetelmiä käyttäen
6. kehitettäisiin älypuhelinsovellus, josta voisi seurata ilmastosuunnitelmia ja kommentoida niitä
7. jokin muu keino, mikä? _____

4.8 Alla on lueteltu erilaisia tapoja osallistua ilmastopolitiikkaan. Oletko itse osallistunut jollain tavalla? Voit valita useamman vaihtoehdon. Jos et ole osallistunut, valitse "en ole osallistunut millään tavalla".

1. olen osallistunut kansalaisraatiin
2. olen antanut lausunnon ilmastopolitiikkatoimien lausuntokierroksella

3. olen aiemmin vastannut ilmastopoliitikkaan liittyvään kyselyyn
4. olen äänestänyt vaaleissa ehdokasta hänen ilmastopoliittisen kantansa perusteella
5. olen julkaissut tai jakanut netissä jotain ilmastopoliitikkaan liittyvää, esimerkiksi blogissa, sähköpostilla tai sosiaalisessa mediassa
6. olen osallistunut ilmastopoliitikkaan liittyvään mielenosoitukseen
7. olen allekirjoittanut ilmastopoliitikkaa koskevan kansalaisadressin tai -vetoomuksen (myös nettiadressit)
8. olen kannattanut ilmastopoliitikkaa koskevaa kansalais- tai kuntalaisaloitetta tai tehnyt itse sellaisen
9. olen toiminut jossakin ilmastopoliitikkaan keskittyvässä puolueessa tai poliittisessa ryhmässä
10. olen toiminut jossakin muussa ilmastoasioihin keskittyvässä järjestössä tai yhdistyksessä
11. olen lahjoittanut rahaa jollekin ilmastoasioihin keskittyvälle järjestölle
12. olen ottanut yhteyttä poliitikkoon tai valtion tai kunnan virkamieheen ilmastoasioihin liittyen
13. muulla tavalla, miten _____
14. en ole osallistunut millään tavalla

4.9 Kun vastasit “en ole osallistunut millään tavalla”, niin voit kertoa lyhyesti, miksi et ole osallistunut ilmastopoliitikkaan? _____

OSA 5. ILMASTOPOLIITIKKA JA ERI VÄESTÖRYHMÄT

5.1 Missä määrin olet samaa tai eri mieltä seuraavista väittämistä koskien ilmastopoliitikkaa? Merkitse kunkin väittämän kohdalle omaa mielipidettäsi eniten kuvaava vaihtoehto käyttäen alla olevaa asteikkoa (1=täysin eri mieltä, 2=jossain määrin eri mieltä, 3=ei samaa eikä eri mieltä, 4=jossain määrin samaa mieltä, 5=täysin samaa mieltä).

1. Eri ryhmien, kuten eri sukupuolten, lasten ja nuorten, vammaisten ja vanhusten erilaiset tarpeet tulee ottaa nykyistä paremmin huomioon ilmastopoliitikassa.
2. Koko Suomen asukkaita tulee kuulla ilmastopoliitikassa.
3. Suomen eri alueiden erityistarpeet tulee ottaa nykyistä paremmin huomioon ilmastopoliitikassa.
4. Suomen ilmastopoliitikassa tulee ottaa nykyistä paremmin huomioon myös kansallisten kieli- ja kulttuurivähemmistöjen sekä maahanmuuttajien näkökulmat.
5. On varmistettava niiden ryhmien mahdollisuus osallistua ilmastoaiheinen päätöksentekoon, joihin päätökset eniten vaikuttavat.
6. Ilmastopoliitikassa tulee ottaa huomioon myös tulevien sukupolvien oikeuksien toteutuminen.
7. Ilmastopoliitikassa tulee ottaa huomioon myös eläinten ja luonnon oikeuksien toteutuminen.
8. Kehittyvät maat kärsivät ilmastonmuutoksesta eniten, joten rikkaiden maiden kuten Suomen tulee tukea niitä ilmastonmuutokseen sopeutumisessa.
9. Ilmastotoimien haittojen ja hyötyjen tulee jakautua mahdollisimman tasan ihmisryhmien välillä.

5.2 Voit halutessasi tarkentaa yllä oleviin väittämiin liittyviä näkemyksiäsi tähän. _____

OSA 6. Lue seuraavat kysymykset ja valitse kunkin kysymyksen väittämien kohdalla oikeana pitämäsi vastausvaihtoehto. Jos et tiedä vastausta johonkin kysymykseen, valitse vaihtoehto "en tiedä vastausta".

Oikeat vastaukset saat vastattuasi kyselyyn!

6.1 Ihmisperäisellä ilmastonmuutoksella tarkoitetaan:

1. sään vaihtelua
2. maapallon ilmaston lämpenemistä viime vuosikymmenien aikana
3. auringon säteilyn vaihtelusta johtuvia lämpötilamuutoksia
4. ilmansaasteiden lisääntymistä
5. en tiedä vastausta

6.2 Suomen tavoitteena on olla

1. hiilineutraali vuoteen 2030 mennessä
2. hiilineutraali vuoteen 2030 mennessä ja pian sen jälkeen hiilinegatiivinen
3. hiilineutraali vuoteen 2035 mennessä ja pian sen jälkeen hiilinegatiivinen
4. hiilineutraali vuoteen 2055 mennessä ja pian sen jälkeen hiilinegatiivinen
5. Suomi ei vielä ole määrittänyt hiilineutraaliustavoitettaan
6. en tiedä vastausta

6.3 Suomen kasvihuonekaasupäästöt ovat viimeisen viidentoista vuoden aikana:

1. vähentyneet
2. kasvaneet
3. pysyneet samana
4. en tiedä vastausta

6.4 Millä sektorilla päästöt eivät ole vähentyneet?

1. energiantuotannossa
2. teollisuudessa
3. maataloudessa
4. liikenteessä
5. en tiedä vastausta

6.5 Mikä seuraavista väittämistä on totta?

1. ilmastopäästöt ovat kasvaneet sekä teollisuudessa että energiantuotannossa
2. suurin osa Suomen kokonaispäästöistä on peräisin energiantuotannosta
3. suurin osa Suomen kokonaispäästöistä on peräisin teollisuudesta
4. päästökauppa ei ole vähentänyt teollisuuden päästöjä Suomessa
5. en tiedä vastausta

6.6 Ilmastopolitiikan yhteydessä mainitaan usein käsite oikeudenmukainen eli reilu siirtymä. Mitä tällä käsitteellä ilmastopolitiikan yhteydessä tarkoitetaan?

1. hiilineutraaliuteen pyritään siten, että lievennetään siirtymän negatiivisia vaikutuksia ihmisiin ja tuetaan hyötyjen jakautumista mahdollisimman tasaisesti
2. rahan siirtämistä kehittyvien maiden ilmastonmuutokseen sopeutumiseen, jolla lievitetään teollisuusmaiden historiallisista päästöistä syntynyttä epäoikeudenmukaisuutta
3. oikeudenmukaisella siirtymällä pyritään lieventämään ilmastonmuutoksen vaikutuksia ihmisten perusoikeuksiin
4. en tiedä vastausta

6.7 Mikä seuraavista polttoaineen hintaan liittyvistä väitteistä pitää paikkansa?

1. bensiinin hinnasta 80% on erilaisia veroja
2. kaupalliseen käyttöön tarkoitettu lentopetroli on verovapaata
3. polttoaineen hinnannousu viimeisen puolen vuoden aikana on johtunut enimmäkseen veronkorotuksista
4. en tiedä vastausta

6.8 Mikä seuraavista ilmastonmuutokseen sopeutumiseen liittyvistä väitteistä on totta?

1. Suomessa ei ole tarvetta ilmastonmuutokseen sopeutumiselle
2. sopeutuminen korvaa ilmastonmuutoksen hillinnän
3. Suomen ilmasto ei tule muuttumaan ilmastonmuutoksen myötä
4. Suomessa sopeutuminen on sekä yhteiskunnan että yksilön vastuulla
5. en tiedä vastausta

OSA 7. OIKEUDENMUKAISUUS

7.1 Kuinka oikeudenmukaiseksi tai epäoikeudenmukaiseksi koet Suomen ilmastopoliitikan? Aseta liukukytkin mielipidettäsi parhaiten kuvaavaan kohtaan.

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

0=erittäin
epäoikeudenmukainen

10=erittäin
oikeudenmukainen

7.2 Voit halutessasi perustella vastauksesi muutamalla sanalla. _____

OSA 8. TAUSTAKYSYMYKSET

Pyydämme lopuksi vastaamaan seuraaviin taustatietokysymyksiin, joita tarvitaan tilastollisissa analyyseissä. Aineisto analysoidaan niin, ettei yksittäistä vastaajaa voi tunnistaa.

8.5 Mikä on korkein koulutuksesi?

- a) kansakoulu tai peruskoulu
- b) ammatti-, tekninen-/kauppakoulu
- c) ylioppilastutkinto
- d) opistotutkinto
- e) ammattikorkeakoulu
- f) yliopisto/korkeakoulu
- g) jokin muu, mikä? _____
- h) en halua vastata

8.6 Mikä on postinumerosi? Postinumeroa käytetään alueelliseen analyysiin siten, että vastaajan henkilöllisyyttä ei voi tunnistaa. _____

8.13 Onko kotitaloudessasi (yksityisessä käytössä) auto tai muu moottoriajoneuvo?

- a) ei ole
- b) on, oma ajoneuvo
- c) on, leasing-ajoneuvo
- d) on, työsuhdeajoneuvo, jonka polttoaineet maksetaan itse
- e) on, työsuhdeajoneuvo vapaalla autoedulla (ns. täysi autoetu)
- f) jokin muu, mikä? _____
- g) ajoneuvosta on luovuttu ilmastosyistä
- h) en halua vastata

8.14 Millä polttoaineella ajoneuvosi tankataan? Jos kotitaloudessasi on useampi auto, valitse ensisijaisesti käyttämäsi auton polttoaine.

- a) bensiini
- b) diesel
- c) maakaasu
- d) biokaasu
- e) etanoli
- f) sähkö
- g) jokin muu, mikä? _____
- h) en halua vastata

8.16 Onko elinkeinosi sellainen, että käytät liikennepolttoaineita sen ydintoimintoihin? (esim. kuljetusyrittäjä)

- a) ei ole
- b) on
- c) en halua vastata

8.17 Mikä on elinkeinoosi käyttämäsi ajoneuvon polttoaine?

- a) bensiini
- b) diesel
- c) maakaasu
- d) biokaasu
- e) polttoöljy
- f) etanoli
- g) sähkö

8.19 Mikä seuraavista kuvaa kotitaloutesi taloudellista tilannetta parhaiten?

- a) tulee erinomaisesti toimeen
- b) tulee melko mukavasti toimeen
- c) pärjää, kun tekee ostokset harkiten
- d) joutuu ajoittain tinkimään ostoksista
- e) joutuu tinkimään lähes kaikesta
- f) en halua vastata

8.20 Mihin seuraavista ryhmistä katsot kuuluvasi? Voit valita useamman vaihtoehdon.

- 1. suomalaiset
- 2. saamelaiset
- 3. romanit
- 4. virolaiset
- 5. venäläiset
- 6. ruotsalaiset
- 7. somalit
- 8. kurdit
- 9. kiinalaiset
- 10. maahanmuuttaja, perhesyyt
- 11. maahanmuuttaja, työ- tai opiskelu
- 12. maahanmuuttaja, turvapaikanhakija tai pakolainen
- 13. en halua vastata
- 14. jokin muu, mikä? _____

8.22 Jos eduskuntavaalit olisivat nyt, mitä puoluetta äänestäisit?

- 1. Suomen sosiaalidemokraattinen puolue (SDP)
- 2. Suomen keskusta
- 3. Kansallinen kokoomus
- 4. Suomen ruotsalainen kansanpuolue (RKP)
- 5. Suomen kristillisdemokraatit
- 6. Vihreä liitto
- 7. Vasemmistoliitto
- 8. Perussuomalaiset
- 9. Liberaalipuolue – Vapaus valita
- 10. Piraattipuolue
- 11. Eläinoikeuspuolue
- 12. Kansalaispuolue
- 13. Feministinen puolue
- 14. Kansalaisliitto
- 15. Siniset
- 16. Suomen kansa ensin
- 17. Seitsemän tähden liike
- 18. Liike nyt
- 19. Avoin puolue
- 20. Suomen kommunistinen puolue
- 21. Kristallipuolue
- 22. Valta kuuluu kansalle
- 23. En tiedä tai en halua vastata

Liite B

Liite B. Kuvaus aineiston analyysistä.

Saatavilla: <<https://www.ilmastopaneeli.fi/wp-content/uploads/2023/03/Ilmastopaneelin-raportti-2-2023-liite-b-kuvaus-aineiston-analyysista.pdf>>